

OKTOBER 2023

Baneheia-saken

En kritisk gjennomgang av mediedekningen

Innholdsfortegnelse

Innledning	3-5
Kapittel 1:	
Innholdsanalyse fra Retriever av utvalgte mediers dekning fra 2000-2019	6-75
Innledning	7-8
Metode og utvalg	8-11
Mediedekningen av Baneheia-saken	12-14
Første fase 19.05.2000-28.02.2002	15-43
Andre fase: 05.09.2008-29.12.2010	44-59
Tredje fase: 01.01.2017-31.12.2019	60-75
Kapittel 2: Redaksjonenes tilbakemeldinger	76-113
Kapittel 3: Pressens rolle i et justismord, av forsker Kjersti Thorbjørnsrud	114-149
Kapittel 4: Læringspunkter	150-151
Vedlegg til kapittel 1:	
Metodologiske presiseringer	152-157
Kildeliste	158-163
Faksimileliste	164-170
Vedlegg til kapittel 2:	
Undersøkelse til utvalgte redaksjoner	171-174
Vedlegg til kapittel 3:	
Referanser	175-176

Innledning

Drapene i Baneheia i mai 2000 rystet både lokalsamfunnet i Kristiansand og nasjonen Norge. To små jenter ble voldtatt og drept etter en badetur i det populære friluftsområdet. Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen ble bare åtte og ti år gamle.

Behovet for å finne og straffe den eller dem som hadde utført ugjerningen var stort. 13. september 2000 ble Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen pågrepet og siktet. I juni 2001 ble de begge dømt for voldtekt og drap i Kristiansand byrett, og i februar 2002 avsa også Agder lagmannsrett fellende dom. Andersen fikk strafferabatt grunnet tilståelse, og ble dømt til 19 års fengsel. Viggo Kristiansen, som både da og senere nektet straffskyld, ble dømt til forvaring i 21 år, med en minstetid på 10 år.

Seks ganger vendte Gjenopptakelseskommisjonen tommelen ned for Viggo Kristiansens begjæring om gjenåpning av saken. Den syvende gangen stemte et knapt flertall (3-2) for gjenåpning.

Mer enn 22 år etter drapene i Baneheia ble Viggo Kristiansen 15. desember 2022 frifunnet i Borgarting lagmannsrett, etter nær to tiår i fengsel for en forbrytelse han ikke hadde begått.

Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal granske både politiet, påtalemyndigheten, domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen. Formålet er å finne årsakene til at Viggo Kristiansen ble uriktig dømt. Utvalget skal levere sin innstilling innen utgangen av 2024.

Medienes rolle

Vær Varsom-plakaten (VVP) beskriver medienes samfunnsoppdrag slik (VVP 1.5):

Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.

I dag er det klart at medienes dekning av Baneheia-saken i mange år ikke levde opp til dette kravet i VVP. Derfor er det riktig og viktig å sette et kritisk søkelys på journalistikken og medienes rolle. Flere redaksjoner har allerede gjort evalueringer av egen journalistikk. Disse står på egne ben og er ikke en del av denne rapporten, selv om de inngår som en del av underlaget for den. Vi har ønsket å løfte blikket, for å samle og analysere noen sentrale funn og ikke minst peke på noen viktige områder for krimjournalistikken fremover.

For det har med rette blitt rettet kritikk mot medienes dekning – og manglende dekning - i ulike faser av saken. ***Hovedspørsmålene er disse: Hva var årsaken til at mediene verken***

klarte å forhindre eller oppdage at det skjedde et justismord? Og hvorfor tok det så mange år før mediene innså at det hadde skjedd?

Tre delrapporter

Norsk Presseforbund og Stiftelsen Fritt Ord står bak prosjektet. Vi har valgt å bestille ulike og selvstendige delrapporter:

1. En kvantitativ innholdsanalyse av journalistikken i rundt 3000 oppslag i åtte medier, i tre ulike tidsperioder;
 - Fase 1: Dekning i perioden fra forbrytelse til dom i lagmannsretten
 - Fase 2: Fra gjenopptakelsesbegjæringen i 2008 til beslutning i 2010
 - Fase 3: Fra 2017 (utgivelsen av Bjørn Olav Jahrs bok) til utgangen av 2019.

Denne delrapporten er utarbeidet av medieanalysebyrået Retriever.

2. En undersøkelse blant aktuelle medier om dekningen, kildebruken og vurderingene i redaksjonene i samme tidsperioder.

Denne undersøkelsen er utført av en gruppe ledet av Arne Jensen i Norsk Redaktørforening. Øvrige medlemmer i gruppa har vært Espen Skoland (tidligere Discovery), Karianne Solbrække (TV 2), Trond Idås (Norsk Journalistlag), Eirin Eikefjord (Bergens Tidende), og Hans Petter Aass (Stavanger Aftenblad).

Gruppen har også utarbeidet grunnlaget for Retrievers kvantitative analyse, samt opplegget for det faglige seminaret hvor rapporten ble presentert og diskutert.

3. En forskeranalyse av mediernes dekning av Baneheia-saken, basert på innsiktene/funnene fra delrapport 1 og 2, samt kvalitative intervjuer med både pressefolk, advokater og andre støttespillere til Viggo Kristiansen. Denne analysen er utført av Kjersti Thorbjørnsrud, forsker ved Institutt for samfunnsforskning.

Til slutt har gruppen av pressefolk utarbeidet noen mulige læringspunkter for fremtidige saker.

Det er vårt ønske at denne rapporten vil bidra til viktige diskusjoner, både i og utenfor redaksjonene og også offentligheten og den kritiske samfunnsdebatten. Vi har ikke tatt mål av oss til å evaluere eller granske all journalistikk i saken, men heller prøvd å lete etter forklaringer på hva som gikk galt og hva vi kan lære av det.

Takk

Vi vil gjerne takke alle som har bidratt til de ulike delene av prosjektet. En særlig takk til støttespillerne til Viggo Kristiansen, samt forsvarsadvokater og psykolog, for deres innspill om mediedekningen. Videre vil vi takke alle journalister og redaktører som har delt sine meninger om deknningen, og også til redaksjonene som har svart oss på de mange spørsmålene vi har stilt.

Til slutt vil vi takke Norsk Journalistlag, Norsk Redaktørforening og Mediebedriftenes Landsforening for viktig og god støtte til prosjektet.

Oslo, 10. oktober 2023

Norsk Presseforbund
Elin Floberghagen

Stiftelsen Fritt Ord
Knut Olav Åmås

Baneheia

*Innholdsanalyse av utvalgte mediers dekning
av Baneheia-saken fra 2000-2019*

Amandine Elise Maria Toso
Medieanalytiker
amandine.toso@retriever.no

Hanna Osnes Dal
Senior medieanalytiker
hanna.dal@retriever.no

Benedicte Andersen
Analysesjef
benedicte.andersen@retriever.no

Reis Avdimetaj
Avtaleansvarlig
reis.avdimetaj@retriever.no

Dette kapittelet er en kvantitativ analyse av pressens kildebruk i dekingen av Baneheia-saken. Retriever har undersøkt og nærlest oppslag om Baneheia-saken i tre hovedfaser av sakens historie for å besvare en rekke undersøkelsesspørsmål.

Metode og utvalg

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i den redaksjonelle omtalen av Baneheia-saken fra 19. mai 2000 til 31. desember 2019. Omfanget av mediedekningen for denne perioden er stor, og det er foretatt flere metodiske valg og avgrensninger for å komme frem til datamaterialet som ligger til grunn for undersøkelsen. I denne delen av rapporten ser vi nærmere på undersøkelsesspørsmålene, hvordan denne analysen skal besvare disse, samt en kort redegjørelse for hvordan utvalget er gjort. De metodiske valgene som er foretatt beskrives mer inngående i vedlegget til slutt i kapittelet. Der følger også en nærmere beskrivelse av hvordan vi har kategorisert medieomtalen på kilder og tematikk.

Sakens tre faser

I utarbeidelsen av undersøkelsesspørsmålene blir det klart at det er tre perioder i sakens historie som er interessante å undersøke med tanke på pressens kildebruk. Vi har valgt å dele opp perioden i tre faser. De tre fasene er som følger:

Første fase: 19. mai 2000 til 28. februar 2002

Den første fasen strekker seg fra 19. mai 2000, som er dagen Lena Sløgedal Paulsen og Stine Sofie Sørstrønen blir meldt savnet, og til omtrent to år senere i februar 2002 da Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen dømmes i lagmannsretten for drapene på de to ofrene. Den første fasen dekker leteaksjonen, funnet av ofrene, den påfølgende etterforskningen og pågripelsen av Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen. Første fase dekker også rettsprosessene i tingretten våren 2001 og lagmannsretten i 2002, hvor den endelige dommen faller den 13. februar 2002. Første fase stopper 28. februar 2002, cirka to uker etter at den endelige dommen faller for å inkludere noen av reaksjonene som kommer i etterkant av dommen.

Andre fase: 5. september 2008 til 29. desember 2010

Andre fase starter åtte år etter domfellelsen i lagmannsretten, med datoen Viggo Kristiansen begjærer å få saken sin gjenopptatt den 5. september 2008. Dette er den første av flere gjenopptakelsesbegjæringer Viggo Kristiansen og hans forsvarere legger frem. I perioden frem til slutten av andre fase, begjærer Viggo Kristiansen saken sin gjenopptatt to ganger og klager

inn avslaget på den første begjæringen. Ved utgangen av 2010 har Viggo Kristiansen fått avslag på gjenopptakelse tre ganger.

I perioden mellom andre og tredje fase er det flere viktige momenter i mediedekningen av Baneheia-saken. Disse er ikke inkludert i denne rapporten.

Tredje fase: 1. januar 2017 til 31. desember 2019

Utgivelsen av boken «Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet» skrevet av Bjørn Olav Jahr, markerer starten på tredje og siste fase i denne undersøkelsen. En antakelse i forkant av undersøkelsen er at boken utgitt i 2017 markerer et vendepunkt i mediedekningen av Baneheia-saken. Boken annonseres i norske medier i begynnelsen av 2017 og setter dermed startpunkt for fase 3. Perioden dekker lanseringen av boken og sakens utvikling frem til desember 2019. Siste fase avsluttes den 31. desember 2019.

Analysen er inndelt i tre deler med en del for hver av fasene. Ettersom de tre fasene skiller seg fra hverandre med tanke på både omfang, sakskompleks og vinklinger, er det ulike undersøkelsesspørsmål for hver fase. Vi vil nå gå gjennom de forskjellige undersøkelsesspørsmålene.

Undersøkelsesspørsmål

Undersøkelsesspørsmålene skal gi innsikt i mediernes bruk av kilder i dekingen av Baneheia-saken, samt hvordan kildebruken preger mediedekningen av saken, særlig med henblikk på skyldspørsmålet. For å fange opp de viktigste momentene knyttet til pressens kildebruk, er det utarbeidet ulike spørsmål til hver av fasene, selv om noen overlapper en del. Tredje fase skiller seg mest ut med mer fokusering på mediernes deking av Bjørn Olav Jahrs bok *Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet*. Spørsmålene vi svarer på i dette kapittelet er som følger:

Undersøkelsesspørsmål i første fase:

- Hvilke kildetyper lå til grunn for mediernes deking?
- Hvilke kilder ble brukt mest?
- I hvilken grad ble det brukt andre kilder enn politi/påtalemyndighet/forsvarere/rettsreferat/pårørende?
- I hvilken grad gjorde mediene egne undersøkelser eller brukte frittstående eksperter som kilder på DNA-bevis og mobildekningen?

Undersøkelsesspørsmål i andre fase:

- Hvilke kildetyper lå til grunn for mediernes dekning av begjæringen?
- Hvilke kilder ble brukt mest?
- I hvilken grad ble uavhengige eksperter/fagfolk konsultert mht. innholdet i begjæringen?
- Hvilke kildetyper lå til grunn for dekningen av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse?

Undersøkelses spørsmål i tredje fase:

- I hvilke formater ble boken omtalt? Nyhetsmeldinger? Anmeldelser? Intervjuer? Kommentarer?
- Hvem ble intervjuet i forbindelse med lanseringen av boken? Forsvarer? Påtalemyndighet? Kommisjonen? Pårørende? Andre?
- I hvilken grad ble Bjørn Olav Jahr intervjuet i forbindelse med lanseringen av boken?
- I hvilken grad gikk mediene inn i de nye momentene som ble lagt frem i den siste gjenopptakelsesbegjæringen?

Utvalg og datagrunnlag

Denne undersøkelsen baserer seg på redaksjonell omtale i et utvalg norske medier for å besvare undersøkelsesspørsmålene. Mediene er valgt ut på bakgrunn av størrelse og geografisk nedslagsfelt. Vi har inkludert de fem største riksmediene i Norge: NRK, TV 2, Aftenposten, VG og Dagbladet, og tre viktige lokal- og regionskilder på Sørlandet: Fædrelandsvennen, Agderposten og NRK Sørlandet.

Ved hjelp av Retrievers mediearkiv, NRKs og TV 2s interne arkiv og Nasjonalbiblioteket har vi hentet ut oppslag i papiravisene og på nett, samt innslag på TV og radio, for de tre fasene. Det er gjort et utvalg på omtrent 3000 oppslag for en kvalitativ nærlesning. En nøyere gjennomgang av undersøkelses utvalgs kriterier og metodologiske avgrensninger er å lese i vedlegget til dette kapittelet.

Hvert oppslag i denne analysen er kategorisert etter kilder, tema og sjanger for oppslagene. Kategoriseringen av kilder og tema er basert på en rekke forhåndsdefinerte kategorigrupper. Disse ble utarbeidet til å fange bredt nok for å kunne trekke frem tendenser i ulike tidsperioder av mediedekningen, men samtidig også gi rom for nyanser fra mediedekningen. En fullstendig liste med beskrivelser av kilde- og temakategorisene finnes i vedlegget.

Kapittelets oppbygging

Kapittelet er bygd opp med tre delkapitler – ett for hver fase. Ettersom dette er en analyse av pressens kildebruk, er den bygd opp rundt funnene knyttet til kildebruken, og hvordan denne preger mediebildet i hver enkelt fase. Undersøkelsen følger dermed ikke nødvendigvis saksgangen kronologisk. I deler av analysen forekommer det derfor hopp frem og tilbake i tid. Hvert delkapittel innledes med en kort kronologisk oversikt over de viktigste hendelsene. Noen av fasene ser også nærmere på spesifikke kildegrupper, tematikk og/eller sjanger for best kunne besvare undersøkelsesspørsmålene.

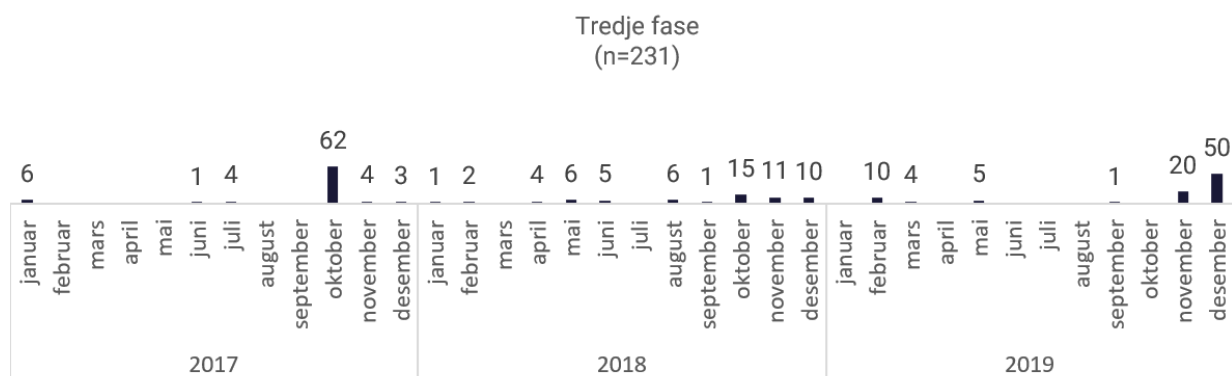
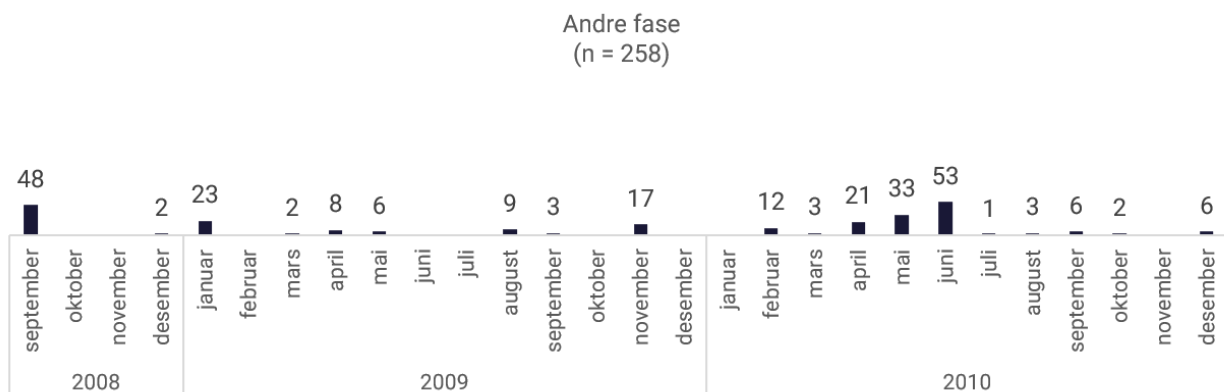
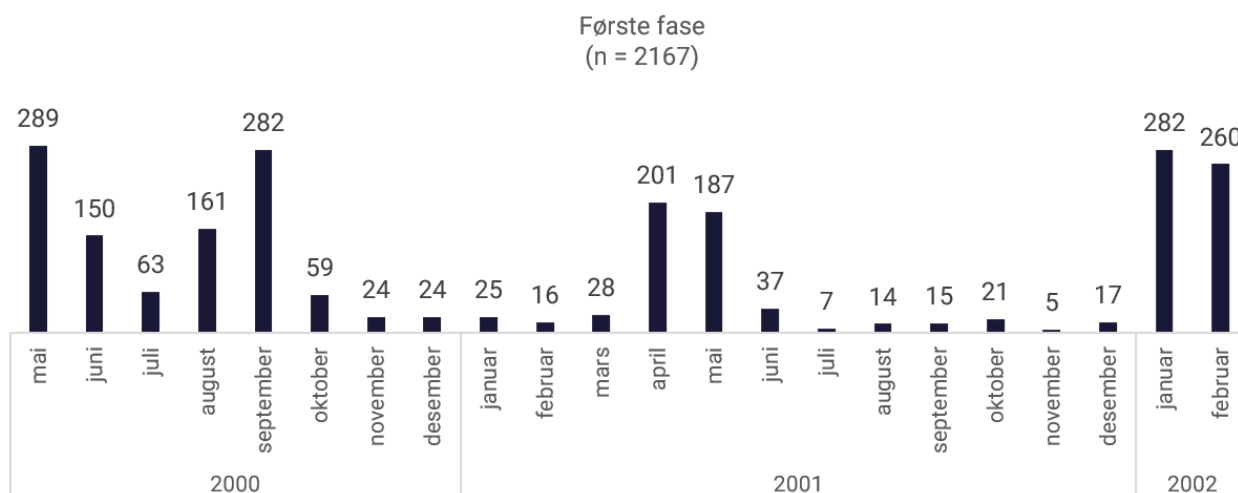
For å gi et overblikk over omfanget følger en kvantitativ oversikt. Den kvantitative delen består av grafer og diagrammer som illustrerer omfanget i form av omtalemengde, fordeling per kilde og fordelingen på medietyper og sjanger.

Mediedekningen av Baneheia-saken

Nedenfor presenterer vi diagrammer som viser en oversikt over medieomtalen for alle tre faser i saken.

Medietrykk i sakens tre faser

Diagrammene under viser antall oppslag per måned for hver av de tre fasene.

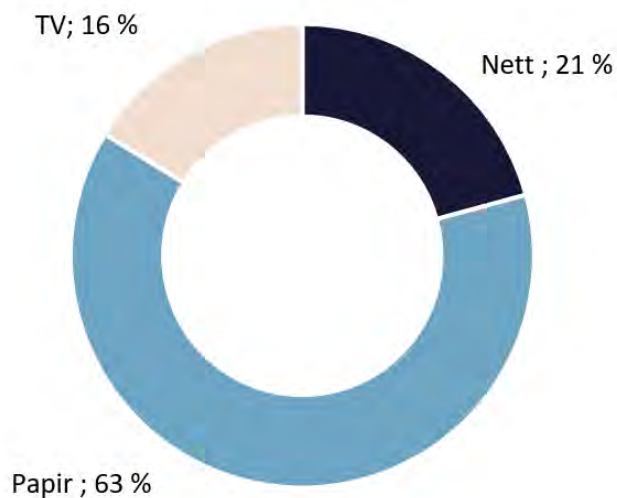
Medier

Tabellen under viser en oversikt over hvor mange oppslag de utvalgte mediene har publisert i de tre fasene.

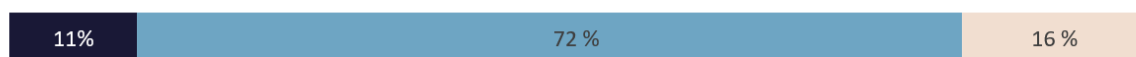
Medier	Antall oppslag	Fase 1	Fase 2	Fase 3
Fædrelandsvennen	630	471	87	72
Agderposten	401	342	35	24
Dagbladet	393	345	39	9
Aftenposten	330	305	9	16
VG	287	231	28	28
TV 2	265	194	23	30
NRK	224	190	6	28
NRK Sørlandet	159	104	31	24

Medietyper

Sirkeldiagrammet gir en oversikt over hvordan omtalen i de tre fasene fordeler seg på medietyper.

Første fase

■ nett ■ papir ■ TV

Andre fase

■ nett ■ papir ■ TV

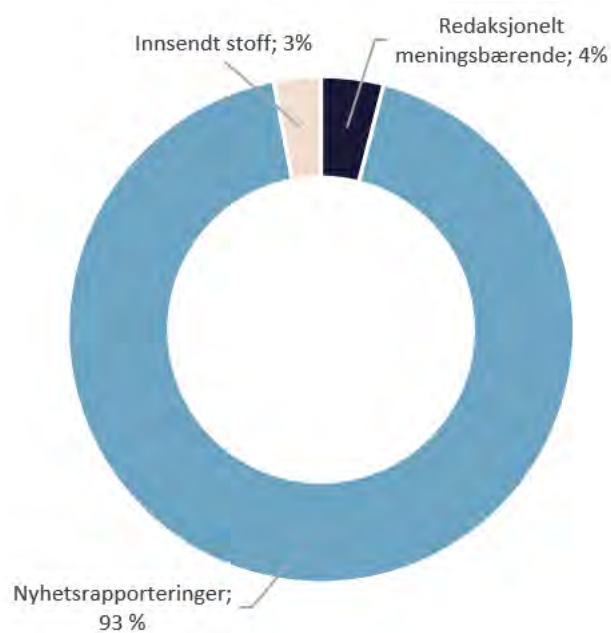
Tredje fase

■ nett ■ papir ■ TV

Sjanger

Sirkeldiagrammet gir en oversikt over omtalen for de tre fasene, fordelt på sjanger.

Første fase 19.05.2000 – 28.02.2002

I denne delen av analysen tar vi for oss første fase i mediedekningen av Baneheia-saken. Fra Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen meldes savnet den 19. mai 2000 til Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen blir dømt til 17 og 21 års fengsel for overgrepene og drapene på de to jentene, publiseres det 2167 oppslag i kildeutvalget. Fase 1 skiller seg markant fra de to andre fasene i både omfang og innhold. Under følger en kort tidslinje over de viktigste hendelsene i perioden 19.05.2000– 28.02.2002, og deretter går vi systematisk gjennom de fem største kildene pressen benytter seg av i denne tidsperioden.

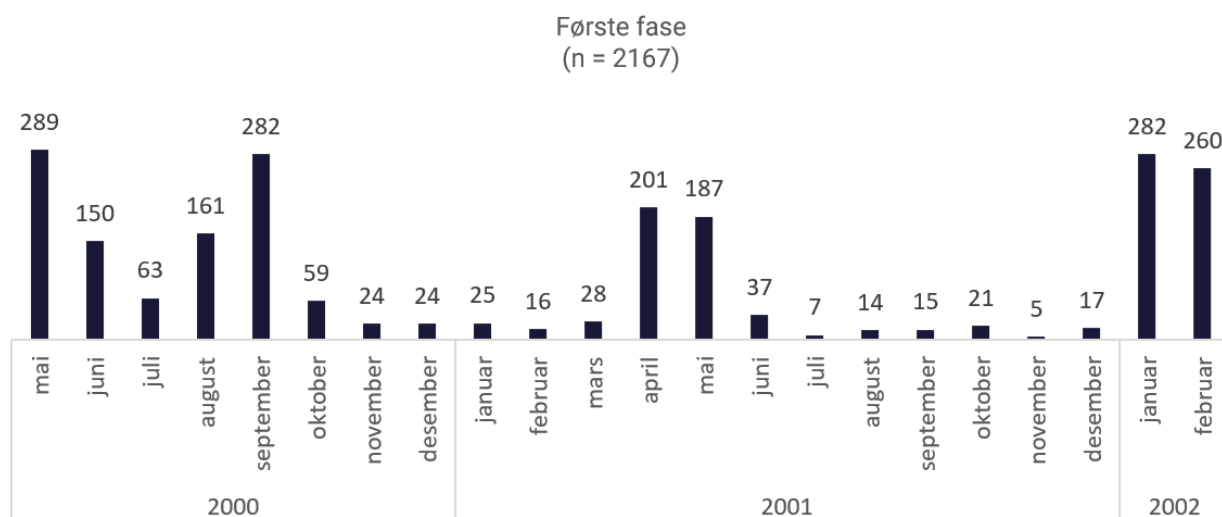
2000	19. mai 2000	Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen meldes savnet etter at de ikke kommer hjem fra badetur i Baneheia
	20. mai 2000	Første nyhetssak om de savnede jentene
	21. mai 2000	Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen blir funnet drept i Baneheia
	21. mai–13. september 2000	Politiet i Kristiansand etterforsker saken. Hundrevis av observasjoner, vitneavhør og tips undersøkes. Politiet leter etter drapsvåpenet, det blir aldri funnet. Biologisk materiale blir hentet ut fra åstedet og potensielle personer av interesse bes avgi DNA-prøver
	13. september 2000	Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen pågripes og siktes av politiet. Jan Helge Andersen tilstår drap på en av jentene. Viggo Kristiansen nekter straffskyld. Politiet holder en pressekonferanse samme dag
	14. september 2000	Nyheten om pågripelsen og siktelsen av Kristiansen og Andersen omtales bredt i norske medier. Dette er dagen med det høyeste medietrykket i hele sakens historie
	26. oktober 2000	Kriminalsjef Arne Pedersen opplyser om at DNA-prøver tatt fra ofrene matcher Viggo Kristiansen. Kristiansen nekter fortsatt straffskyld
2001	Januar 2001	Etterforskningen avsluttes, og politiet overleverer dokumentene til Statsadvokaten.
	16. februar 2001	Statsadvokaten tar ut tiltale mot begge mennene etter ordre fra Riksadvokaten
	23. april – 1. juni 2001	Straffesaken mot Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen går i Kristiansand byrett.
	1. juni 2001	Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen dømmes til hhv. 17 års fengsel og 21 års fengsel og 10 års sikring. Viggo Kristiansen anker sin dom samme dag.
	11. juni 2001	Jan Helge Andersen og påtalemyndigheten anker Andersens straffeutmåling

2002	7. januar – 13. februar 2002	Ankesaken går i Agder lagmannsrett i Arendal
	13. februar 2002	Viggo Kristiansen dømmes til 21 års forvaring (lovens strengeste straff), Jan Helge Andersen dømmes til 19 års fengsel

Medietrykk

Diagrammet under viser hvordan medietrykket fordeler seg per måned gjennom de tre årene i første fase. Sentrale momenter i saken som etterforskningen, jakten på én eller flere gjerningsmenn, pågripelsen, siktelsen og til slutt rettssaken ligger bak de høyeste omtaletoppene i perioden.

I år 2000 er det mai og september som utpeker seg som de to månedene med det høyeste medietrykket. I disse to månedene er det først og fremst omtale knyttet til to av de viktigste hendelsene i sakens historie; i mai da Stine-Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen blir meldt savnet etter en badetur i Baneheia i Kristiansand, og i september da Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen blir siktet og pågrepet for drapene. Oppslag knyttet til rettssaken mot Kristiansen og Andersen ligger bak de to omtaletoppene i april og mai 2001, mens ankesaken og den påfølgende domfellelsen er tematikk i omtalen i januar og februar i 2002.

Tematikk i omtalen

Diagrammet under gir en oversikt over hvilke temaer som preger medieomtalen i første fase.

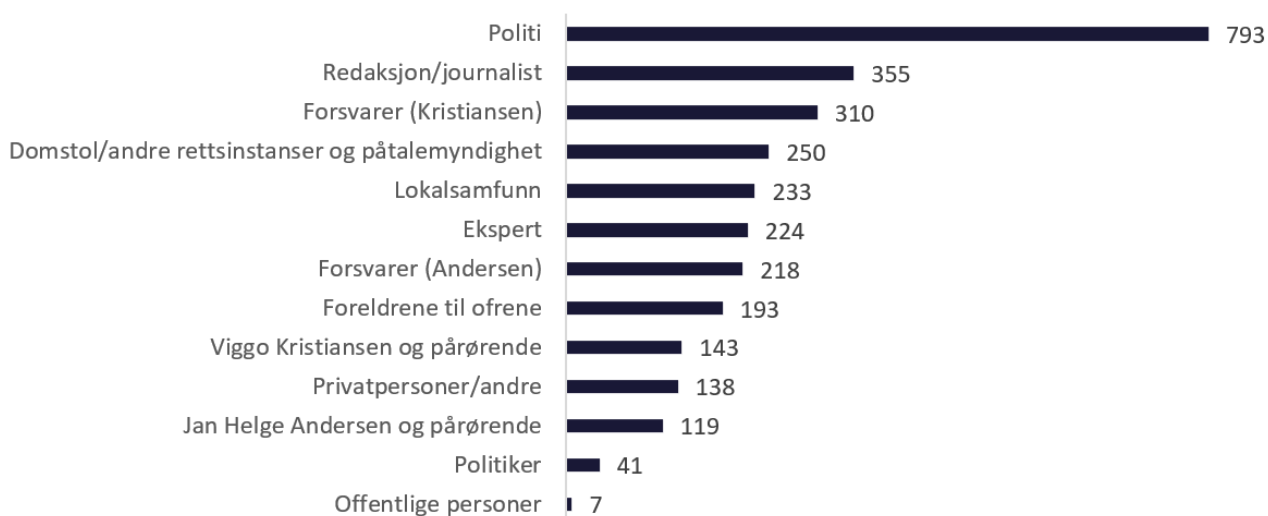

Rettssaken er enkelthendelsen som genererer mest medieomtale med totalt 591 oppslag. Videre er etterforskningen i fokus i store deler av første fase med politiets arbeid med «avhør/vitner/personer» og mer generell «situasjonsrapportering fra etterforskningen» som resulterer i henholdsvis 276 og 251 oppslag. Videre dekkes «Sorg/kondolanse/reaksjoner» i 230 oppslag. DNA-beviset er hovedtematikk i 212 oppslag, der 145 av oppslagene publiseres i forbindelse med etterforskningen og med 67 oppslag knyttet til rettssaken.

Medienes kildebruk

Diagrammet under gir en oversikt over hvilke kilder som ligger til grunn for pressens dekning av Baneheia-saken i første fase. Oversikten viser antall oppslag hvor kildene forekommer som enten primær- eller sekundærkilde i oppslaget.

Medienes kildebruk i første fase

Politi er den kilden som benyttes i flest medieoppdrag i første fase, med totalt 793 oppdrag. Deretter følger *Redaksjon/journalist* med 355 oppdrag. Viggo Kristiansens forsvarer, Tore H. Pettersen er pressens primær- eller sekundærkilde i 310 oppdrag. Jan Helge Andersens forsvarer, Ben Fegran er lenger ned på listen med 218 oppdrag. *Domstol/andre rettsinstanser og påtalemyndigheter*¹ er primær- eller sekundærkilde i 250 oppdrag, og *lokalsamfunn* er primær- eller sekundærkilde i 233 oppdrag.

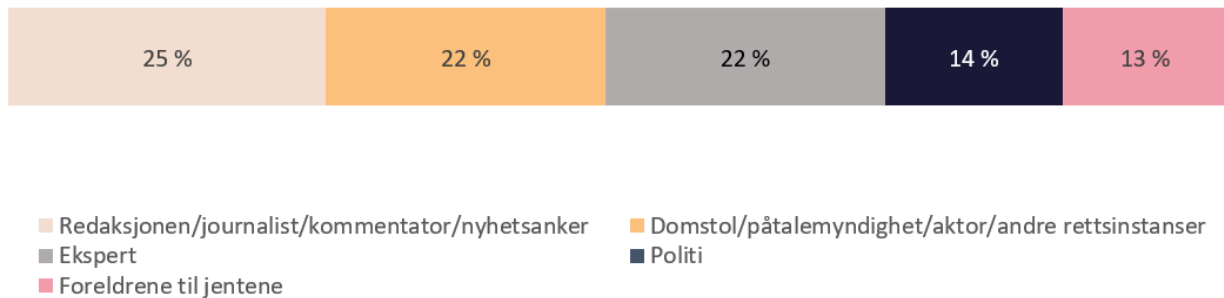
Dersom vi bryter opp første fase per år, så er det store forskjeller i pressedeckningen innad i hvert av de tre årene. Diagrammene under gir en oversikt over pressens fem hovedkilder for de tre årene. Her er 2001 og 2002 slått sammen da det kun er to måneder i år 2002 som er inkludert i analysen. Diagrammene viser størrelsesforholdet på de ulike kildekategoriene i prosentandeler.

2000: primær- og sekundærkilder

¹ Her er kildegruppene Domstol/andre rettsinstanser og påtalemyndigheter slått sammen fordi disse representerer begge de juridiske og rettslige instansene i saken.

2001 og 2002: primær- og sekundærkilder

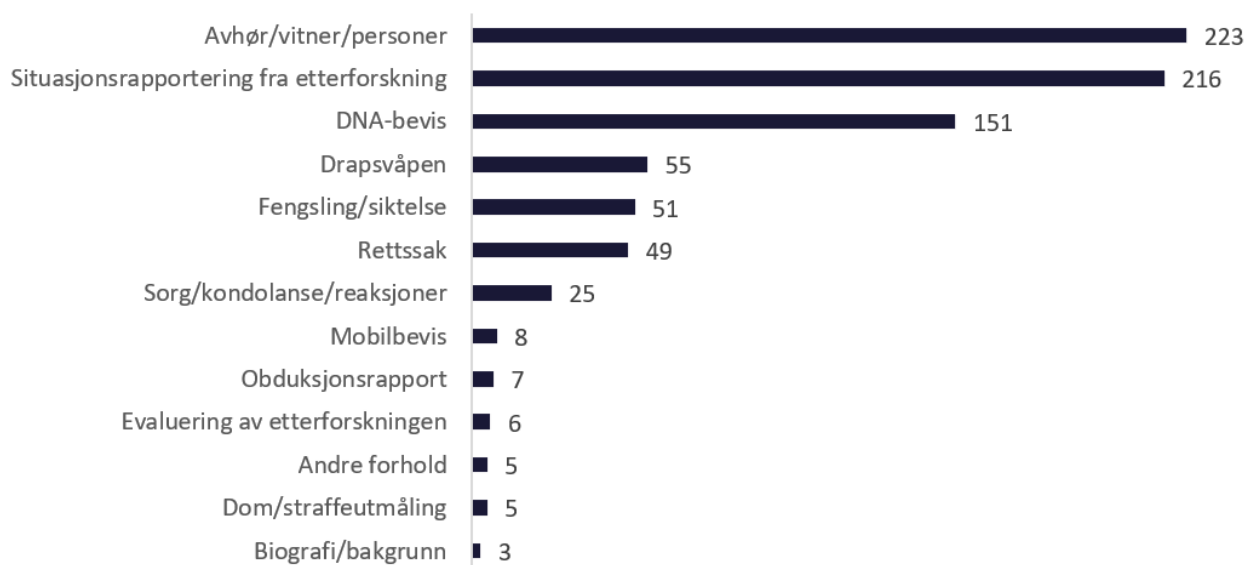
I 2000 benyttes politiet som enten primær- eller sekundærkilde i over halvparten av omtalen (62 prosent). Mye av medieomtalen dette året handler om etterforskningen og pågripelsen av de to siktede, der politiet hyppig bistår pressen med informasjon. I 2001 og 2002 er rettssaken og ankesaken mot de to siktede hovedtematikk. Her finner vi at journalisten eller redaksjonen selv, samt domstol, påtalemyndighet og forsvarere, oftere er hovedkilder.

På de neste sidene vil vi presentere de fem hyppigst brukte kildene i første fase av saken, og hva som kjennetegner medieomtalen når pressen benytter seg av disse kildene.

Hovedkilde 1: Politi

Politiet er pressens mest benyttede kilde i dekningen av Baneheia-saken i første fase. Totalt er politiet primær- eller sekundærkilde i 793 oppslag i denne perioden og står med dette som hovedkilde i 36 prosent av all omtalen som publiseres i første fase. Det er imidlertid i løpet av sakens første år at politiet er mest fremtredende kilde ettersom 676 av de 793 oppslagene er publisert i år 2000. Pressen benytter politiet som hovedkilde i over halvparten (55 prosent) av medieomtalen som skrives om Baneheia-saken i år 2000. Dette henger sammen med at etterforskningen av saken foregår i 2000 og er ferdig ved utgangen av året før den behandles videre i rettssystemet.

Tematikk i omtalen når politiet er primær- eller sekundærkilde

Fra Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen blir meldt savnet i Baneheia i Kristiansand den 19. mai 2000 og frem til pågripelsen og siktelsen av Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen den 13. september 2000, dreier omtalen seg først og fremst om etterforskningen av saken og jakten på en gjerningsmann. Tematikken i medieomtalen der politiet er primær- eller sekundærkilde, handler hovedsakelig om politiets etterforskningsarbeid med avhør, vitneobservasjoner og interessante personer, samt mer generell situasjonsrapportering fra etterforskningsarbeidet. Temaet *Avhør, vitner, personer* er størst med 223 oppslag, tett etterfulgt av *Situasjonsrapportering av etterforskning* med 216 oppslag. DNA-bevis og politiets søk etter drapsvåpen står også for en betydelig del av omtalen i denne fasen. I etterkant av pågripelsen av de to mennene handler omtalen i stor grad om politiets avhør av de to siktede, samt om analyser av DNA-bevis. Totalt omtales DNA-bevis i 151 oppslag der politiet er hovedkilde i første fase.

Etterforskningsleder Arne Pedersen er en svært sentral skikkelse i dekningen av saken og er ofte ansikt utad for politiet. Mye av informasjonen vi finner om etterforskningen og pågripelsen av Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen, stammer direkte fra Pedersen.

Som vår gjennomgang vil vise, er mediebildet informasjonsmettet i perioden rett etter drapene og i forbindelse med pågripelsen av Kristiansen og Andersen. I disse periodene gjengir mediene mye informasjon fra politiet om blant annet potensielle gjerningsmenn, og informasjon om DNA-bevis. Det er ikke alltid klart om informasjonen i oppslagene stammer fra politiet som en offisiell kilde, eller om journalisten har fått tak i informasjonen gjennom f.eks. lekkasjer fra politiet. Kriminalsjef Arne Pedersen belyser denne problematikken i *Fædrelandsvennen* den 26. mai hvor han forteller at lekkasjene fra egne rekker plager ham, og at det er noe politiet må få en stopp på (*Fædrelandsvennen*, 26. mai 2000).

I de kommende avsnittene vil vi gå nærmere inn på noen av de viktigste momentene i mediedekningen der politiet brukes som pressens primærkilde.

Politiets jakt

I de påfølgende dagene etter at ofrene blir funnet i Baneheia den 21. mai 2000, begynner politiets etterforskning av drapene. I denne perioden består mediedekningen i stor grad av informasjon om politiets arbeid med mistenkelige personer.

Faksimile 2: Dagbladet, 23. mai 2000

Faksimile 3: VG, 23. mai 2000

Jakten på én eller flere gjerningsmenn er en av de viktigste gjenstandene for pressedekningen under etterforskningen av saken. I perioden etter at drapene blir kjent, publiseres det i flere medier oppslag om potensielle gjerningsmenn, og flere personer får søkelyset rettet mot seg. På forsiden av Dagbladet den 23. mai (se faksimile 2) er det politiets sjekk av en tidligere drapsdømt som belyses, mens VG samme dag fokuserer på to mistenkelige menn som er observert i Baneheia i tiden før drapene (se faksimile 3). Gjennom pressen gir politiet innblikk i sitt omfattende arbeid med å sjekke ut en rekke personer som har oppholdt seg i og rundt Baneheia. Etterforskningsjef Arne Pedersen uttaler til VG den 23. mai at: «vi sjekker flere navngitte personer. Flere av dem er dømt for vold. Det er gjort en rekke interessante observasjoner i området i Baneheia der jentene ble drept» (Nygaard et al., 2000). VG skriver den 23. mai om to mystiske menn som er observert i Baneheia på fredagen, og i ukene før dobbeltdrapene. I samme avis finner vi også et oppslag om en navngitt voldtaktsdømt som sjekkes ut av politiet (Wisløff et al., 23. mai 2000). I Fædrelandsvennen omtales to menn som rømmer fra en lukket avdeling (se faksimile 6).

Faksimile 9 (øverst til venstre): VG, 24. mai 2000, Faksimile 10 (nederst til venstre): Agderposten, 24. mai 2000, Faksimile 11 (til høyre): VG, 24. mai 2000

Politiet er under et sterkt press for å finne en gjerningsperson. Dette kommer blant annet frem i et intervju med Arne Pedersen under tittelen «Hvileløs jakt på drapsmannen» den 26. mai. På spørsmål om det er viktigere å oppklare denne saken enn andre drapssaker svarer Pedersen: «Ja, det er det. Ugjerningens karakter tilsier det. Faren for at det kan skje igjen dersom vi ikke tar ham. Frykten denne saken har skapt i befolkningen. Og ikke minst hensynet til de pårørende. Alt dette gjør at vi må løse denne saken. Fort.» (Fædrelandsvennen, 26. mai 2000). Pedersens utsagn representerer det som er en vanlig oppfatning av saken som helt spesiell, med et stort oppklaringsbehov, som vi også ellers ser i mediedekningen denne perioden.

Faksimile 12: Fædrelandsvennen, 26.mai 2000

I tillegg til politiets arbeid med interessante personer, rapporterer mediene jevnlig om politiets arbeid med å finne DNA-materiale fra gjerningspersonen(e). Også informasjonen som formidles fra politiet om DNA-bevis er informasjonsmettet. Politiet er tidlig ute med å melde om at det er gjort biologiske funn på stedet. Den 25. mai forteller Arne Pedersen til NRK at det

er gjort biologiske funn på åstedet (Eigeland, 2000). Pedersen og politiet gir uttrykk for at de har stor tro på at DNA-materialet vil gi gjennombrudd i saken. I Aftenposten den 26. mai uttaler politiet at de håper på gjennombrudd samme dag, så fort analysene fra åstedet er klare (Jonassen, 2000). Den 29. mai rapporterer blant annet VG om at politiet trolig kan ha sikret et hårstrå fra gjerningspersonen(e) (Nygaard et al., 2000). Etter dette tidspunktet er det imidlertid stille fra politiet når det gjelder DNA-beviset. Frem til den 21. juni hvor blant annet VG rapporterer at politiet står uten DNA-spor i saken, og at rettsmedisinerne kun finner materiale som stammer fra ofrene. Arne Pedersen uttaler i oppslaget at: «Jeg kan ikke si meg enig i at det ikke er funnet DNA-materiale som kan tilhøre gjerningspersonen(e). Den siste uken har vi sendt inn nye funn som vi håper inneholder spor som kan knytte drapsmannen til ugjerningen.» (Wisløff et al. 21. juni, 2000). På TV 2s nyhetssending den 8. juli intervjues Arne Pedersen. Her forteller Pedersen at politiet fortsatt ikke har noen hovedspor, og at de arbeider med å få lage en DNA-profil, men at dette viser seg å være veldig vanskelig (Rustad, 8. juli 2000). Den 29. august blir det klart at politiet har en full DNA-profil, Arne Pedersen uttaler i et intervju på NRK Sørlandet at politiet på dette tidspunktet har sikret en full DNA-profil og at dette beviset kan felle drapsmannen i retten (Johnsen & Mosland, 29. august 2000). Til TV 2 forteller Pedersen også at de allerede samme dag starter å ta prøver av menn uten alibi i saken (Jacobsen & Søreide, 29. august 2000). Den 12. september rapporterer politiet til flere medier at de venter på svar på DNA-prøver i saken dagen etter. Den 13. september 2000 markerer et vendepunkt i saken. Etter flere måneder med etterforskningsarbeid pågriper og sikter politiet Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen for drapene på Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen, på bakgrunn av at de har treff på Jan Helge Andersens DNA.

Politiet: fra pågripelse til rettssak

Nyheten om pågripelsen av de to mennene fører til et kraftig medietrykk, og 14. september er den dagen i hele sakens historie hvor vi finner flest medieoppslag om saken. Politiet er en viktig premissleverandør også i forbindelse med pågripelsen av de to mennene. Nesten halvparten av omtalen (42 prosent, 282 oppslag) som publiseres om saken i september, benytter politiet som enten primær- eller sekundærkilde.

Etter pågripelsen tilstår Jan Helge Andersen medvirkning til drap etter funn av hans DNA på ett av de to ofrene. Andersen hevder også i avhør at Viggo Kristiansen har medvirket til drapene. Viggo Kristiansen på sin side nekter all skyld, og politiet står uten tekniske bevis som knytter ham til åstedet. Mediedekningen i både september og oktober dreier seg i stor grad om politiets synliggjøring av Viggo Kristiansens som skyldig i forbrytelsen. Dette skjer hovedsakelig ved at politiet bistår pressen med informasjon som peker på Kristiansen som hovedgjerningsmann.

Den 13. september inviterer politiet til pressekonferanse hvor de informerer om at to menn er pågrepet av politiet, og at det ser ut til at saken er oppklart. Samme dag vier NRK Sørnytt en hel nyhetssending til pågripelsen, her intervjuer de Pedersen, og gjengir deler av innholdet fra pressekonferansen (Eigeland, 13. september 2000). TV 2 velger å sende pressekonferansen i sin helhet i en ekstrasending denne dagen (TV 2, 13. september 2000). I dagene etter pågripelsen fokuserer mediedekningen i stor grad på mennenes forklaringer i avhør. Innholdet i avhørene gjengis av flere medier. I Aftenposten den 14. september forteller kriminalsjef Arne Pedersen om hvordan de to mennene forklarer seg:

Mens den ene [Andersen] forklarer i detalj hva de gjorde, og inkluderer kameraten på en overbevisende måte i forbrytelsen, stiller den andre [Kristiansen] seg helt på sidelinjen. De er jo nære venner, og jeg ser ingen grunn til at den som nå har tilstått, forklarer seg feilaktig om den andres deltagelse (Altmann, 14. september 2000)

Politiet går altså tidlig ut og konkluderer offentlig om sannhetsverdien i de to siktedes forklaringer, hvor Andersen sin forklaring blir presentert som mer troverdig. I et intervju på TV 2 den 15. september uttaler Arne Pedersen at det bare er et tidsspørsmål før Viggo Kristiansen «sprekker» (TV 2, 2000). Den 16. september gjengir VG innhold fra Jan Helge Andersens forklaring i avhør. Under overskriften «Stine Sofie Sørstrønen (8): drept da guttene ble redde, Lena Sløgedal Paulsen (10): drept da hun prøvde å rømme» (Faksimile 13) skriver avisen:

Først drepte Jan Helge Andersen 8-årige Stine Sofie Sørstrønen fordi kameratene fryktet hun skulle rope. Så forsøkte Lena Sløgedal Paulsen å flykte. Da ble hun knivstukket av Viggo Kristiansen. Dette har 19-årige Jan Helge Andersen forklart i politiavhør etter at han ble siktet for barnedrapene i Baneheia. (Nygaard og Bakkeli, 16. september 2000)

Faksimile 13: VG, 16. september 2000

Kort tid etter pågripelsen gir politiet uttrykk for at de forventer å få en tilståelse fra Kristiansen. På forsiden av Dagbladet den 17. september finner vi overskriften: «Kjemper desperat for alibiet» med teksten:

Drapssiktede Viggo Kristiansen (21) bedyrer at elektroniske spor og forklaringer fra hans venner kan gi han bedre alibi for drapstidspunktet. Politiet tror han etter hvert vil tilstå (Hansen og Pedersen, 17. september 2000)

Samtidig gir Arne Pedersen uttrykk for at politiet håper på et DNA-treff på Viggo Kristiansens innen en til to uker (NRK Sørlandet, 17. september 2000).

Den 20. september publiserer VG en sak hvor politiet uttaler: at Forklaringen sprekker. Saken er akkompagnert med et stort bilde av Viggo Kristiansen og det uthevede sitatet: «Politiet sikre på å felle Kristiansen». I oppslaget informerer politiet om at flere vitner opplyser å ha sett Kristiansen i Baneheia på drapstidspunktet, og at flere tekniske bevis peker mot gjerningsmenn. En ikke- navngitt politietterforsker uttaler at Kristiansen avslører seg gjennom kroppsspråk, og at detaljer i avhørene ikke stemmer.

Faksimile 14: Dagbladet, 17. september 2000

Faksimile 15: VG, 20. september 2000

Faksimile 16: VG, 27. september 2000

Lignende dekning av saken finner vi i samme tidsperiode i Dagbladet. Den 21. september publiserer avisen et oppslag under tittelen «Trenger ingen tilståelse». I oppslaget uttaler kriminalsjef Arne Pedersen at han er så sikker på bevisene de har mot Viggo Kristiansen at politiet ikke er avhengig av å få en tilståelse fra ham. Politiets hypotese om at Kristiansen er skyldig, blir videre dekket i VG den 27. september med overskriften «Politiet håper på tilståelse i dag». I oppslaget uttaler Arne Pedersen at politiet nå vil legge seg på en hardere linje og sier følgende:

[...]vi er ikke interessert i å høre på at han forklarer seg om en historie vi ikke mener stemmer i det hele tatt. Det er slutt på det nå. Nå vil vi konfrontere ham med en del av det vi sitter med, og dersom han vil endre forklaring, tar vi imot den. Gjør han ikke det, så stopper vi å avhøre ham. (Tetlie,2000)

Den 26. og 27. oktober blir politiets DNA-rapport fra Spania dekket bredt i mediene, først med henvisning til at rapporten trolig vil kunne knytte Kristiansen til drapshandlingene. På VGs forside den 26. oktober kan man lese at politiet er sikre på DNA-bevis mot Viggo Kristiansen.

Faksimile 17: VG, 26. oktober 2000

Faksimile 18: Aftenposten, 27. oktober 2000

Under en pressekonferanse den 27. oktober kommer politiet med en endelig bekreftelse på at DNA-prøvene som er sendt til Spania, bekrefter at Viggo Kristiansen kan knyttes til drapshandlingene. Nyheten dekkes blant annet i Fædrelandsvennen under overskriften «Fellende bevis i Baneheia-saken». I et intervju som blir sendt både på NRK Sørnytt og Dagsrevyen den 26. oktober slår Arne Pedersen fast at Kristiansen kan knyttes 100 prosent til ugjerningene (Gelius, 26. oktober 2000). Dette utsagnet publiseres også i flere andre medier,

blant annet i Fædrelandsvennen hvor Pedersen siteres på at: «det biologiske beviset knytter 21-åringen med 100 prosent sikkerhet til drapsstedet og drapshandlingen[...]» (Fædrelandsvennen, 27. oktober 2000). Mediedekningen disse to dagene skaper et overbevisende bilde om at det på dette tidspunktet finnes tekniske bevis som knytter Kristiansen til drapshandlingene. Dette viser seg imidlertid ikke å stemme, og feiltolkningen av DNA-beviset blir først rettet opp i forbindelse med at DNA-ekspert Bente Mervåg vitner i rettsaken i mai 2001. Mervåg holder imidlertid fortsatt fast på at DNA-materialet indikerer at det var to personer på åstedet for drapshandlingene.

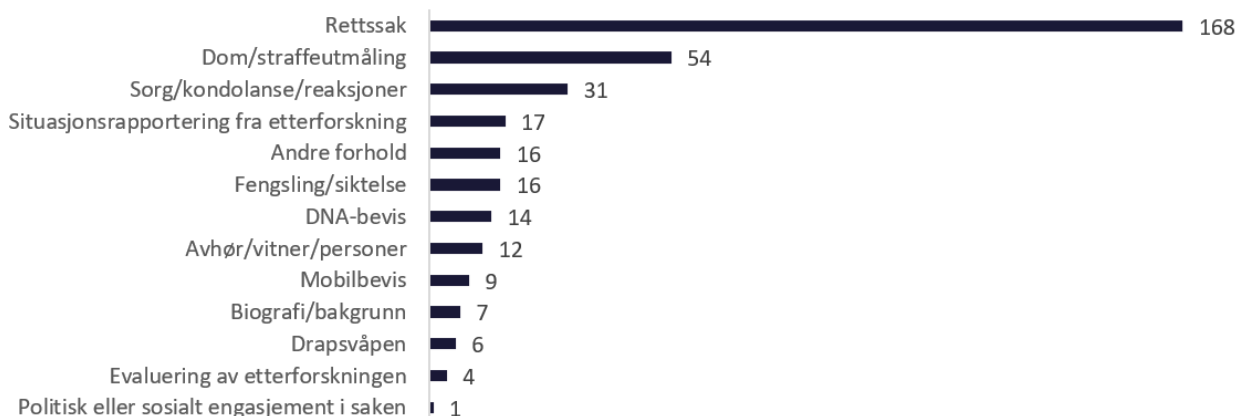

Faksimile 19: Fædrelandsvennen, 27. oktober 2000

Hovedkilde 2: Redaksjoner og journalister

Etter politiet er det redaksjoner og journalister som er hovedkilden i flest medieoppslag. Totalt er pressen primær- eller sekundærkilde i 355 oppslag. Dette er oppslag hvor journalisten ikke benytter seg av noen andre kilder og er typisk nyhetsrapporterende oppslag og/eller meningsbærende stoff, som ledere og redaksjonelle kommentarer. Nyhetsreportasjer og rettsreferater der journalisten har en tydelig stemme og uttrykker egne meninger, er også kategorisert på denne måten.

Tematikk i omtalen når redaksjon/journalist er primær- eller sekundærkilde

Sorg, redsel og sinne på redaksjonell plass

I etterkant av drapene i Baneheia får sorg og reaksjoner på drapene en sentral plass i mediedekningen av saken, også på redaksjonell plass. Totalt finner vi 31 oppslag hvor redaksjoner og journalister er hovedkilder hvor sorg/kondolanse/reaksjoner er hovedtematikk i oppslagene.

Både Dagbladet og VG skriver om sterke følelser på lederplass den 23. mai. Under tittelen «sorg og raseri» står det i Dagbladet: «[...] vi svarer med et raseri mot den som har drept barna, selv om vi også må tro at bare alvorlig syke eller forvirrede sinn kan drive mennesker til å drepe små barn» (Dagbladet, 23 mai 2000). I VG finner vi lederen under overskriften «Hjerterått!» her trekkes det blant annet frem at :

[...] forhåpentlig vil ikke veien frem til en avklaring bli altfor lang. Byrden særlig for de pårørende er tung nok uten en gnagende uvisshet om hvem som er skyldig eller hva som egentlig skjedde (VG, 23. mai 2000)

I Aftenposten den 24. mai skriver journalist Per Egil Hegge i en kommentar at: «Det er ikke lenger slik, heller ikke i uskyldige Norge, at mindreårige nærmest risikofritt kan gå, sykle eller ta bussen alene» (Hegge, 24. mai 2000). Omtalen av saken på redaksjonell plass i dagene etter drapene synes å hovedsakelig dreie seg om tre ting: sorgen og sjokket over tapet av to unge jenter, frykt for at slike ting kan skje igjen, og forargelsen over at noen kan begå slike ugjerninger.

Pressen identifiserer Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen

Den 13. september 2000 blir Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen pågrepet og siktet for drapene, og nyheten om pågripelsen er førstesidestoff i samtlige medier. Mediene forholder seg imidlertid litt ulikt til identifisering av de to mennene den første dagen. VG går lengst i å identifisere mennene ved å publisere navn og bilde av de to med tittelen «Tatt» (se faksimile 20 og 21).

Faksimile 20: VG,
14. september 2000

Faksimile 21: Fædrelandsvennen,
14. september 2000

Fædrelandsvennen velger også å identifisere de to (se faksimile 21), men benytter seg av bilder i mindre størrelse sammenlignet med VG. Dagbladet og Aftenposten på sin side velger hverken å navngi gjerningspersonene eller publisere bilde av de to, og omtaler dem som 19-åringen og 21-åringen (se faksimile 22 og 23).

Faksimile 22: Dagbladet,
14. september 2000

Faksimile 23: Aftenposten,
14. september 2000

Identifiseringen av mennene er gjenstand for diskusjon i pressen. I Agderposten den 15. september 2000 kan man lese en uttalelse av sjefredaktør John O. Egeland i Dagbladet, om avisens valg om ikke å identifisere de to mennene med bilde. Fare for forveksling med andre, de siktedes unge alder, og at Dagbladet ikke visste hvem av de to som hadde tilstått, er blant argumentene Egeland oppgir som årsak for valget. I samme oppslag rettes det også kritikk mot VG for identifisering av de to siktede. Advokat Per Sulland mener at «det ikke finnes noe informasjonshensyn som berettiger bruk av navn og bilde av to mennene[...]» (NTB, 15. september 2000), og minner om at det kun er én av de to siktede som har erkjent straffskyld.

Kritikken fra Sulland representerer imidlertid ett av få tilfeller hvor pressen kritiseres for identifisering. Mer typisk diskuteres identifiseringen på redaksjonell plass med begrunnelser for hvorfor de velger å identifisere de to mennene. Stein Gauslå i Agderposten skriver «Det er ingen bevisstløs handling når vi har valgt å identifisere de to siktede. Tvert om ligger det en grundig etisk diskusjon og refleksjon til grunn» (Gauslå, 15. september 2000). Videre forklarer Gauslå at identifisering kan virke som en ventil for rettssikkerhet, og at «det er mer betryggende at anklagen blir gjort offentlig kjent, og at den anklagede blir identifisert». Videre skriver han at:

Åpenheten skal sikre at alle forhold av interesse kommer frem. Åpenhet og identifisering motvirker også mytedannelser, som på sin side kan bidra mer til forhåndsdomming enn identifiseringen kan (Gauslå, 15. september 2000)

Pressens dekning av rettssaken

Mens politiet er pressens hovedkilde i dekningen av etterforskningen og pågripelsen, er det pressen selv som står for mest informasjon om rettssaken mot de to mennene.

Pressens dekning av rettssaken skjer hovedsakelig gjennom rettsreferater og kommentarer fra journalistene som er til stede under rettssaken. Flere medier publiserer rettsreferater hver dag slik at leserne daglig kan oppdatere seg på hva som har blitt sagt og ytret i retten fra de tiltalte, vitner og eksperter. I referatene er de sentrale aktørene den dagen sitert, og man blir også presentert for beskrivelser av hvordan de siktede og pårørende oppfører seg i retten.

Spesielt de første dagene i tingretten får rettssaken mye spalteplass, og karakteristikker av de tiltalte skaper forsidestoff. På Dagbladets forside den 24. mai 2000 står det «Gliste provoserende», og i VG at «Viggo Kristiansen smilte etter første dag av rettssaken». Noen medier rapporterer også om at de pårørendes bistandsadvokater «reagerer kraftig på måten de to tiltalte» oppfører seg på (Versland, 27. april 2001). Også i TV-sendingene om rettssaken på TV 2-Nyhetene, Dagsrevyen på NRK eller distriktsnyhetene på NRK Sørlandet er karakteristikker av mennene sentrale. Den 23. april 2001 sier blant annet en TV 2 reporter fra rettssalen at Viggo Kristiansen flirte og lo da han kom inn i rettssalen, og at han spøkte i pausene. Om Jan Helge Andersen sies det at han er langt roligere og alvorspreget.

Selv om det er de første dagene i tingretten som får mest oppmerksomhetene i mediene, er også ankesaken i lagmannsretten bredt dekket. TV 2s bilder fra dagen dommen faller den 13. februar 2002 hvor Viggo Kristiansens filmes smilende på vei ut av rettssalen, skiller seg ut i dekningen av saken denne dagen. Til disse bildene kommenterer TV 2 reporter som er til stede i rettssalen at Viggo Kristiansen viste «alt annet enn anger» (Rustad og Solvang, 13. februar 2002).

Faksimile 24: Dagbladet, 24. mai 2001

Faksimile 25: VG, 24. april 2001

Faksimile 26: Fædrelandsvennen, 27. april 2001

I løpet av rettssakene publiseres det lange og detaljerte rettsreferater, som av og til går over flere sider. Her siteres de involverte partene fra rettssalen dagene rettssaken pågår, og i noen tilfeller kan man lese ordvekslingen mellom partene. I distriktsnyhetene til NRK Sørlandet den 24. april rapporteres det blant annet om at aktors utspørring av Andersen tegner et bilde av Kristiansen som «sterk, planleggende og dominerende», mens Andersen er «stille og sjenert» (Eigeland, 24. april 2001). En TV 2 reporter Per Asle Rustad sier også at Andersen virker å spille en rolle for å få redusert straff (Rustad, 24.april 2001).

Faksimile 27: Fædrelandsvennen, 24. april 2001

Faksimile 28: Agderposten, 24. april 2001

I tillegg til rettsreferatene velger Agderposten, Dagbladet, Fædrelandsvennen og VG også å publisere redaksjonelle kommentarer som hører med til referatene (se høyre side i faksimilene 27 og 28). I disse forteller journalistene selv mer om hvordan det er å være til

stede i rettssalen og mer personlige betraktninger om det de har sett og hørt i retten. Språket som brukes i kommentarene om mennene, er til tider fargerikt. For eksempel skriver Halvard C. Hanssen i Dagbladet at Kristiansen blir fremstilt som et «iskaldt monster» i retten (Hanssen, 27.april 2001), og i Fædrelandsvennen spør man om Kristiansen er et «monster eller rampegutt» (Vigsnes, 26. april 2001).

Faksimile 29: Dagbladet, 27. april 2001

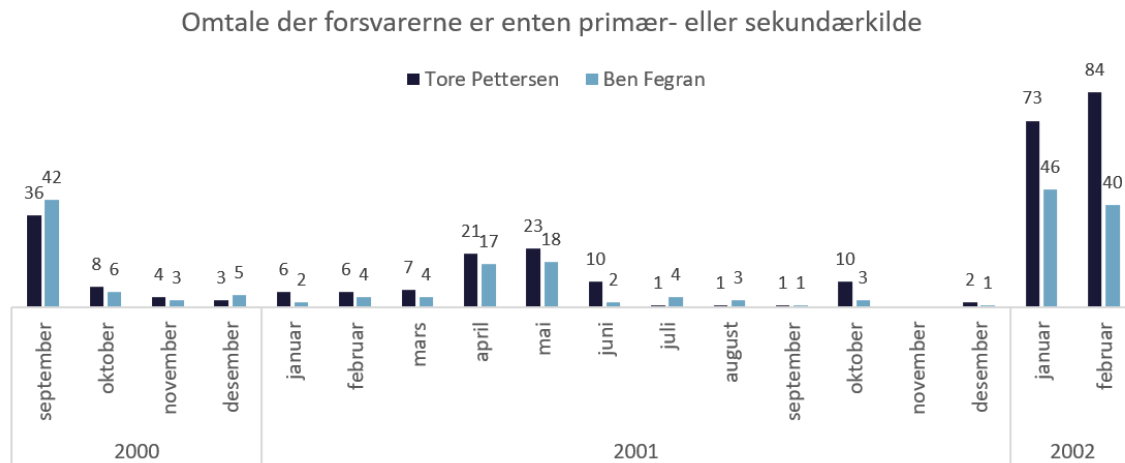
Faksimile 30: Fædrelandsvennen, 26. april 2001

Faksimile 31: VG, 25. april 2001

Hovedkilde 3: Tore H. Pettersen (Viggo Kristiansens forsvarer)

Viggo Kristiansens forsvarer Tore H. Pettersen er den av de to forsvarerne i saken som er primær- eller sekundærkilde i flest oppslag (310 oppslag) når vi ser hele første fase under ett. Jan Helge Andersens forsvarer Ben Fegran er til sammenligning primær- eller sekundærkilde i færre oppslag (218 oppslag). Når vi bryter ned omtalen på de to over tid, ser vi også at de er nesten like mye til stede i medieomtalen i løpet av sakens to første år. Det er i forbindelse med ankesaken i januar 2002 at Pettersen figurerer i betydelig flere oppslag enn Fegran.

Tore Pettersen og Ben Fegran har to svært forskjellige fremtoninger i pressedekningen i første fase. Ben Fegran er tidlig på ballen, han er hovedkilde i dobbelt så mange oppslag som Tore Pettersen i løpet av den første uken etter pågripelsen. Han er også den av de to forsvarerne som er til stede i flest oppslag i september med 42 medieoppslag der han er pressens hovedkilde. Tore Pettersen er til stede som en sentral kilde i 36 oppslag denne måneden.

Etter pågripelsen trekker Fegran frem Viggo Kristiansens rolle i drapene og vektlegger at det er han som var den dominerende part. I Fædrelandsvennen den 15. september forteller Fegran at Jan Helge Andersen blir truet av Viggo Kristiansen til å tie om drapene, og at det er årsaken til at Andersen ikke forteller noen om drapene på fire måneder. Videre beskriver han forholdet til Kristiansen og Andersen slik: «Min klient har vært dominert av sin kamerat. Jeg vil karakterisere forholdet mellom dem som meget spesielt» (Vigsnes, 15. september 2000).

Faksimile 32: Fædrelandsvennen, 15. september 2000

TILSTÅELSE MED STRAFFERABATT?
Jan Helge Andersen (19) Foto: SCANPIX

- Drapssiktet bør få strafferabatt

Av MARIUS TETLIE

KRISTIANSAND (VG) I tråd med et nytt forslag bør barnedrapssiktede Jan Helge Andersen (19) få redusert straff fordi han har tilstått ugjerningen, mener hans forsvarer.

Faksimile 33: VG, 24. september 2000

Tore Pettersen er mer ordknapp når mediene henvender seg til han. I VG blir han beskrevet som «den mest anonyme av de to kjendisadvokatene» (VG, 15. september 2000).

Pettersen og Fegran uttaler seg regelmessig i tiden før rettsaken i 2001 og ankesaken i 2002. Når vi ser på omtalen der Tore Pettersen er primær- eller sekundærkilde, handler dette først og fremst om utspørring av vitner under rettsaken. Disse blir gjengitt i rettsreferater.

Pettersens forsvar av Viggo Kristiansen når imidlertid knapt overskriftene, og vinklingen i oppslagene er sjelden i Kristiansens favør.

Visse unntak er dekningen i Dagbladet og Aftenposten den 26. april hvor avisene skriver om Pettersens utspørring av Jan Helge Andersen under rettssaken. I Dagbladet står det skrevet at Pettersen i utspørringen:

[...] slo store sprekker i Andersens troverdighet da han fikk Andersen til å framstille seg som en langt mer selvstendig og utadventt person, som langt fra bare har vært Viggo Kristiansens underdanige kamerat (Pedersen, 26. april 2001)

I Aftenposten står det:

Bildet av Viggo Kristiansen som «sjefen» og Jan Helge Andersen som etterdilteren, ble angrepet av Kristiansens forsvarer i går. Andersens forsvarer forsøkte derimot å forsterke sjefsrollen (Jonassen, 26. april 2001)

Den 22. mai 2001 skriver VG om mobilbeviset under overskriften: «kritisk til mobiletterforskning». Her kritiserer Pettersen politiets etterforskning av mobilbruken, og artikkelen representerer ett av få tilfeller hvor det rettes et kritisk søkelys på mobilbeviset. Pettersens kritikk handler om at det i rettssaken kommer frem at Telenor Mobil med nær 100 prosent sikkerhet kan slå fast at Kristiansens mobil var påslått og utenfor området der drapene fant sted. Pettersen forklarer at denne opplysningen gir Kristiansen «et visst alibi». Videre kritiserer han politiet for å være sene med å bringe Telenor-vitner på banen der han uttaler at «Hvordan jeg ville behandlet disse opplysningene hvis det var blitt kjent før rettssaken, vil jeg ikke kommentere» (Nygaard, 22. mai 2001).

Tore Pettersens kritikk av mobilbeviset i rettssaken står imidlertid ikke ubesvart, og sikkerhetssjef i Telenor, Audun Tollum-Andersen og aktor Edward Dahl får siste ordet i oppslaget. Tollum-Andersen i Telenor har i retten oppgitt at Kristiansens mobil ikke kunne ha vært på åstedet, men til VG forteller han nå noe annet, nemlig at Kristiansen godt kunne ha mottatt en melding på sin mobil selv om den var avslått. Aktor Edward Dahl sier i oppslaget at han mener det er ført nok bevis for å kunne felle begge mennene, og fremhever at «selv om det kan reises tvil om delspørsmål i denne saken, må det totale bildet føre til domfellelse for begge to» (Nygaard, 22. mai 2001).

Etter at rettssaken avsluttes i tingretten, gir Pettersen også uttrykk for kritikk av mediene i distriktsnyhetene og Dagsrevyen. Han mener at mediene skaper et bilde av Kristiansen som skyldig, og frykter at Viggo Kristiansen har blitt forhåndsdomt og kan bli utsatt for justismord (Mersland og Eigeland, 2001; Eigeland, 2001). Sammen med kritikken av mobilbevisene, er

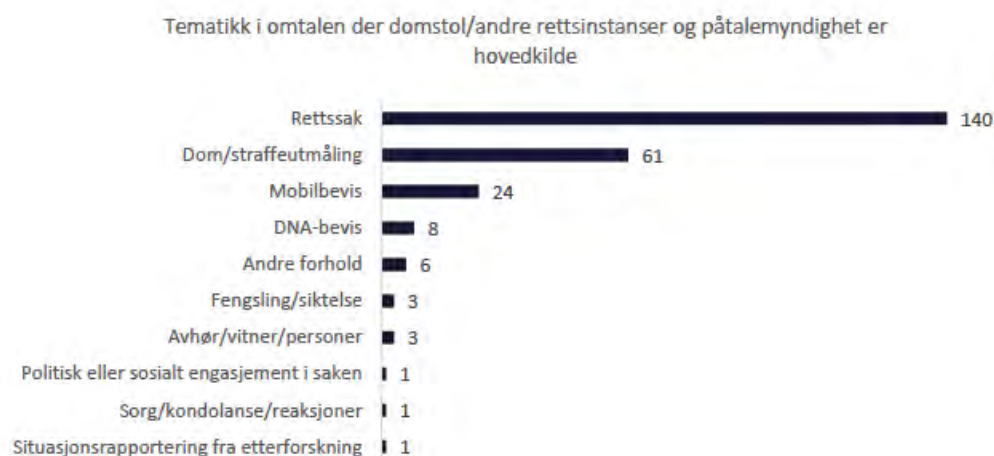
dette ett av få tilfeller der Pettersen tydelig kommuniserer sitt syn på skyldspørsmålet, som forsvarer.

Til forskjell fra Ben Fegran uttaler Tore Pettersen seg mer i forbindelse med ankesaken. I denne perioden er Pettersen tydeligere i kommunikasjonen rundt bevisene og hans oppfatning om skyldspørsmålet: «Det finnes ingen bevis mot han» sier han til TV 2 den 1. februar 2002, og krever samtidig Kristiansen frikjent (TV 2, 2002). NRK Sørnytt gjengir fra Pettersens prosedyre: dere kan ikke domfelle Viggo Kristiansen. Gjør dere det senker dere kravene til bevis som loven krever (NRK Sørlandet, 2001). Men Pettersen er tvetydig i sine uttalelser til mediene. Til TV 2 sier han: «det Kristiansen har gjort betyr ikke at han må få lovens strengeste straff». Samtidig sier Pettersen seg enig i at Viggo Kristiansen må ilegges en lang straff for «det han har gjort» (Solvang, 2002). Pettersens uttalelser som argumenterer for Kristiansens uskyld er med på å skape noe tvil ved skyldspørsmålet. Samtidig kan noen av hans uttalelser tolkes i Kristiansens disfavør. Disse forsterker heller bilde av Kristiansens som skyldig, som allerede er godt befestet gjennom mediedekningen.

Hovedkilde 4: Påtalemyndigheten og domstolen

I gjennomgangen av den fjerde mest brukte kilden i første fase, har vi valgt å slå sammen «påtalemyndigheten» og «domstol». Dette er på grunn av samspillet mellom den offentlige part i straffeprosessene og den dømmende makt. I første fase er straffeprosessene i tingretten og lagmannsretten ofte gjengitt i form av rettsreferater. Her er omtalen av rettsforhandlingene ført av påtalemyndigheten og dommernes vurdering av bevisene som har kommet frem i disse forhandlingene, prominente. Derfor ser vi det som nyttig å diskutere disse kildene samlet.

Samlet er påtalemyndigheten og domstolen primær- eller sekundærkilde i 245 oppslag og innslag.

I over halvparten av oppslagene der påtalemyndigheten eller domstolen er hovedkilde, er fokuset på retts sakene i tingretten eller lagmannsretten. Rettsforhandlingene utgjør en stor del av denne omtalen, spesielt når det gjelder utspørringen av de tiltalte, vitner og deretter aktors sluttprosedyre. Aktor i saken, førstadvokat Edward Dahl, er ofte sitert i forbindelse med sine utspørringer i retten. Aktors tilsynelatende mangel på tiltro til bevisene, mobiltrafikkrapporten, DNA-bevisene, samt hans konklusjoner fra sluttprosedyren er uthevet ved flere anledninger, enten på forsider eller i overskrifter:

Faksimile 34: Fædrelandsvennen, 24. april 2001

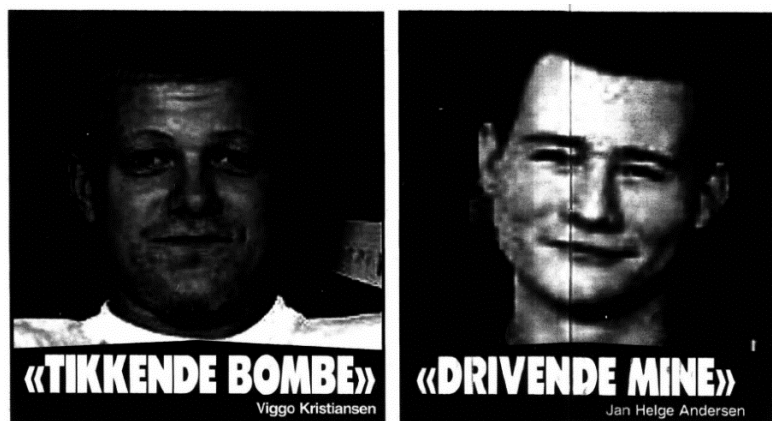

Faksimile 35: Fædrelandsvennen, 1. februar 2002

Faksimile 36: Agderposten, 1. februar 2002

Aktors sluttprosedyre er blant annet henvist til når han omtaler Kristiansen som en «tikkende bombe» og Andersen som en «drivende mine». I VG 23. mai 2001 brukes disse uttrykkene i stor skrift under bildene av hver av de tiltalte (se faksimile 37).

Faksimile 37: VG, 23. mai 2001

Domstolen og retten er også en viktig kilde i denne perioden. I mange oppslag og innslag er domstolens rolle nøytral i oppslaget, ved at sorenskriveren informerer om ulike aspekter ved rettssaken eller bestemmelser rundt saksgangen. Det er verdt å merke seg at det pågår noe debatt i mediene både før, under og etter rettsprosessene om mediens rolle i saken. I oppslag der domstolen er sentral, handler dette hovedsakelig om bestemmelser rundt saken skal gå for fullt eller delvis lukkede dører, hvor mange pressefolk som vil få plass i rettssalen, eller at pressen har brutt pålegg om hva de kan referere fra saken. Den 4. mai 2001 får blant annet Aftenposten og Fædrelandsvennen kritikk for at de har gått for langt i sine beskrivelser av et vitne i rettssalen. Disse oppslagene er ofte små notiser i papiravisene (se faksimile 38).

Faksimile 38: Fædrelandsvennen, 4. mai 2001

I flere leserinnlegg fra privatpersoner, jurister og dommere blir det også argumentert for strengere lover rundt lekkasjer av informasjon fra forsvarere og påtalemyndigheten (Mauren, 29. juni 2001) og det stilles spørsmål rundt mediens rolle i forbindelse med påvirkning av dommere i alvorlige straffesaker. Flere tar til motmæle og mener at faren for at straffesaken gjøres til underholdning i mediene og/eller påvirker dommerne i saken, er et blindspor i en ellers viktig debatt. Det argumenteres for at faren for påvirkning er en risiko vi alle må leve med (Langbach, 9. juli 2001), eller tvert imot at dommere er vettuge folk som ikke lar seg påvirke av medieomtale (Hjukse & Aadland, 10. juli 2001).

Ønsker lov mot lekkasjer til mediene

Riksbankens nestleder i lovutvalget liva forsvarerne kan si til myndighetene. Utspillet får blandede meninger.

ANSVARSLIKNER
Ikke adgang til opplysninger – Det er et dilemma om det tilløpige informasjonen til offentligheten. Informasjonen som ikke kan brukes til å avsløre de som er ansvarlige for kriminelle handlinger. Riksbankens nestleder liva forsvarerne kan si til myndighetene. Utspillet får blandede meninger.

... men ikke overraskende – om Riksbankens utvalg. Advokat Morten Omundsen i Lovutvalget på å gi politiet og pålysningsmyndighetene adgang til å viderelede informasjon til mediene. Det er ikke tvil om at dette betyr at Riksbankens utvalg vil bli kritisert for å gi informasjon til offentligheten. Informasjonen som ikke kan brukes til å avsløre de som er ansvarlige for kriminelle handlinger. Riksbankens nestleder liva forsvarerne kan si til myndighetene. Utspillet får blandede meninger.

Balansering
For Riksbankens utvalg er det viktig å finne en balanse mellom å gi informasjon til offentligheten og å beskytte de som er ansvarlige for kriminelle handlinger. Riksbankens nestleder liva forsvarerne kan si til myndighetene. Utspillet får blandede meninger.

Opplysningsvesenetsloven
Riksbankens nestleder liva forsvarerne kan si til myndighetene. Utspillet får blandede meninger.

Faksimile 39: Aftenposten, 29. juni 2001

- Juryen ble ikke påvirket

Snakker ut etter fire uker i retten

BEREDT «Jeg er beredt til å snakke ut etter fire uker i retten», sier Asbjørn Nes Hansen. Han er en av de fire jurymedlemmene som har vært med på å avgjøre om Jan Helge Andersens skyld i drapet på en politbetjent.

RETTEN «Jeg er beredt til å snakke ut etter fire uker i retten», sier Asbjørn Nes Hansen. Han er en av de fire jurymedlemmene som har vært med på å avgjøre om Jan Helge Andersens skyld i drapet på en politbetjent.

RETTEN «Jeg er beredt til å snakke ut etter fire uker i retten», sier Asbjørn Nes Hansen. Han er en av de fire jurymedlemmene som har vært med på å avgjøre om Jan Helge Andersens skyld i drapet på en politbetjent.

Faksimile 41: Agderposten, 6. februar 2002

Foruten de tilfeller der juryen og dommere i saken tar stilling til skyldspørsmålet i juni 2001 og februar 2002, fokuserer mediedekningen i oppslag der domstolen er sentral kilde, lite på skyldspørsmålet. I ett oppslag beskriver derimot Dagbladet rettsbelæringen gitt av fagdommer før juryens kjenning på denne måten:

I løpet av en snau time lang rettsbelæring [...] gikk førstelagmann Asbjørn Nes Hansen langt i å anbefale lagretten å kjenne Kristiansen skyldig. – Saken står og faller med Jan Helge Andersens forklaring, og om den er troverdig holdt opp mot de andre bevisene i saken, sa Nes Hansen. Fagdommeren – og juryen – har med andre ord festet lit til Andersens forklaring» (Dagbladet, 5. februar 2002)

Etter juryens kjennelse i 2002 er det igjen snakk om at juryen kan ha blitt påvirket av medieomtalen (se faksimile 41). I et intervju med et jurymedlem i Agderposten dagen etter står det i overskriften: «Juryen ble ikke påvirket» (Onsaker og Eggen, 6. februar 2002).

Frykter ikke norsk hvalspekk

Mens utenforstående opplever at hvalspesking er et problem, mener domstolene at det er en naturlig del av livet som skal i seg selv, sier Riksbankens nestleder liva forsvarerne.

Faksimile 40: Dagbladet, 10. juli 2001

Medienes rolle i straffesaker

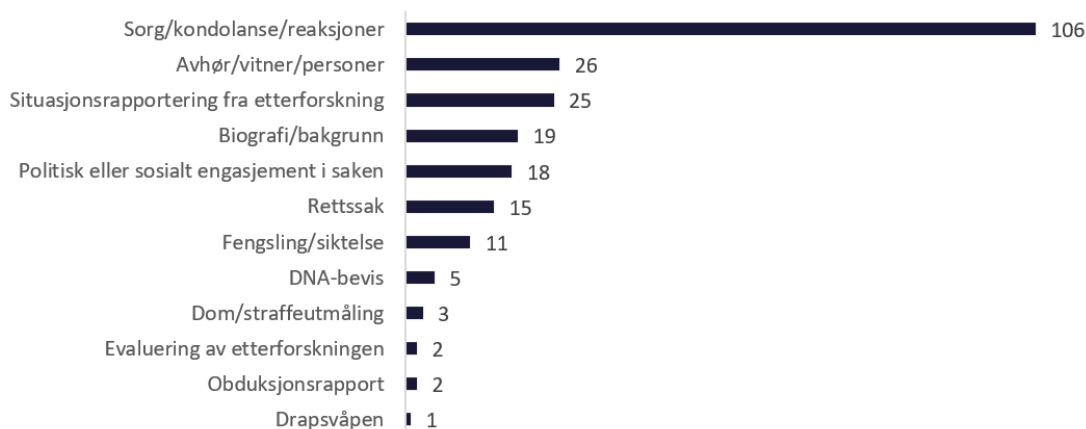
Kriminalretten «Medienes rolle i straffesaker er et problem», sier domstolene. De mener at media kan påvirke juryens avgjørelse. Det er viktig å finne en balanse mellom å gi informasjon til offentligheten og å beskytte de som er ansvarlige for kriminelle handlinger.

Faksimile 42: Aftenposten, 9. juli 2001

Hovedkilde 5: Lokalsamfunn

Lokalsamfunnet i Kristiansand er pressens primær- eller sekundærkilde i 233 oppslag. Dette er oppslag hvor naboer, venner, lærere og andre med tilhørighet til området er pressens hovedkilde. Pressen bruker personer fra lokalsamfunnet i hovedsakelig tre typer sakskompleks i perioden: oppslag om sorg og reaksjoner over tapet av jentene, vitneobservasjoner, og i oppslag om Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersens bakgrunn og oppvekst på Eg.

Tematikken i omtalen der lokalsamfunn er hovedkilde

Sorg og reaksjoner

I perioden etter at drapene blir kjent, tegner pressen et bilde av et samfunn i sorg. Hendelsen ryster lokalsamfunnet og vekker sterke følelser som sorg, frykt og redsel. Mediene bruker hyppig personer fra lokalsamfunnet som hovedkilde i dekingen av hvordan tragedien rammer byen. Over halvparten av oppslagene der lokalsamfunnet er primær- eller sekundærkilde, handler om sorg og reaksjoner på drapene.

Faksimile 43: Aftenposten, 23. mai 2000

Faksimile 44: VG, 23. mai 2000

Den 22. mai publiserer Aftenposten et oppslag om Lena Sløgedal Paulsens skolevenner i sorg, der oppslaget illustrerer et lokalsamfunn i sjokk. Tre av mødrene til Lenas skolevenner blir intervjuet og uttaler at:

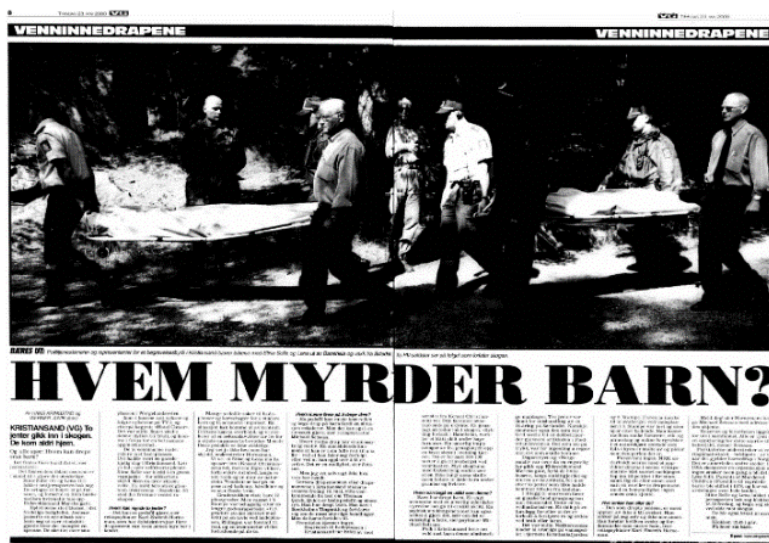
*«Vi må bare innse at ingenting er trygt lenger. Hverken vi eller ungene forstår at det finnes mennesker som kan gjøre noe slikt. Ungene har det verst av alle, deres fantasi bearbeider det som har skjedd. De sier de tenker på hva som skjedde i Baneheia, og hvordan det gikk til»
(Altmann, 22. mai 2000)*

Dagbladet skriver den 22. mai: «Hele byen i sorg», og den 23. mai skriver samme avis: «Kristiansanderne er klare i sin tale: Drapet på de to jentene er det mest vanvittige som kunne ramme sørlandshovedstaden. En rask oppklaring er det eneste som kan lindre smerten.» (Skard, 22. mai 2000 og Mikalsen, 23. mai 2000).

I denne perioden stilles det også spørsmål om hvem som kan gjøre noe slikt. Utrykk for sinne og et ønske om å finne gjerningsmannen er sentralt.

Faksimile 45: Dagbladet, 22. mai 2000

Faksimile 46: VG, 23. mai 2000

Karakteristikk av Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen

Etter pågripelsen av de to mennene bruker pressen aktivt lokalsamfunnet som kilde for å skape et bilde av Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen. Lokalsamfunnet bidrar med anekdoter og karakteristikk av de to. De blir begge beskrevet som barnslige, truende og «nabolagets 'skrekk'».

- Begge virket truende på folk

Faksimile 47: Aftenposten, 14. september 2000

BLID og aggressiv

Faksimile 48: VG, 15. september 2000

De to drapssiktede var nabolagets «skrekke»

Faksimile 49: Aftenposten, 14. september 2000

Anmeldte 21-åringen for KIKKING

Faksimile 50: VG, 14. september

19-åringen får mange GODDORD

Faksimile 51: VG, 15. september 2000

I mediene tegner det seg etter hvert et bilde av Viggo Kristiansen som en dominerende leder, og Jan Helge Andersen som mer beskjeden.

«Vi så for oss et monster, en Thomas Quick-skikkelse, så er det altså disse to.»

JAN HELGE ANDERSEN (19):
Beskjeden, taus, lydlig overfor Viggo.

VIGGO KRISTIANSEN (21):
Uberegnelig, dominerende, hevnjerrig.

Viggo Kristiansen (21) var sjefen, dominerende og bråkete, av og til bøllete, men også hjelpsom og snill. Jan Helge Andersen (19) var beskjeden, taus og nærmest selvutslettende, og tett knyttet til Viggo.

KRISTIANSEN (Dagbladet): De to drapssiktede utviklet et fellesskap som ingen andre fikk Innsyn I. På mange måter forble de barn, forteller mange kilder til Dagbladet.

«Fysisk utviklet de seg normalt, men ikke normalt. De lekte med småbarn, oppførte seg som småunger og fant stadig på rampespreker som er typisk for langt yngre, sier bekjente.

Utad skjøttet de sine jobber prikkfritt. Tidlig opp om morgenen, på sykkel inn til byen, det var aldri noe å utsette på deres oppførsel på arbeidslivet. Derfor fikk de gode klasser fra kolleger og arbeidsgivere.

«Viggo sjenerer oss forvenst, han var pålitelig og satte alltid opp når noen var sjuke, foretatte arbeidskolleger.

Likvel fant de to seg ikke helt til rette i arbeidslivet. Viggo jobbet på søppelbil, mens sjefen og begynte i maskinere et par uker før han ble pågrepet.

Jan Helge sto i oppvasken på damemarkedet MS «Silvia Ana» i sommer, før han begynte i bakeriære ved Grini bondeloft. Sitt frekve ble han bedt om å slutte der, ingen av de ansatte vil kommentere arbeidsløsheten.

«VI GAR IKKE VIGGO-VEIEN.

Hjemme på Eg kunne Viggo og Jan Helge leve ut sitt andre jeg. Viggo kunne være en pluggelind, Jan Helge jettet med. Unger på Eg ville helst ikke gå «Viggo-veien», som veien fortell bunkerseren ble kalt. Det var aldri godt å vite hva Viggo fant på.

«Kameraten min ble puttet i et søppelspann av dem, det var stygt sjørt, sier en tenåring til oss.

Andre forteller at de to også kunne rekke fram en høypende lakrids.

«Ingen er bare en drittsak, forklarer en nabo. Men det var om å gjøre å ikke legge seg ut med Viggo, ikke tirre ham.

«Helt normale gutter, som kunne ta i et tak når det var snøfor det, forteller et eldre dame til oss.

PLAGET SMAENTER

Alle legger vekt på at Viggo var den som alltid tok initiativ.

«Jan Helge så blygt ned i asfalten når jeg måtte ham, sier en nabo.

Var han sammen med Viggo, kunne også Jan Helge og snille, forteller en ung som kjente dem perifer.

«Han diltet bare etter, alltid, er karakteristisk som brilles som den yngste av de drapssiktede. Ingen kan beskrive episoder der 19-åringen opptrådte trurnde, utagerende eller spiste bråk. Heller gjemte han seg bort i en krok og fulgte tryk 19-åringen.

«Vei du, de kuttet nesken over et skragens som noen jenter lekte med, det var bare fliser som holdt taet sammen. Taet kunne fort ha raket mens jentene heppet, og det kunne ha gått galt. Da fikk Viggo en skikkelig overopplag av en er naboene, får vi høre på Eg.

Begge har bodd sammen med sine foreldre. Viggo har to eldre brødre som har flyttet ut, Jan Helge har to yngre søster. Familiene er selvsagt sønderkrutt over det som har rammet dem som et jordskjelv, men de skal også vite et bomsøpet føler med dem. Flere kommer til

Dagbladet og uttrykker fortløpelig over familien situasjon, særlig har de medfølelse med den yngre jenta som plutselig får alle brøstene i fanget.

SPØKTE MED DNA-TESTENE

Endå er det noe utvirkelig over drapssiktelsen.

«Vi så for oss et monster, en Thomas Quick-skikkelse, så er det altså disse to, sukker en.

Begge har snakket om og fordemet barnedrapene i sanntale med andre. Viggo kunne også spøke med politiets interesse for ham. Han midde i flere aviser og var blant de første som måtte avgi opprøp for DNA-testing.

«Nå må du nyte ditt siste dag i fribet, lad deg inn fra en kamert den dagen resultatet av DNA-testene som. Viggo ble litt forelegen, men bleip det bort - få timer senere var han arrestert.

Som oftest gikk de to kameraterne i militærbar, gjerne kamaljeledet. De kunne oppholde seg i bunkerseren like ved Viggos bolig, eller de lette i Bærebelt.

«Vi så dem lekesliss som småbarn, forteller naboer.

ALDRI HATT KJÆRESTER

Ingen vi møter kan huske at de så Viggo eller Jan Helge i lag med jenter. Ingen tror de noen gang har hatt en kjæreste. Men Viggo skal fått ha handlet gatebøker på Statoli-skolen.

Politikk interesserte dem ikke noe særlig.

«Men Viggo likte nok ikke utendring, sier en venn.

«Viggo kunne også plystre etter samboeren sin, til og med rive henne lett i låret, sjøl om han ikke kjente henne. Jeg blir skjelven når jeg tenker på hva han kan ha vært med på, sier en ung nabo.

Alle vi møter på Eg fordemmer drapshandlingene som grusomme og trykkelige, men det er ikke hevnlyst å spore. Folk stoler på domstolene og ser en at pæringemennene får en streng straff. Ingen kan tenke seg at de to drapssiktede noen gang kan vende tilbake til et normalt liv i et bosted som har vært så trygt og fredelig innvi skjødet straffedøyd til sin endelig.

Faksimile 52: Dagbladet, 15. september 2000

I Dagbladet den 15. september publiseres bilder med en medfølgende tekst hvor Jan Helge Andersen beskrives som: «Beskjeden, taus, lydig ovenfor Viggo» og Viggo Kristiansen som: «uberegnelig, dominerende og hevngjerrig» (se faksimile 52). Bildebruk og tekst synes å danne et slags grunnlag for hvordan pressen velger å fremstille de to i tiden fremover.

Karakteristikken av Kristiansen får imidlertid noen reaksjoner. Leder i Eg Velforening Rune Bergstøl, reagerer på mediernes karakteristik av Viggo Kristiansen og uttaler til VG den 19. september:

«Det er ikke den gutten jeg kjenner som blir omtalt. Han er blant annet ikke så militærfiksert som han blir fremstilt. Men jeg forstår at mediene skriver om dette, selv om det for oss som står familiene nær, er vanskelig å forholde seg til» (Sundnes, 19. september 2000).

Arbeidskollegaer uttaler til Dagbladet den 15. september at: «Viggo gjorde mer enn forventet, han var pålitelig og stilte alltid opp når noen var sjuke [...]» (Dagbladet, 15. september 2000). Til TV 2 sier noen kamerater av Kristiansens at de ikke kjenner igjen bildet som er tegnet av han i mediene (Solvang og Sviland, 15. september 2000). Denne typen mot-karakteristikk blir imidlertid overskygget og forsvinner i mengden av stoff av negativ art som blir publisert særlig om Kristiansen.

Oppsummering første fase

I mediedekningen av Baneheia-saken fra drapene finner sted i mai 2000 til slutten av ankesaken i februar 2002, er politiet den største premissleverandøren. I løpet av det første året stammer brorparten av all informasjon knyttet til etterforskningen av saken, fra politiet. Særlig i forbindelse med dekingen av avhørene av mennene og DNA-beviset skaper mediedekningen der politiet er hovedkilde, et bilde av at Viggo Kristiansen som skyldig i overgrepene og drapene. I disse oppslagene fremkommer det sjelden kilder som balanserer dette bildet av Kristiansen. På grunn av et stort oppklaringsbehov er politiet under press for å finne gjerningspersonen(e), og Arne Pedersen blir en sentral skikkelse og kilde i saken.

I tillegg til politiet er Andersens forsvarer Ben Fegran og lokalsamfunnet kilder som pressen bruker hyppig i fremstillingen av Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen. Det danner seg i første fase et bilde av Andersen som en «etterdilter», og Viggo Kristiansen som en aggressiv ledertype.

I omtalen av rettssaken har journalistene et stort spillerom når det gjelder hvilke sider ved rettssaken som belyses og presenteres for leserne, lyttere og seere. Kristiansens oppførsel og væremåte er spesielt gjenstand for kritisk medieomtale, mer enn Andersen.

Andre fase: 05.09.2008–29.12.2010

I denne delen går vi gjennom funnene for fase 2. Også her går vi gjennom pressens fem mest brukte kilder, ser nærmere på temafordeling og svarer på undersøkelsesspørsmålene knyttet til andre fase. Andre fase skiller seg ut fra fase 1 på flere områder, blant annet i omfang og hvordan saken blir dekket. Denne delen går derfor noe mer i dybden på enkelte momenter og peker på områder der mediedekningen kunne ha vært mer granskende. Nedenfor følger en kort oppsummering av de viktigste hendelsene i Baneheia-saken i perioden for andre fase.

2008	5. september 2008	Viggo Kristiansen begjærer å få saken sin gjenopptatt. Kristiansen gir sitt første intervju i pressen.
	6. september 2008	Forsvarsadvokat, Sigurd Klomsæt, er på Sommerkonferansen i Agder.
2009	januar 2009	Kristiansen er tiltalt for å ha drapstruet en fengselsansatt. Hendelsen skal ha skjedd ca. 6 måneder tidligere. Kristiansen møter i retten.
	august 2009	Sigurd Klomsæt anmelder ansvarlige ved Agder politidistrikt for å ha destruert bevis i saken. Det opplyses feilaktig at det er Arne Pedersen som anmeldes.
	november 2009	Gjenopptakelseskommissjonen opplyser om at de vil be om nye DNA-analyser i saken fra spansk laboratorium. Det samme som utførte analysene i 2000.
2010	januar-februar 2010	DNA-analysene fra Spania skal være ferdig. Dette blir ikke dekket i norske medier.
	24. februar 2010	Forsvarsadvokat Klomsæt er feilaktig sitert på at han jobber med å få Kristiansen løslatt. Kristiansen mottar drapstrusler på nettet på grunn av uttalelsen.
	april-mai 2010	Det såes tvil om DNA-beviset mot Kristiansen, Rettsmedisinsk institutt (RMI) finner ca. 200 DNA-ekstrakter fra Baneheia som tidligere ble meldt destruert, forslag fra politisk hold om en granskning av RMI, nye prøver sendes til analyse
	16. mai 2010	Svensk laboratorium fastslår at det ikke finnes spor av Kristiansens DNA i de nye analysene.
	19. mai 2010	10 år siden drapene i Baneheia
	17. juni 2010	Gjenopptakelseskommissjonen avslår den første begjæringen
	18. juni 2010	Kristiansen sender inn sin andre begjæring til Gjenopptakelseskommissjonen. Denne behandles som en klage av kommissjonen. Klagen avvises en uke senere.
	21. juni 2010	Statsadvokaten i Agder klager inn Sigurd Klomsæt til advokatforeningens disiplinærutvalg for lekkasjer
	27. august 2010	Kristiansen begjærer saken sin gjenopptatt for tredje gang

	24. september 2010	Gjenopptakelseskommisjonen avslår Kristiansens begjæring for tredje gang
	9. desember 2010	Høyesteretts ankeutvalg avviser Kristiansens begjæring om å få prøvd saken sin for Høyesterett. Kristiansen søkte også om dette i 2002 (tidl. Høyesteretts kjæremålsutvalg) og fikk da også avslag.

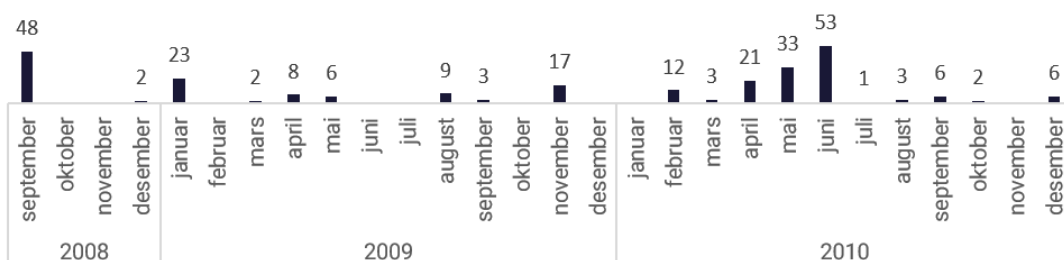
Medietrykk

Det publiseres totalt 258 oppslag og innslag om Baneheia-saken i andre fase. Før utgangen av 2010 ber Kristiansen formelt om gjenopptakelse av saken tre ganger, og får avslag på alle begjæringer. Viggo Kristiansen begjærer også saken sin prøvd for Høyesteretts ankeutvalg, slik han også gjorde i 2002 (tidligere Høyesteretts kjæremålsutvalg). Dette avvises av ankeutvalget.

Denne perioden karakteriseres av noen få omtaletopper. Foruten disse toppene er det ellers lite omtale av saken. I kronologisk rekkefølge ser vi at toppene fordeler seg slik: september 2008 (48 oppslag), januar 2009 (23 oppslag) april–mai 2010 (54 oppslag) og juni 2010 (53 oppslag). Omtaletoppene kan oppsummeres med følgende sakskomplekser:

- Begjæringen om gjenopptakelse av saken
- Øvrige juridiske forhold rundt Viggo Kristiansen og hans forsvarerteam
- Utviklingen vedrørende DNA-beviset i saken
- Ulike minnemarkeringer

Andre fase
(n = 258)

Tematikk i omtalen

I andre fase er det begjæringene om gjenopptakelse som dominerer mediedekningen om Baneheia. Tematikken utgjør 64 prosent av all omtale i denne perioden. Innholdet i omtalen er stort sett nyhetsrapporteringer, hvor Kristiansens forsvarer og Gjenopptakelseskommissjonen er de mest brukte kildene.

Tabellen viser antall oppslag og innslag der gjenopptakelsesbegjæringene er hovedtema, fordelt per redaksjon. Den siste kolonnen viser hvor mange saker redaksjonen publiserer totalt om Baneheia-saken i andre fase.

Medie	Begjæringene i nett- og papiraviser	Begjæringene på TV	Totalt om Baneheia-saken
Aftenposten	6	-	9
Agderposten	24	-	35
Dagbladet	27	-	39
Fædrelandsvennen	54	-	87
NRK	-	6	6
NRK Sørlandet	13	4	31
TV 2	14	1	23
VG	18	-	28

Det er stor forskjell i antall oppslag og innslag de ulike redaksjonene vier til gjenopptakelsesbegjæringene i denne perioden. Fra 54 oppslag på det meste til seks oppslag på det minste. Det er spesielt i etermediene at begjæringene av saken få lite oppmerksomhet, særlig når vi sammenligner med antall oppslag i nett- og papiraviser.

Gjenopptakelsesbegjæringene er omtalt seks ganger på NRK Dagsrevyen i fase 2. Disse innslagene preges av å være korte nyhetsoppdateringer hvor nyhetsankere leser opp de siste bevegelsene i saken. I to av innslagene følger det med reportasjer med uttalelser fra gjenopptakelseskommisjonen og ofrenes foreldre. NRK.no publiserer ingen oppslag om gjenopptakelsesbegjæringene eller andre aspekter av Baneheia-saken der saken er i hovedfokus. NRK er nyhetskilden som omtaler begjæringene minst, sammen med Aftenposten, og som omtaler Baneheia-saken færrest ganger i andre fase.

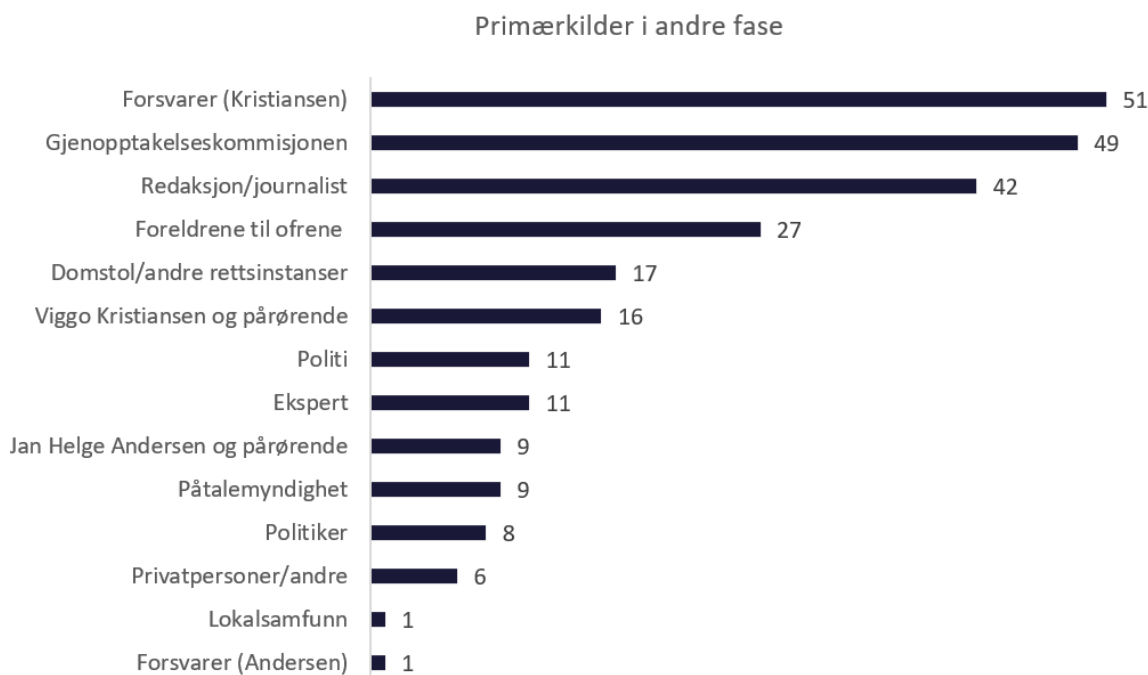
I vårt utvalg har TV 2 kun ett innslag om gjenopptakelsesbegjæringene i sine nyhetssendinger i andre fase. Innslaget dreier seg om gjenopptakelsesbegjæringen i september 2008. Her er begge de dømtes forsvarere kilder i saken, og mobilbeviset omtales kort. Gjenopptakelsesbegjæringene omtales i 14 oppslag på TV2.no.

Det er Aftenposten som omtaler begjæringene minst, med seks oppslag totalt i andre fase. Alle oppslag bortsett fra ett er nyhetsrapporteringer. Aftenposten skriver til sammen ni oppslag om Baneheia-saken i andre fase.

Det er Fædrelandsvennen som skriver mest om gjenopptakelsesbegjæringene med 54 oppslag. Det er dobbelt så mye sammenlignet med nummer to på listen; Dagbladet med 27 oppslag. Fædrelandsvennen omtaler også andre aspekter ved saken i 33 oppslag i andre fase, mens Dagbladet gjør dette i tolv oppslag.

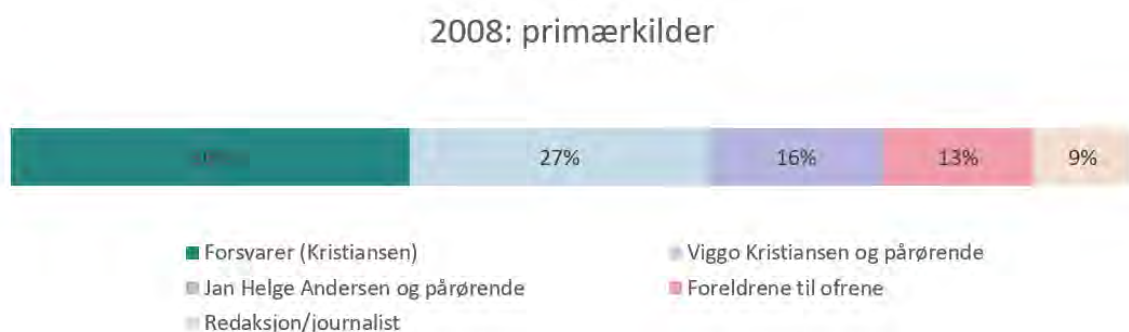
VG og Agderposten omtaler gjenopptakelsesbegjæringene og saken generelt på et moderat nivå sammenlignet med de andre mediene i denne analysen.

Medienes kildebruk

Diagrammet viser mediens bruk av primærkilder i omtalen for andre fase, dvs. den mest fremtredende kilden i oppslagene. Det er Kristiansens forsvarsteam med Sigurd Klomsæt i spissen som er pressens mest brukte kilde, tett etterfulgt av Gjenopptakelseskommisjonen.

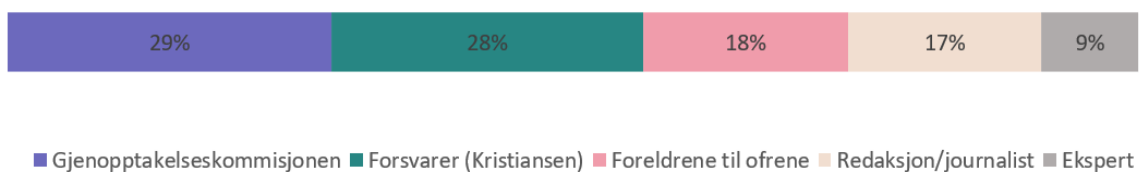
Diagrammene under og på neste side viser andelen for de fem største primærkildene fordelt på år i andre fase. I månedene september til desember 2008 er det Kristiansens støttespillere som er de mest brukte primærkildene. Kristiansens forsvarere, Kristiansen selv og hans pårørende er primærkilde i nesten to tredjedeler av alle oppslag høsten 2008. I 2009 dominerer redaksjoner og journalister som kilder, etterfulgt av Gjenopptakelseskommisjonen. I 2010 er det ingen kilder som peker seg ut som dominerende.

2009: primærkilder

2010: primærkilder

Hovedkilde 1: Kristiansens forsvarere

Kristiansens forsvarsteam er den mest brukte kilden i andre fase, med advokat Sigurd Klomsæt i spissen. Det er hovedsakelig i september 2008 og våren 2010 at Klomsæt er mest fremtredende i mediedekningen.

I september 2008 er det klart at Kristiansen og hans forsvarsteam begjærer saken gjenopptatt. Forsvarerne hevder i begjæringen at et av Norges største justismord er begått, og de ønsker at en rekke elementer av saken blir vurdert på nytt. Begjæringen er offentliggjort, og Fædrelandsvennen henviser til deler av denne i sin mediedekning. Argumentene for gjenopptakelse presenteres også ved journalistenes Sommerkonferanse i Agder, der Sigurd Klomsæt er invitert. Klomsæt opptrer også senere i programmet Tabloid på TV 2 og forklarer hvorfor saken bør begjæres gjenåpnet. Både i begjæringen, fra scenen på Sommerkonferansen og i Tabloid-sendingen melder mediene om at Kristiansens forsvarerteam går hardt ut mot flere elementer i saken. I Aftenposten er et av oppslagene viet til begjæringen med flere avsnitt som gjengir deler av den skriftlige begjæringen. Blant annet kan man lese at:

«Pressedekningen ble svært ensporet. Få – om noen – våget å stille de kritiske spørsmålene. Både av hensyn til de pårørende og fordi det visstnok 'kunne ødelegge etterforskningen'. Det var en massiv opinion og mediedekning som ensidig fordømte og i realiteten forhåndsdomte Viggo Kristiansen», heter det i begjæringen (Torgersen, 6. september 2008)

Selv om begjæringen om gjenopptakelse dekkes av alle mediene som er med i denne analysen, er det derimot mindre omtale av Klomsæts opptreden på Sommerkonferansen. Det er kun Fædrelandsvennen og Agderposten som gjengir Klomsæts innlegg. Andre medier omtaler konferansen mer generelt i dagene som fulgte. Fædrelandsvennen velger å strømmen debatten på sine nettsider, mens Agderposten gjengir deler av debatten i skriftlig form. I et oppslag med tittelen «Pressen svarer Klomsæt» virker pressen å ha liten tiltro til Klomsæt og begjæringens påstander om justismord. I forbindelse med Klomsæts hypotese om alternativ gjerningsmann, siteres krimjournalist Inge Hansen på at «dette blir for dumt» og videre at:

Han [I. Hansen] mener det er urimelig av Klomsæt å sette mistillit til to uavhengige domstoler og Jan Helge Andersens forklaringer. Han mener det ikke ligger grunnlag for gjenopptakelse av saken (Agderposten, 6. september 2008)

Klomsæt blir ytterligere kritisert i pressen, blant annet av moren til Jan Helge Andersen, som kaller Klomsæt en «stor klovn» (Nilsen, 8. september 2008) etter at hun satt blant publikum på konferansen. Flere medier velger å bruke Andersens sitat, både i overskrifter og i spalteplass.

Faksimile 53: VG, 9. september 2008

- Han er en klovn

Mor til drapdsdømte Jan Helge Andersen, mener Klomsæt ikke har nye fakta.

Faksimile 54: Nrk.no/Sørlandet, 8. september 2008

Kritisk til Viggos nye advokat

Viggo Kristiansens nye advokat er en klovn, mener moren til Jan Helge Andersen. Berit Andersen, moren til Baneheia drapdsdømte Jan Helge Andersen mener Viggo Kristiansens nye advokat oppfører seg som en klovn. På lørdag holdt advokat Sigurd Klomsæt foredrag om hvorfor han mener Viggo Kristiansen er uskyldig dømt for 200 journalister og studenter i Kristiansand. I salen satt også Jan Helges mor.

- Jeg er egentlig flau på hans vegne. Jeg kom ikke til konferansen for å høre hvor mange syttende mai taler han har holdt, sier Andersen som mener at Klomsæt fremhevet seg selv istedenfor å snakke om saken.

- Han kom ikke med et eneste nytt bevis. For meg er han en klovn, sier moren.

Faksimile 55: TV 2, 8. september 2008

Selv om Baneheia-saken opplever et oppsving i medietrykket i dagene etter at begjæringen offentliggjøres, kan det virke som om påstandene som blir fremlagt i begjæringen, i liten grad

er ettergått av pressen. Etter 10. september faller medietrykket betraktelig, og så å si ingen oppslag om Baneheia-saken publiseres i de resterende månedene av 2008. I de påfølgende månedene etter begjæringen kunne det ha vært rom for å følge opp usikkerhetsmomentene som blir fremlagt i begjæringen, samt Klomsæts alternative hypotese om en ukjent gjerningsmann. Kristiansens forsvarere blir ikke oppsøkt som kilder i pressens omtale om Baneheia-saken utover høsten 2008. I etterkant av 10. september figurerer Kristiansens forsvarer i to oppslag vedrørende andre forhold enn gjenopptakelsesbegjæringen.

Tabellen viser fordelingen av 167 oppslag der hovedtema i oppslagene er «gjenopptakelsesbegjæringene». Her ser vi at det er Kommisjonen som først og fremst blir benyttet som primærkilde, mens Kristiansens forsvarere er primærkilde i 38 oppslag. Kristiansens forsvarere uttaler seg ofte i oppslag sammen med kommisjonen, men da som sekundærkilde i oppslagene.

Kilder	Primær	Sekundær
Gjenopptakelseskommisjonen	49	8
Forsvarer (Kristiansen)	38	41
Redaksjon/journalist	24	2
Viggo Kristiansen og pårørende	16	1
Domstol/påtalemyndighet	13	3
Foreldrene til ofrene	11	8
Ekspert	8	4
Jan Helge Andersen og pårørende	7	5
Politi	6	1
Politiker	4	-
Privatpersoner/andre	3	-

I løpet av andre fase, i 2009 og 2010, får Klomsæt og Kristiansens forsvarere mindre medieoppmerksomhet sammenlignet med medietrykket i september 2008. Forsvarerne er hovedsakelig primærkilder i oppslag knyttet til bevis som kan frikjenne Kristiansen. Etter hvert som nye analyser utføres, er det få redaksjoner som oppsøker resultatene av disse analysene. Det er utelukkende Klomsæt eller Kristiansens forsvarerteam som omtaler DNA-beviset i pressen, og som er pådrivere bak de kritiske spørsmålene som stilles i pressen i forbindelse med DNA. Klomsæt trekker frem at ingen av de nye DNA-analysene fra Spania tidlig i 2010, eller på de nye ekstraktene i Sverige våren 2010 eller andre laboratorier, finner DNA som samsvarer med Viggo Kristiansen.

I omtalen hvor DNA-beviset blir omtalt i 2009 og 2010, er Kristiansens forsvarere primærkilde i 15 oppslag, og sekundærkilde i 17 oppslag. Det kan se ut til at omtale av DNA-beviset og bruken av forsvarerne som kilde i saker om gjenopptakelsesbegjæringene, hovedsakelig er et resultat av Kristiansens tilsvaretsrett.

Etter avslag på den første begjæringen den 17. juni 2010, uttrykker advokaten at kommisjonens beslutning er «et nederlag for rettssikkerheten» (Pedersen, 17. juni 2010), og at kommisjonen tar feil (Bjørnevik og NTB, 18. juni 2010). Sitatene blir stående uten at de følges opp videre av medier og journalister i 2010. Faksimilene er eksempler på typer oppslag i papiravisene der Kristiansens forsvarere omtaler DNA-beviset.

Krever alt på bordet

Advokat Sigurd Klomsæet forlanger alle kort på bordet, og vil ha Viggo Kristiansens straffesak gjenopptatt. Etter gjennomgang av sakens dokumenter og gjort egne undersøkelser, mener Klomsæet at det allerede eksisterer tekniske funn viser at den andre gjerningsmannen i Baneheia ikke kan være drapsdømte Viggo Kristiansen. Jeg er uforsikende og undrende til hvorfor det i en så snørritt sak forsvares, finnes både DNA-profiler, fiber og fingeravtrykk som politiet aldri har brøyd seg om å identifisere. Ikke minst gjelder dette et fem centimeters blondt hårsår, med rot, som ble funnet i en blodlekk på åstedet, opplyser advokat Klomsæet. Han finner det svært underlig og kritiserer politiet for at man ikke har gjort mer for å sjekke DNA-profiler på personer i Jan Helge Andersens omgangskrets.

Andersens DNA ble funnet på åstedet. Han har utstått å ha vært tilstedt under handlingene. Men en tredje person kan være en mann som Andersens av en eller annen grunn ikke avslører, sier Klomsæet.

Klomsæet hevder at prosessene mot Kristiansen mener er brudd på menneskerettighetene (EMK).

Faksimile 56: Dagbladet, 7. september 2008

Faksimile 57: Dagbladet, 13. april 2010

AVVIST: Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker bestemte i går å avvise begjæringen om gjenopptatt av Baneheia-saken. AVN/NTB

Ingen ny rettssak

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker bestemte i går å avvise begjæringen om gjenopptatt av Baneheia-saken.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

«Vi gir ikke opp kampen. Vi blir videre nå er å kreve at statsadvokaten i helse saken om at Viggo Kristiansens meddomme kunne ha vært ulene som gjerningsmann», skriver kommisjonen.

Hovedkilde 2: Gjenopptakelseskommissjonen

Gjenopptakelseskommissjonen er kilde i 57 oppslag. 49 av disse som primærkilde og åtte som sekundærkilde. Til tross for at Kristiansens begjæring blir dekket i norske medier, er det lite omtale av saksbehandlingen og hva slags type arbeid kommisjonen gjennomfører i forbindelse med Baneheia-saken. I 2019 poengterer programleder i Baneheia-podkasten, Christian Marstrander at da han satte seg mer inn i saken «[...] skjønte jeg mer og mer at jeg aner ikke hva Gjenopptakelseskommissjonen er, og det er jo et veldig viktig organ som er i retts-Norge» (Staude og Bubresko, 2019).

I 2008 er Gjenopptakelseskommissjonen benyttet som kilde i to oppslag. Nestleder i kommisjonen intervjues av Fædrelandsvennen den 5. september om forutsetningene for at en sak kan gjenopptas, men de ønsker ikke å kommentere Klomsæts påstander om at Kristiansen ble dømt på bakgrunn av følelser (Møllen, 5. september 2008). Opplysningene som fremkommer i intervjuet, blir borte i den store mengden av omtale de første dagene i september 2008, og blir ikke dekket av riksdekkende medier.

I denne perioden er det et mulighetsrom for den norske presse å stille spørsmål rundt Gjenopptakelseskommissjonens arbeid, men denne muligheten blir ikke benyttet. Blant annet kunne pressen etter fremleggelsen av den første begjæringen sett nærmere på en rekke elementer ved kommisjonen: Hva er Gjenopptakelseskommissjonen, og hvem er dets medlemmer? Hvorfor er Gjenopptakelseskommissjonen involvert i Baneheia-saken, og hvilket mandat har de i saken? Hva slags materiale skal kommisjonen gjennomgå (nye eller gamle bevis, saksdokumenter, nye avhør, interne og/eller eksterne kilder i saken) før de treffer en beslutning? Hvordan arbeider Gjenopptakelseskommissjonen med denne saken? Selv om selve begjæringen blir godt dekket i mediene i september 2008, er informasjonen om Gjenopptakelseskommissjonens rolle i saken gjennomgående sparsom for andre fase.

Gjenopptakelseskommissjonen er hovedkilde i 17 oppslag i 2009, og er den mest sentrale kilden dette året. Mediedekningen preges av nyhetsoppslag som redegjør for en utsettelse av kommisjonens beslutning. I november 2009 ber kommisjonen om nye DNA-tester fra et spansk laboratorium som er «verdens beste på analyser av det såkalte Y-kromosomet» ifølge konstituert leder for kommisjonen (Solvang, 24. november 2009). Kommisjonen uttaler seg ikke videre om hvorfor de foretar nye analyser, og pressen stiller ikke spørsmål rundt denne utviklingen. Resultatene av analysene noen måneder senere omtales ikke. Det er Kristiansens forsvarere som omtaler disse resultatene, flere måneder etter at analysene er utført.

I 2010 er Gjenopptakelseskommissjonen primærkilde i 30 oppslag. Kvelden den 17. juni blir det klart at kommisjonen avslår Kristiansens krav om å få saken sin behandlet på nytt. De nye «DNA-analysene bidrar ikke til å svekke bevisene mot Kristiansen», mener kommisjonen (Bjørnevik og NTB, 18. juni 2010), og en rekke andre punkter i begjæringen blir tilbakevist: «[...] det er ikke grunnlag for å fastslå at rettens administrator i tingretten var inhabil» eller «straffbare forhold fra tjenestemenn i politiet» (Bjørnevik og NTB, 18. juni 2010). Publisiteten i dagene rundt avgjørelsen og generelt der Gjenopptakelseskommissjonen er kilden til informasjon, bærer preg av nyhetsrapportering og gjengivelse av kommisjonens pressemeldinger. Det blir ikke stilt oppfølgingsspørsmål rundt hvilke bevis som ligger til grunn for avgjørelsen dersom DNA ikke svekker disse eller andre forhold ved saksbehandlingen. Det er i tillegg et begrenset antall fagpersoner som kommenterer Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse.

Journalistenes kommentarer i denne fasen poengterer riktig at gjenopptakelse må finne sted på bakgrunn av et uriktig grunnlag for en avsagt dom. Likevel støtter flere seg på argumentasjonen om at gjenopptakelse av saken ikke bør finne sted da to tidligere domstoler har vurdert sakens bevis og konkludert med at Kristiansen er skyldig. Skartveit skriver blant annet i sin kommentar:

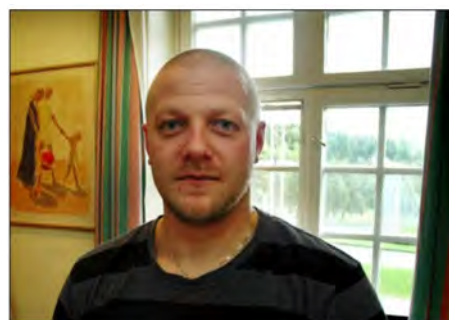
Andersen har forklart seg detaljert om Kristiansens medvirkning. Han var der. Det blir for enkelt når Kristiansen sier Andersen skylder på Kristiansen. To rettsinstanser har hørt begge forklaring, og festet lit til Andersen (Skartveit, 6. september 2008)

Usikkerhetsmomentene vedrørende DNA og Kristiansens mobiltrafikk utbroderes ikke i disse spaltene. Kommentarene er snarere preget av tautologisk argumentasjon over skyldspørsmålet og av at Kristiansens støttespillere er styrt av følelser heller enn empirisk grunnlag. På lederplass i VG skrives det:

[Klomsæts] argumentasjon er at bevisene mot Kristiansen aldri var gode nok. Det må han gjerne mene, men to rettsinstanser har tidligere vurdert disse bevisene og kommet frem til det motsatte (VG, 8. september 2008).

Drapstruslene

I januar 2009 blir Kristiansen tiltalt og dømt for drapstrusler mot en fengselsvakt. I begynnelsen av 2009 har det gått flere måneder siden Baneheia-saken var sentral i mediene og gjenopptakelsesbegjæringene har ikke vært omtalt siden september året før. Overordnet sett for omtalen i 2009, er drapstruslene omtalt i ca. 30 prosent av alle oppslag (19 av 65 oppslag). I disse oppslagene er redaksjoner og journalister hovedkilde i 15 av oppslagene. I mediene kommer det frem at det går en lengre periode fra truslene finner sted til de blir anmeldt. Kristiansen og hans forsvarer stiller seg undrende til anmeldelse da det fremkommer at fengselsvakten og Kristiansen hadde et normalisert forhold i månedene som fulgte, og at fengselsvakten flere ganger inviterer Kristiansen til sosiale aktiviteter (Johansen, 27. januar 2009). I flere medier rapporteres det om at Kristiansen og hans forsvarere mener at anmeldelsen i realiteten brukes for å hindre Kristiansen i å ta permisjoner. Drapstruslene får mye oppmerksomhet i norske medier i andre fase, kanskje mer enn hva forholdene skulle tilsi.

Viggo Kristiansen i retten for drapstrusler

(VG Nett) Viggo Kristiansens forsvarer mener at karakteristikk som «psykopatjævel» er en del av hverdagen i norske fengsler.

Faksimile 62: VG, 26. januar 2009

Risikerer lengre fengselsstraff

Baneheia-dømte Viggo Kristiansen skal ha truet en fengselsbetjent på livet. Nå må han svare for anklagene i retten.

TILTALT: Kristiansen vil ha straffesaken sin gjenopptatt. I januar må han svare for drapstrusler.

Faksimile 63: NRK Sørlandet, 20. desember 2008

Hovedkilde 4: Foreldrene til ofrene og Jan Helge Andersen med familie

Ofrenes foreldre og med-dømte Jan Helge Andersens pårørende spiller også en sentral rolle i den sparsomme medieomtalen om Baneheia-saken og gjenopptakelsesbegjæringene i andre fase. Foreldrene til ofrene er hovedaktør i 27 oppslag, og Andersens pårørende i ni. Til sammenligning er Viggo Kristiansens eller hans pårørende hovedkilde i 16 oppslag.

Ofrenes foreldre er godt synlige i mediene i andre fase. Hovedsakelig omhandler omtalen ulike minnemarkeringer og politisk eller sosialt engasjement på bakgrunn av Stine Sofies Stiftelses arbeid. I løpet av andre fase finner 10-årsmarkeringen for drapene sted. I den forbindelse er moren til et av ofrene mye omtalt da hun går på ski over Grønland for å hedre sin datter. I tillegg til oppslagene om ulike markeringer, er det flere uttalelser i Dagbladet fra pårørende om at begjæringene om gjenopptakelse er en «enorm påkjenning» (Pedersen, 6. september 2008) og «spekulativt og veldig sårende» i Agderposten (NTB, 6. september 2008). Som tidligere drøftet, er også journalister og leserinnlegg med på å understreke påkjenningen av begjæringene. Flere år senere, i 2019, står det i et leserinnlegg i Fædrelandsvennen:

Mange i byens befolkning ønsker ikke at spørsmålet om vår uvitenhet i skyldspørsmålet mot Kristiansen skal bli drøftet. Saken er for opprivende og hjerteskjærende. Mange kjenner også flere av jentenes pårørende. Deres lidelser trenger ikke bli ytterligere forsterket av meg eller andre. Jeg har berøringsangst nettopp på dette grunnlag. (Nilsen, 11. desember 2019)

I andre fase får også Jan Helge Andersens pårørende plass til å uttrykke sine meninger om begjæringene. For flere står særlig Jan Helge Andersens mor, Berit Andersens, «klovn»-sitat sterkt igjen i det kollektive minnet rundt medieomtalen fra denne fasen. Ut over hvordan dette har vært med å fremstille Kristiansens forsvarer, kan man stille spørsmål ved hvordan bruken av dette sitatet i flere medier var med på å gi Andersens pårørende definisjonsmakt i Baneheia-saken, og hvilken tone som dermed blir ansett som akseptabel i det offentlige ordskiftet om Baneheia-saken, Kristiansen og hans støttespillere.

De pårørende får spillerom av mediene i andre fase får til å uttrykke sin misnøye med gjenopptakelsen, som stort sett har gått uimotsagt av pressen eller andre objektive kilder i saken.

Det er Dagbladets redaksjon som først retter et kritisk søkelys på DNA-bevisene. Bak oppslagene som stiller kritiske spørsmål til Baneheia-saken, er journalist Eivind Pedersen. Oppslaget i Fædrelandsvennen sår også tvil om DNA-beviset. Denne omtalen i Fædrelandsvennen gjenforteller det som har blitt skrevet i Dagbladet.

I de øvrige oppslagene der en ekspert uttaler seg om DNA-bevis, handler omtalen om funnet av 200 bortkomne DNA-prøver på Rettsmedisinsk institutt (RMI). Lederen for RMI blir intervjuet i forbindelse med prøvene, og det rettes kritikk mer generelt mot RMIs håndtering av spormateriale (Pedersen, 6. mai 2010). I oppslag der eksperter er sekundær- eller øvrige kilder, er DNA ikke diskutert med et kritisk blikk.

I andre fase blir ingen eksperter benyttet som kilder vedrørende mobilbeviset.

Tabellen under viser hvor ofte fagpersoner eller eksperter uttaler seg som kilder i andre fase, og fordelingen på de ulike redaksjonene.

Kilde	Primærkilde	Sekundær- og øvrige kilder
Dagbladet	6	1
Fædrelandsvennen	2	3
NRK Sørlandet	3	1
VG	-	2

Man kan spørre om pressen i denne perioden kunne ha oppsøkt og brukt flere uavhengige fagfolk som kilder i omtalen av Baneheia-saken. Det er også verdt å merke seg at bruken av eksperter er mest prominent i 2010, rett før Gjenopptakelseskommisjonen kommer med avgjørelsen i den første begjæringen. Det er flere anledninger der det kunne ha vært rom for å trekke inn en objektiv tredjepartskilde i saken, for å diskutere DNA-bevisene eller andre elementer som blir presentert som grunnlag for gjenopptakelse i 2008. Fagpersoner kunne blant annet ha uttalt seg om rapportene som i sin tid blir utarbeidet på Kristiansens mobiltrafikk, og hvorvidt disse er utelukkelsesbevis eller ei. Man kunne også ha fått en vurdering av politiets avhørsmetoder, og hvordan dette eventuelt kunne ha påvirket Andersens forklaring. Det ville også ha vært rom for en diskusjon rundt forskjellen på bevis og indisier i Baneheia-saken, og spørsmålet om inhabilitet ved tingretten tilbake i 2000.

Oppsummering andre fase

Mediedekningen av Baneheia-saken i andre fase preges mest av alt å være sparsom i omtalen av gjenopptakelsesbegjæringene. NRK er kilden som omtaler saken minst i andre fase, med seks oppslag til sammen. Fædrelandsvennen er redaksjonen som omtaler saken mest, med 87 oppslag til sammen.

I andre fase er det kun Eivind Pedersen i Dagbladet, og til dels Fædrelandsvennen, som skriver kritisk journalistisk om blant annet DNA-bevisene i saken. Den kritiske omtalen i Fædrelandsvennen er basert på Eivind Pedersens arbeid. Her er uavhengige fagfolk benyttet som kilder i omtalen. Aftenposten, Agderposten, NRK og TV 2 benytter ingen fagpersoner eller eksperter i sin mediedekning.

På bakgrunn av Kristiansens begjæring om å få saken sin gjenopptatt åpner det seg et mulighetsrom for pressen til å ettergå en rekke elementer i saken og til å innhente vurderinger av uavhengige kilder og fagfolk. DNA-eksperter figurerer i omtalen, men dette er i sjeldne tilfeller. Det innhentes ikke faglig innspill om mobilbeviset. Det er heller ingen som setter spørsmålsteget ved politiets avhørsteknikker i etterforskningen, eller Jan Helge Andersens forklaring.

Tredje fase: 01.01.2017–31.12.2019

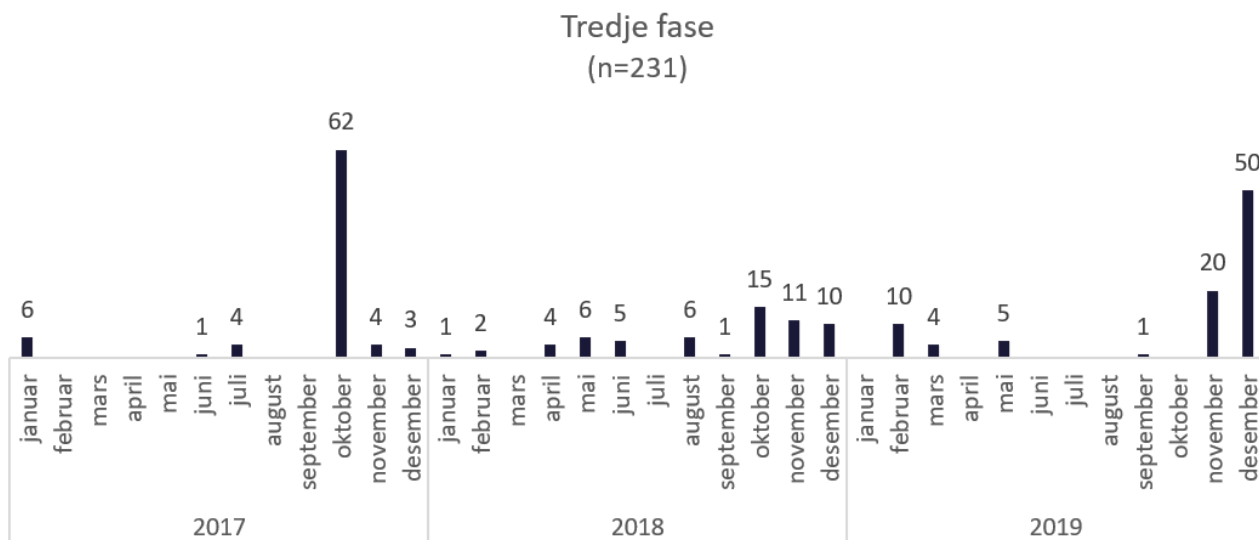
Tredje fase tar for seg perioden 1. januar 2017 til 31. desember 2019. Perioden begynner med en nyhetsmelding om at Bjørn Olav Jahr får midler til å skrive boken om Baneheia-drapene, og den avsluttes ved utgangen av 2019. Denne delen tar spesielt for seg hvordan Bjørn Olav Jahrs bok blir mottatt i pressen, og omtale av de viktigste bevisene som ledet til frifinnelse.

Under er en kort oppsummering av viktige momenter i tidsperioden tredje fase dekker. Dette er ikke nødvendigvis momenter som blir omtalt i mediene.

2017	3. januar 2017	Bjørn Olav Jahr annonserer at kan skal skrive bok om Baneheia-saken
	januar 2017	Statsadvokaten i Agder mener det ikke er grunnlag for å gjenåpne etterforskningen av Baneheia-saken. Dette kommer på bakgrunn av at en ny rapport om Kristiansens mobiltrakk-data offentliggjøres.
	1.april.2017	Siv Hallgren blir ny leder for Gjenopptakelseskommisjonen
	7. juli.2017	Viggo Kristiansen ber om gjenopptakelse av saken sin for sjette gang
	9. oktober 2017	Jahr gir ut boken <i>Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet</i>
2018	24. juni 2018	Gjenopptakelseskommisjonen ber om nye DNA-analyser
	Oktober 2018	Resultatene fra de nyeste DNA-analysene viser at det ikke er funnet spor av Kristiansens DNA
	17.november 2018	Agder journalistlag arrangerer sensommerkonferanse. TV 2 sender spørsmål til og får skriftlig svar fra Jan Helge Andersen om hendelsene i Baneheia i 2000. Andersens pårørende kommer med ny og ukjent informasjon i saken.
2019	November 2019	Det lages podkast om Baneheia-saken. Kristiansen gir et lengre intervju.
	Desember 2019	Gjenopptakelseskommisjonen utsetter avgjørelsen av begjæringen til over nyttår

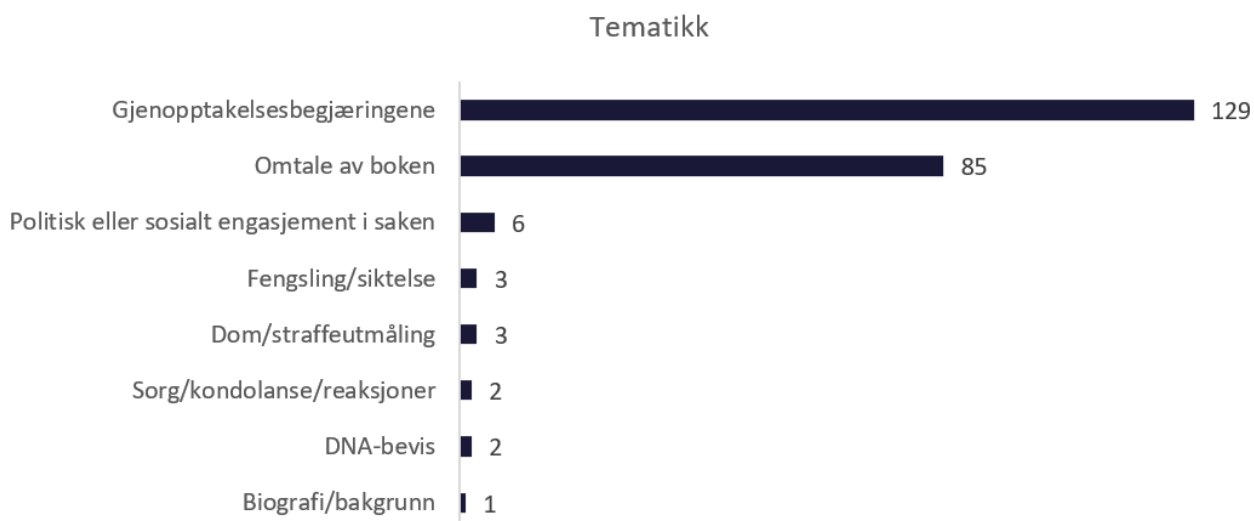
Medietrykk

Baneheia-saken omtales i 231 oppslag i tredje fase. Medietrykket er størst oktober 2017 (62 oppslag) og desember 2019 (50 oppslag).

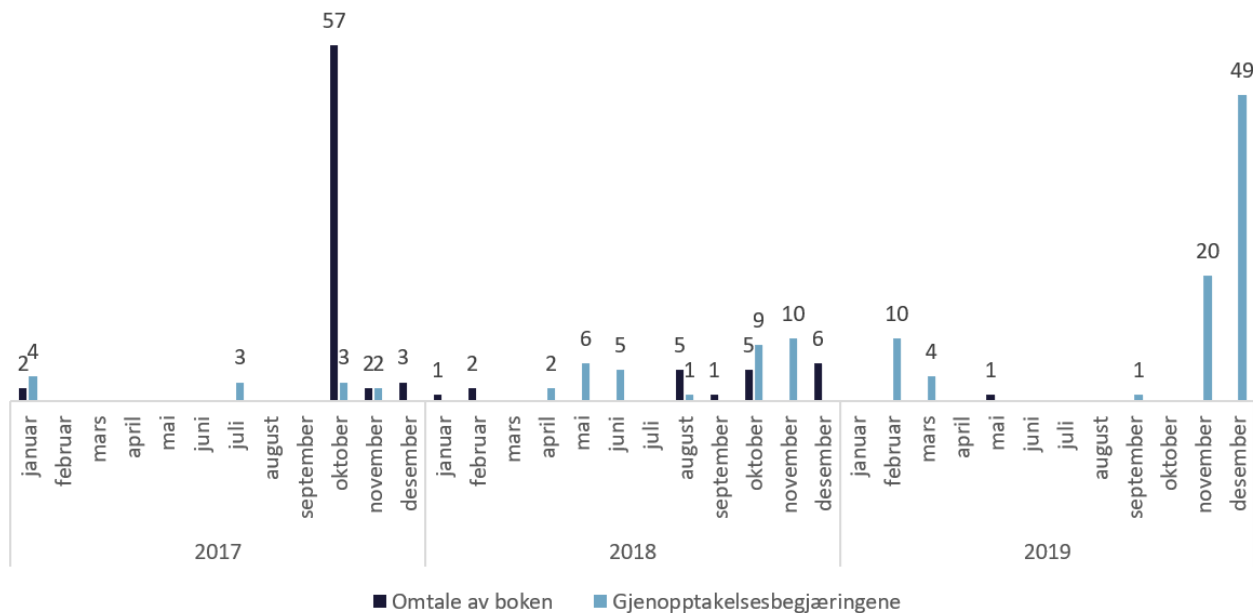

Tematikk i medieomtalen

Diagrammet under viser en oversikt over hvilke temaer som preger medieomtalen i de utvalgte mediene i tredje fase:

Det er hovedsakelig to temaer som står for det meste av medieomtalen i tredje fase: Viggo Kristiansens gjenopptakelsesbegjæringer, og lanseringen av Bjørn Olav Jahrs bok *Drapene i Baneheia: To historier. En sannhet*. Gjenopptakelsesbegjæringene blir omtalt mest og er hovedtematikk i 129 oppslag i perioden, mens boken omtales som hovedtema i 85 oppslag. Diagrammet på neste side illustrerer hvordan medieomtalen knyttet til disse temaene fordeler seg per måned og år i perioden.

Omtalen av boken er først og fremst konsentrert rundt oktober 2017 (57 oppslag), som er måneden boken lanseres. Omtalen av gjenopptakelsesbegjæringen er på sitt høyeste i november og desember 2019 (20 og 49 oppslag). På de neste sidene vil vi først undersøke mediedekningen av boken, og deretter mediedekningen knyttet til gjenopptakelsesbegjæringene.

Medieomtale knyttet til Bjørn Olav Jahrs bokutgivelse

Boken *Drapene i Baneheia: To historier. En Sannhet* skrevet av Bjørn Olav Jahr er et viktig vannskille i Baneheia-saken av flere årsaker. Jahr er den første journalisten som systematisk går gjennom bevismaterialet i saken og retter kritisk søkelys mot utfallet av rettssaken. Jahr konkluderer med at Viggo Kristiansen er utsatt for et justismord og er uskyldig dømt for drapene på Stine Sofie Sørstrønen og Lena Sløgedal Paulsen. Lanseringen av boken skaper et mulighetsrom i norsk presse til å ettergå hans påstander, ettersom han blant annet lanserer en ny tolkning av DNA-bevisene og mobilbeviset.

I de påfølgende avsnittene ønsker vi å undersøke i hvilken grad pressen omtaler boken, og hva som kjennetegner denne omtalen. Avsnittet søker å svare på følgende spørsmål:

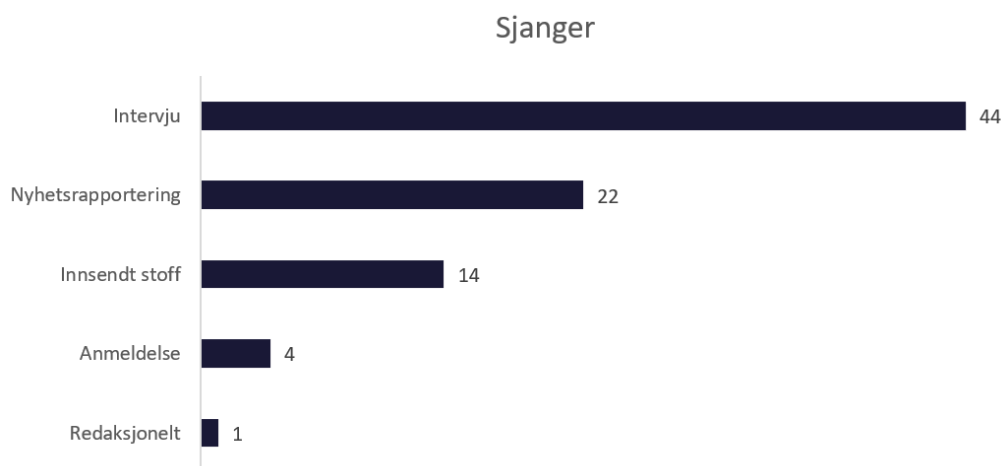
I hvilke formater blir boken omtalt?

Hvem blir intervjuet i forbindelse med boken?

I hvilken grad bli Bjørn Olav Jahr intervjuet i forbindelse med boken?

I hvilke formater blir boken omtalt?

Boken omtales i totalt 85 oppslag. I 44 av oppslagene intervjues én eller flere aktører. Det er 22 nyhetsrapporterende oppslag og 14 meningsbærende innlegg (innsendt stoff). Boken får fire bokanmeldelser der tre av anmeldelsene er publisert i 2017, mens én anmeldelse er å finne i 2019. Boken omtales i tre oppslag på redaksjonell plass.

Tabellen under gir en oversikt over hvilke medier som omtaler boken mest i løpet av tredje fase. Det er Fædrelandsvennen som omtaler boken mest, med 36 oppslag, og TV 2 som omtaler den minst med to oppslag.

Medier	Antall oppslag
Fædrelandsvennen	36
VG	14
NRK	9
Dagbladet	7
Aftenposten	7
NRK Sørlandet	5
Agderposten	5
TV 2	2

Intervju

I forbindelse med lanseringen av boken blir flere personer intervjuet. Totalt er det åtte aktører som blir intervjuet i 44 intervjuer i tilknytning til boken. Diagrammet under gir en oversikt over hvilke aktører som blir intervjuet i forbindelse med boken:

Bjørn Olav Jahr

Bjørn Olav Jahr intervjues mest i forbindelse med lanseringen av boken. Det publiseres totalt 20 oppslag hvor Jahr uttaler seg. Brorparten av intervjuene er publisert rundt den 9. oktober 2017, dagen boken utkommer. Jahr er tydelig på at han mener at Viggo Kristiansen er uskyldig dømt, noe som blir fanget opp og dekket i en rekke medier.

«Viggo Kristiansen er et offer for manglende rettssikkerhet»

Journalist og forfatter Bjørn Olav Jahr har blitt overbevist om Baneheia-morderens uskyld. Her er noen av hovedargumentene.

Faksimile 67:
NRK, 9. oktober 2017

Forfatteren bak ny Baneheia-bok: – Dette er et klassisk justismord

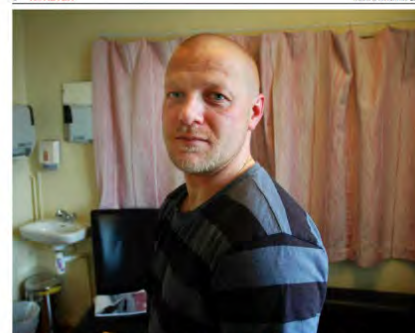
Forfatter Bjørn Olav Jahr sier han ikke hadde skrevet om Baneheia-saken, hvis han ikke hadde trodd at Viggo Kristiansen var uskyldig.

– Jeg er konstant opptatt av rettssikkerhet og er helt overbevist om at det ikke er uskyldig man! Hengsel, sier forfatter Bjørn Olav Jahr. Foto: Håvard Rasmussen / SCANPIX

Faksimile 68: Fædrelandsvennen,
9. oktober 2017

6 NYHETER

Forfatter om drapsdomte Viggo Kristiansen:

«USKYLDIG»

Faksimile 69: VG,
9. oktober 2017

Bjørn Olav Jahr stiller også til et bokbad under Bjørneboedagene. Fædrelandsvennen-journalist Connie Bentzrud intervjuer Jahr om boken og video fra bokbadet publiseres i sin helhet i et oppslag i Fædrelandsvennen den 12. oktober 2017. Bentzrud er svært kritisk til Jahrs sin bok, og spørsmålene hennes dreier seg om DNA-beviset, mobilbeviset og gjerningsmannsprofilen. Viggo Kristiansens far, Svein Kristiansen, reagerer kraftig på bokbadet og i et oppslag i Fædrelandsvennen den 12. oktober kritiserer han bokbadet og uttaler at: «Her burde spesialistene kommet til, ikke det pjattet og den oppdiktede virkeligheten fra Fævennen-journalisten» (Vindsland, 2017).

Faksimile 70: Fædrelandsvennen 12. oktober 2017

Faksimile 71: Fædrelandsvennen, 13. oktober 2017

Jan Helge Andersen og pårørende

Foruten Bjørn Olav Jahr er Jan Helge Andersen og hans familie en viktig premissleverandør i mediernes dekning av boklanseringen. Andersen og hans familie uttaler seg i 13 oppslag om boken. Moren til Jan Helge Andersen, Berit Andersen, er den som kommer med flest uttalelser med tydelig kritikk av boken. Kort etter lanseringen, den 11. oktober, publiserer VG et intervju med Jan Helge Andersens mor. Hun reagerer kraftig på innholdet i boken, og informerer om at familien er i kontakt med sin advokat med et ønske om å anmelde bidragsyttere til boken. Etter hvert blir det klart at familien anmelder flere aktører som har bidratt med dokumenter til boken, for brudd på taushetsplikten. Blant disse er Arvid Sjødin, Viggo Kristiansens forsvarer.

Berit Andersen uttrykker sterke følelser knyttet til boklanseringen. Hun er kritisk til det hun mener er utlevering av familiens privatliv, og stiller seg også kritisk til Jahrs rolle i boken. Til VG den 11. oktober 2017 uttaler hun at:

Jahr er en journalist, som nå opptrer både som politietterforsker, dommer og jury. Plutselig har han fått nye utdannelser og titler. Det er skremmende at en journalist setter seg over fagfolk. (Røset et al., 2017)

På spørsmål fra journalisten om hva hun tenker om at Viggo Kristiansen kan ha sittet uskyldig i fengsel i 17 år, trekker hun frem flere observasjoner som hun mener sannsynliggjør at Kristiansen var med på drapene:

Hva skal jeg si? Da Viggo ble tatt, var det første han sa: Er Jan Helge også tatt? Gjennom to rettsinstanser var hans eneste kommentar i retten: ingen kommentar. Er det normalt? Ville ikke en uskyldig person kjempet med nebb og klør for å renske seg fra første stund? I stedet venter han i mange år med å begjære saken gjenopptatt. (Røset et al., 2017)

Også Jan Helge Andersen stiller til intervju i samme periode. Den 13. oktober publiserer VG et intervju med tittelen «Et dødelig vennskap». Her uttaler han seg ikke direkte om Bjørn Olav Jahrs bok, men forteller om «livet etter Baneheia-drapene» (Berg, 2017).

Faksimile 72: VG, 13. oktober 2017

Intervjuet handler i stor grad om Andersens relasjon til Viggo Kristiansen. Andersen tegner et bilde av Kristiansen som voldelig og farlig. Han gir uttrykk for at han frykter at et møte med Kristiansen ville endt voldelig, og at han tror Kristiansen er sint på ham den dag i dag. På spørsmål om han angret på at han anga Kristiansen, svarer han: «Jeg burde kanskje angre, for han drar saken opp igjen hvert år, så vi aldri blir ferdige med den. Det hadde vært et enklere liv for meg i dag, hvis jeg hadde holdt ham helt utenfor. Men nei, jeg har ikke angret» (Berg, 2017).

Familiene til ofrene

Foreldrene til de to jentene uttaler seg lite i forbindelse med lanseringen av boken. Lena Sløgedal Paulsens far, Arne Bernt Paulsen, lar seg imidlertid intervjuet av NRK Sørlandet den 9. oktober under overskriften «Skulle dette vært sant, vil det være en rettshistorisk skandale» (Borghan et al. 2017). Han sier følgende:

Dette er så galt som det kan bli. Skulle dette være sant, vil det være en rettshistorisk skandale. Det juridiske Norge vil aldri bli seg selv igjen. Men den andre muligheten er at boka skrives for å tjene penger på en sak som mange er opptatt av (Borghan et al. 2017).

Videre trekker han frem at de pårørende opplever det som krevende at saken blir rippet opp igjen gang på gang, og sier:

Dersom dette ikke stemmer, er det også en skandale. Da gir han blaffen i pårørende. Saken er jo blitt prøvd gang etter gang uten at dommen er blitt rokket ved [...] (Borghan et al. 2017).

I 2018 sender ofrenes foreldre ut en felles pressemelding gjennom sin bistandsadvokat, Håkon Brækhus. I pressemeldingen kritiserer foreldrene pressens dekning av saken. De kritiserer at forsvarsadvokat Arvid Sjødin og forfatter Bjørn Olav Jahr får: «ytre seg fritt i de fleste medier», og at «de frembringer det som ugjenkallelig og eksakt viten, ikke som noe de tror eller sannsynliggjør som en mulighet» (Flaa, 2018; Kolstad og Sellevold, 2018). Videre heter det at:

Arvid Sjødin og Bjørn Olav Jahr sine uttalelser og skråsikre konklusjoner, kan for mange fremstå som svært troverdige - særlig om man ikke kjenner saken godt nok. Det er derfor viktig å påpeke at både bevisene og dommen er vurdert av en rekke fagpersoner og -instanser de siste 18 årene. Det innebærer også de omtalte manglende DNA-sporene og det såkalte mobilbeviset» (Flaa, 2018; Kolstad og Sellevold, 2018).

Pressemeldingen blir gjengitt i Agderposten og på NRK P1 Sørlandet.

Ekspertene og fagfolk i mediadekningen av boken

I pressedeckningen av boken i 2017, er det kun ett oppslag som bruker en uavhengig fagperson som kilde. Oppslaget er publisert den 13. oktober 2017 på TV 2.no og baserer seg på programmet «Underhuset» på samme kanal. I programmet stiller blant annet Bjørn Olav Jahr og jusprofessor Alf Petter Høgberg i en

Jusprofessor:

– Ingen håndfaste bevis som knytter Viggo Kristiansen til åstedet

– Det er noe som ikke stemmer, mener jusprofessor Alf Petter Høgberg.

Faksimile 73: TV 2, 13. oktober 2017

samtale om Baneheia-saken i forlengelse av Jahrs bokutgivelse. Høgberg uttaler seg om bevisene i saken og støtter Jahrs tolkning av disse. TV 2 omtaler hans argumenter under tittelen «Ingen håndfaste bevis som knytter Viggo Kristiansen til åstedet» (se faksimile 73)

Dette TV2-intervjuet er det eneste oppslaget hvor andre enn Bjørn Olav Jahr gir uttrykk for usikkerhet tilknyttet dommen mot Viggo Kristiansen.

Innsendt stoff

Boken omtales i 20 meningsbærende innlegg i 2017, disse er publisert i Fædrelandsvennen, Aftenposten og VG. Fædrelandsvennen publiserer flest innlegg (14 oppslag), mens VG og Aftenposten publiserer to hver. Diagrammet under gir en oversikt over hvilke aktører som står bak det meningsbærende innholdet i tilknytning til boklanseringen:

Bjørn Olav Jahr er avsender i fire meningsbærende innlegg, disse er i form av tilsvarende til kritikk som rettes mot boken. I et innlegg publisert i Fædrelandsvennen den 24. oktober retter han kritikk mot Fædrelandsvennens mediedekning av boken. Innlegget handler hovedsakelig om bokbadet under Bjørneboe-dagene i Kristiansand og Fædrelandsvennens journalist, Connie Bentzrud. Jahr mener Bentzrud var «forutinntatt», og at bokbadet var «mer snakk om sak enn bok». Han påpeker at boken er en bok og ikke en gjenopptakelsesbegjæring, og legger frem flere argumenter for at Viggo Kristiansen er uskyldig, med fokus på DNA- og mobilbeviset (Jahr, 2017). Vi finner også et innlegg i Aftenposten den 6. desember hvor Jahr kommer med et tilsvarende til journalist Simen Sætres kritikk av boken i same avis, samt en artikkel i A-magasinet som stiller spørsmålet «hvor mange sjanser skal dømt få?».

De fire innleggene som er forfattet av privatpersoner, er leserinnlegg som alle er å finne i Fædrelandsvennen. To av oppslagene stiller seg kritiske til boken, og to av innleggene mener informasjonen som kommer frem i boken, burde føre til en gjenopptakelse av saken.

Viggo Kristiansens forsvarer Arvid Sjødin står bak to oppslag, han kritiserer Inge D. Hanssen for å anmelde boken til Bjørn Olav Jahr uten å drøfte de nye bevisene i saken. Han kommer også med et tilsvarende svar til et leserinnlegg, hvor han retter på det han mener er faktafeil om mobilbeviset.

Bokanmeldelser

I etterkant av boklanseringen i oktober 2017 blir boken anmeldt av fire aviser. En av disse anmeldelsene er å finne i 2019, i en samlesak i Aftenposten hvor flere truecrime-bøker anmeldes. I forbindelse med lanseringen av boken anmelder Dagbladet, Fædrelandsvennen og VG boken, mens Agderposten, NRK, P4 og TV 2 ikke publiserer noen anmeldelse av boken.

Felles for de tre anmeldelsene er at de stiller seg kritiske til boken. Dagbladets anmelder Marius Wulfsberg skriver i sin anmeldelse den 14. oktober 2017 at: «Bjørn Olav Jahrs 'Drapene i Baneheia' klarer ikke å bevise påstanden om Norges største justismord». Han beskriver boken som «hastverksarbeid», og kritiserer den for å gå for detaljert inn på drapene av jentene, samt for mangelen av kildeliste og innholdsfortegnelse (Wulfsberg, 2017). Om de nye momentene Jahr bringer på banen i boka, DNA-bevisene og mobilbeviset, skriver Wulfsberg:

I tillegg til at en DNA-analyse på langt nær skal være så sikker som politiet hevdet, spiller Kristiansens bruk av mobiltelefon i tida da drapene ble utført, en sentral rolle. For meg er det vanskelig å vurdere de juridiske sidene ved innvendingene. (Wulfsberg, 2017)

I VG den 13. oktober 2017 er Sindre Hovdenakk mer positiv til boken og gir den et terningkast fire. Han retter imidlertid også kritikk mot bokens skildringer av drapshandlingene, og bokens manglende kilderegister. Hovdenakk beskriver boken som «etisk problematisk». Han stiller seg også kritisk til at Jan Helge Andersen skal ha klart å gjennomføre drapene alene slik Jahr hevder i sin bok:

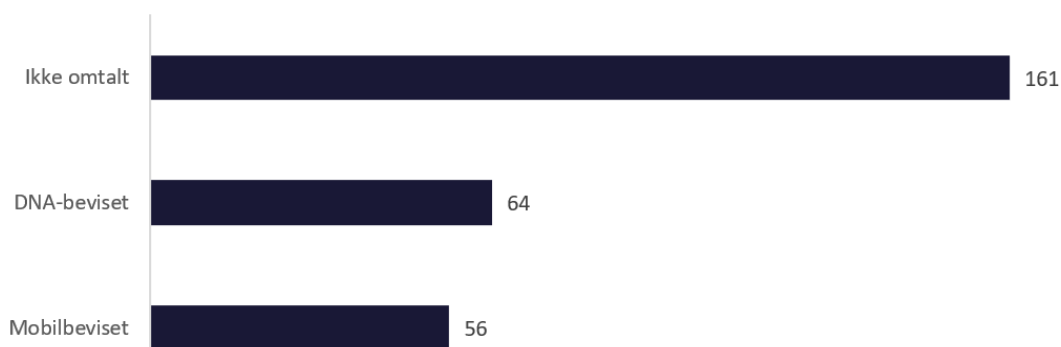
En ting er at Jahr aldri klarer å overbevise meg som leser om at Andersen, med en målt IQ på 84, ville være smart og snartenkt nok til å opptre på den måten han skisserer – verken før, under eller etter drapene (Hovdenakk, 2017).

Medieomtalen i forbindelse med lanseringen av Jahrs bok, går ikke spesielt nøyre inn i DNA-beviset og mobilbeviset. Utgivelsen av boken åpnet opp et rom for debatt der journalistene kunne gått nøyere inn på viktigheten av disse bevisene, belyst dem fra flere hold og brukt eksperter som kilder. I omtalen er det i midlertidig en gjengs oppfatning om at bevisene Jahr retter søkelyset på, ikke er nye eller interessante, og samtidig at Gjenopptakelseskommisjonens tidligere vurdering av saken tillegges stor vekt.

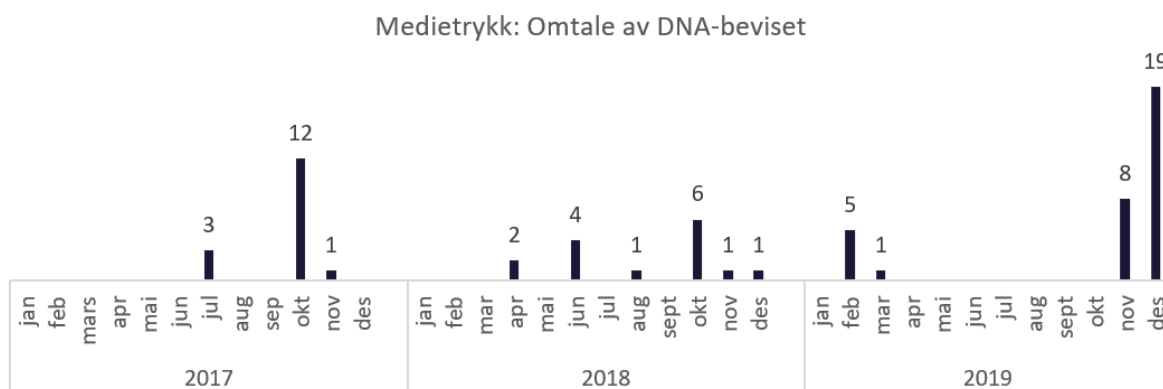
Medieomtalen knyttet til de nye momentene i begjæringen

I tredje fase er DNA- og mobilbeviset nøkternt omtalt. Totalt er disse momentene nevnt i 70 oppslag, både i forbindelse med gjenopptakelsesbegjæringene, omtale av boken eller annen tematikk fra omtalen i denne perioden. Oppslagene går sjelden i dybden på disse bevisene.

Diagrammet under gir en oversikt over hvordan omtalen fordeler seg på de ulike sentrale momentene i saken. Merk at dersom begge bevisene blir nevnt i ett oppslag, vil dette telle én gang for hver av kategoriene. DNA-beviset nevnes eller diskuteres i totalt 64 oppslag, mens mobilbeviset omtales totalt i 56 oppslag i tredje fase.

Dersom man ser nærmere på omtalen av DNA-beviset, ser vi at det fordeler seg ujevnt over perioden, med mest omtale i oktober 2017 og desember 2019.

Omtalen hvor DNA-beviset er nevnt, preges av korte benevnelser. Her påpekes det at DNA er sentralt i saken, spesielt for Gjenopptakelseskommissjonens behandling av begjæringen(e). Hvorfor DNA-beviset er viktig, blir sjelden drøftet.

I 2017 er DNA-beviset mest omtalt i oktober, på bakgrunn av Bjørn Olav Jahrs boklansering. Deretter, i 2018, intervjues Kristiansens fetter av TV 2. Han forklarer mer inngående hvorfor DNA-beviset er viktig i saken og videre at 'beviset' i realiteten er forurenset. Han sier:

Man tror at det er Viggo Kristiansen. Men det kommer jo frem at det er biologisk materiale som kan stamme fra halvparten av landets mannlige befolkning. I 2008 blir det foretatt nye undersøkelser som konkluderer med at det mest sannsynlig er en forurensning. Det er ikke engang et biologisk materiale (Wiik, 2017).

I juni 2018 opplyser Gjenopptakelseskommissjonen at de vil foreta nye DNA-analyser. TV 2 går lengst i å stille kommisjonen spørsmål om hvorfor, og henter også inn Kristiansens forsvarer som kilde i denne dekingen. Kommisjonens leder understreker at fravær av DNA ikke er et utelukkelsesbevis. På spørsmål om hva som skal til for å åpne saken igjen, svarer hun: «Det er flere ting, men det må være nye bevis eller omstendigheter som kan være egnet til å føre til frifinnelse» (Fosheim og Solheim, 2018). Det blir ikke rapportert om at representanter for kommisjonen blir spurt om hvilke bevis man står igjen med i saken dersom det er fravær av DNA, eller tyngden av de øvrige bevisene i saken.

I oktober 2018 blir de nye analyseresultatene kjent, der det fremkommer at det ikke er funnet DNA fra Viggo Kristiansen. Kristiansens forsvarer utdyper hva dette betyr for saken. Det er TV 2 som går lengst i å gjengi dette, og til dels Fædrelandsvennen. VG dekker nyheten kort i en nyhetsoppdatering i papiravisen. Dagbladet, Aftenposten, Agderposten, NRK og NRK Sørlandet omtaler ikke de nye analyseresultatene. Dagen etter omtaler Agderposten og NRK Sørlandet pressemeldingen fra ofrenes foreldre og deres bistandsadvokat, som reagerer på at saken har fått så mye oppmerksomhet den siste tiden.

Frem til desember 2019 er det lite omtale av DNA-beviset. Oppslagene er hovedsakelig korte nyhetsmeldinger i forbindelse med gjenopptakelsen. I desember 2019 blir det fokusert mer på DNA-beviset fordi kommisjonen behandler saken i denne perioden. I sin deking henter TV 2 inn flere eksperter på DNA både fra inn- og utland. Disse påpeker at DNA-beviset fra 2000 aldri ville ha holdt i en rettssak i dag. Videre sier de at den ene markøren som ble festet til en annen person enn Jan Helge Andersen – Viggo Kristiansen – ikke kan brukes til å identifisere én person, og at denne sannsynligvis er et resultat av forurensning (Johansen et al., 2019). Dette forklares med at praksisene for 20 år siden ikke var de samme som i dag. Både ved laboratoriene og ved innhøsting av bevis var det ikke vanlig praksis noe sted å bruke beskyttende utstyr som maske, hette, engangsdresser og trekk. Noen dager senere gir også VG

mer detaljer og kontekst rundt DNA-beviset i saken. De fleste andre mediene som dekker kommisjonens gjennomgang av saken, bruker et sitat fra advokat Sjødin som omtaler DNA:

Dersom kommisjonen følger norsk lov, er det ingen tvil om at saken skal gjenåpnes. Bakgrunnen er at de må se hva lagretten hadde gjort dersom de hadde fått opplyst at DNA-materialet som er funnet, ikke kan knyttes til Viggo (Eie, 2019).

I slutten av 2019 har det vært mange runder med nye DNA-analyser siden den første begjæringen ble sendt i 2008. De nye analysene har alle konkludert med at Viggo Kristiansens DNA ikke er å finne i ekstrakter fra Baneheia. Likevel er det eksempler så sent som i 2019 som viser at bevisene i Baneheia-saken fortsatt mistolkes eller feil-representeres i mediene. Den 11. desember skriver Politisk redaktør i Fædrelandsvennen:

Ekspertene er uenige om hva som kan fastslås ut ifra materialet som ble funnet på de to ofrene. Basert på analyser fra spanske rettsmedisinere konkluderte byretten med at «man har funnet DNA fra to forskjellige menn» [...] (Udjus, 2019).

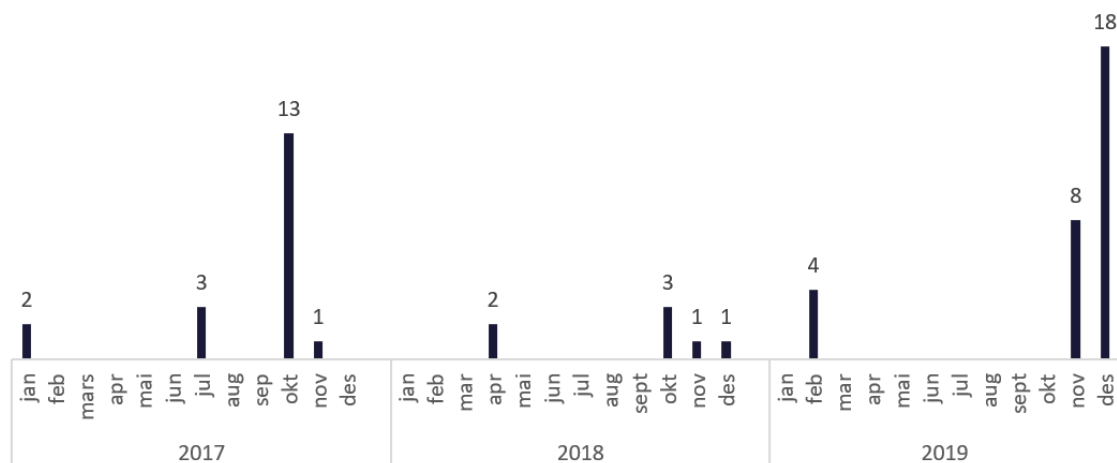
Og videre at:

Kristiansens forsvarer mener derimot at dette ikke holder eller kan brukes som bevis. [...] han mener kommisjonen har misforstått DNA-analysene og at de derfor bør vurderes som et nytt bevis (Udjus, 2019).

Måten DNA-beviset blir omtalt på i denne kommentaren, åpner opp for tvil rundt DNA-bevisets tyngde. Sjødins uttalelser er dessuten vinklet slik at det virker som han spekulerer om DNA-beviset, og at det kun er han selv som mener at skyldspørsmålet mot Kristiansen er svekket.

I kommentaren blir kun konklusjonene av DNA-analysene fra byretten i 2001 omtalt. Forfatteren skriver at kommisjonen har bestilt nye analyser, men omtaler ikke de nyeste analysene som har blitt utført, ei heller at forurensning med stor sannsynlighet kontaminerte de første DNA-prøvene som ble foretatt i Spania i år 2000. Kommentaren skriver at flere har problematisert bevisene i saken, og avslutter med at en kritisk holdning til domstolene kan være sunt. Likevel understreker han at man må utvise ydmykhet i en så komplisert sak.

Medietrykk: mobilbeviset

Mobilbeviset blir nevnt eller diskutert i til sammen 57 oppslag i tredje fase, hvorav 50 av disse er sammen med DNA-beviset i forbindelse med gjenopptakelsen eller omtale av Jahrs bok. Rapporteringen rundt mobilbeviset i saken er knapp. Kun en håndfull oppslag går mer i dybden på dette beviset. I de resterende sakene er beviset nevnt som et viktig element i begjæringene uten videre drøfting.

I 2017 blir det publisert en rapport om Kristiansens mobiltelefon opp mot basestasjonene. Dette er den tredje rapporten av sitt slag, og de to forestående ble utarbeidet i forbindelse med rettssakene i 2001 og 2002. Rapportens resultater blir omtalt i to oppslag i januar 2017, i Fædrelandsvennen og Agderposten. Fædrelandsvennen går mer inn i hva rapporten dreier seg om og henter også inn en ekspertuttalelse fra en pensjonert Telenor-ingeniør. Mobilbeviset ser et oppsving i medietrykk i oktober 2017, i forbindelse med at Bjørn Olav Jahrs bok publiseres.

Det er i april 2018 at Kristiansens fetter forteller mer om mobilbeviset, og i oktober samme år siteres Sjødin i TV 2 på at mobilbeviset er et utelukkelsesbevis, sett sammen med manglende DNA.

I begynnelsen av 2019 sier advokat Sjødin til NTB at det foreligger «klare tekniske bevis som utelukker at Viggo Kristiansen kan ha vært i Baneheia på det tidspunktet drapene fant sted». Sitatet blir publisert i fire oppslag. Så, i slutten av 2019 får beviset igjen en omtaletopp fordi Gjenopptakelseskommisjonen skal møtes og vurdere begjæringen. I desember 2019 henter TV 2 inn eksperter og går mer i dybden på hva mobilbeviset dreier seg om. De både forklarer trafikken på mobilen og intervjuer de sakkyndige fra rettssakene i 2001 og 2002. VG går også mer i dybden på mobilbeviset. I begge disse oppslagene blir også DNA-beviset diskutert.

Sett under ett får mobilbeviset begrenset dyptgående omtale og er ofte omtalt sammen med DNA-beviset, som tar mer plass i oppslagene. Ekspertene uttaler seg av og til, og ofte er dette ingeniører som i sin tid også var involvert i rettssakene. Kristiansens pårørende og forsvarerteam er ellers stemmene som omtaler beviset mest.

Oppsummering tredje fase

I 2017 får Baneheia-saken et nytt medietrykk i forbindelse med utgivelsen av Bjørn Olav Jahrs bok *Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet*. Boken er omtalt i en rekke medier der to av bokens viktigste momenter, DNA-beviset og mobilbeviset omtales, i liten grad blir diskutert. Disse momentene oppfattes som irrelevante i saken på bakgrunn av å være gamle bevis som tidligere har blitt vurdert. Pressen lener seg i stor grad på Gjenopptakelseskommisjonen tidligere avvisninger om å få saken gjenopptatt når boken og bevisene omtales.

Slik som i andre fase skaper lanseringen av boken et mulighetsrom for å undersøke flere sentrale elementer ved saken. På generell basis er det begrenset bruk av eksperter og fagfolk i omtalen denne perioden. Det er TV 2 som går lengst i å innhente uavhengige vurderinger fra fagpersoner i saken. TV 2 stiller også flere kritiske spørsmål, både i dekkningen av bokutgivelsen og underveis i sakens utvikling.

I denne perioden er Jahrs bok med på sakte å endre hvordan norske presse omtaler Baneheia-saken. Ved utgangen av 2019 har det gått over 10 år siden den første gjenopptakelsesbegjæringen, og flere nye uavhengige undersøkelser har blitt foretatt. De nye undersøkelsene har tilbakevist at Kristiansens DNA var på åstedet, og resultatene omtales i varierende grad i perioden. Likevel er DNA-beviset så sent som i desember 2019 fortsatt mistolket og/eller feilrepresentert i enkelte medier.

Redaksjonenes tilbakemeldinger

Innledning

Dette kapittelet inneholder en oppsummering og analyse av svar på spørreskjemaer sendt til åtte redaksjoner, samt av egevalueringer i et utvalg redaksjoner. Spørreskjemaet som gikk ut til redaksjonene, og oppsummering av svarene, samt gjennomgangen av egevalueringene, er utarbeidet av en gruppe nedsatt av Norsk Presseforbunds styre. Gruppen har bestått av Arne Jensen (leder) fra Norsk Redaktørforening; Karianne Solbrække, TV 2; Trond Idås, Norsk Journalistlag; Eirin Eikefjord, Bergens Tidende; Espen Skoland, tidligere Discovery og Hans Petter Aass, Stavanger Aftenblad. Denne gruppen har for øvrig også vært premissleverandører for Retrievers kvantitative analyse i foregående kapittel.

Innhold i dette kapittelet:

1. Redaksjonenes tilbakemeldinger og egevalueringer.
2. Oppsummering og hovedfunn.
3. Kronologisk gjennomgang (fase 1-3) av redaksjonenes tilbakemeldinger.
4. De sentrale bevisene.
5. Læringspunkter.

1. Redaksjonenes tilbakemeldinger

Syv av åtte redaksjoner har besvart det spørreskjemaet (se vedlegg) gruppen utarbeidet.

Det gjelder:

Aftenposten

Agderposten

Dagbladet

Fædrelandsvennen

NRK

TV 2

Verdens Gang

I tillegg fikk også Radio P4 tilsendt skjemaet. Sistnevnte har skriftlig meldt tilbake at de ikke har foretatt en egen evaluering, men at deres dekning fulgte de samme hovedlinjer som de øvrige riksmidlene og at de håper å lære av den overordnede gjennomgangen som nå skjer.

I tillegg til svar på spørreskjemaene, har tre redaksjoner utarbeidet egne evalueringsrapporter:

NRK (laget av interne krefter)

TV 2 (laget av interne krefter)

Fædrelandsvennen (laget av eksterne krefter)

I tillegg har VG engasjert eksterne krefter til å lage en dokumentarfilm om VGs dekning. Denne er vist på et internt seminar i VG-auditoriet, men så langt ikke delt med utenforstående. Det er også gjort en skriftlig egevaluering i VG, men dette er så langt ikke delt utad.

Besvarelsene av spørreskjemaene er noe ulike. Enkelte redaksjoner har svært utfyllende svar på ganske mange spørsmål, andre er mer kortfattede. Uansett så mener gruppen av skjemaene, sammen med de tre egenrapportene, gir et ganske godt bilde av hvordan redaksjonene jobbet. At vi i mange tilfeller ikke får svar på nøyaktig hvilke vurderinger som ble gjort og hvilke diskusjoner som fant sted i de ulike redaksjonene, er ikke så overraskende, sett i lys av at mye av dette ligger mange år tilbake i tid.

2. Oppsummering - hovedfunn

Redaksjonenes tilbakemeldinger på egne hovedfunn er – naturlig nok – ikke helt entydige og samsvarende. De ulike redaksjonene har vektlagt ulike faser og elementer i sine evalueringer og vurderinger, og de har også tidvis ulike tilnærminger til sakens forskjellige elementer og aktører. Vi har derfor også her, som i den kronologiske gjennomgangen av sakens ulike faser, valgt å ta med punktvis oppsummeringer av hver enkelt redaksjons tilbakemelding.

Til tross for ulikhetene er det mulig å se noen hovedtrekk:

- Dekningen av sakens første fase ble i stor grad strengt refererende.
- Politiets informasjonsstrategi preget saken.
- Det ble tidlig etablert sannhet at VK var skyldig.
- De sentrale bevisene burde vært gjenstand for mer kritisk gjennomgang.
- Hensynet til de pårørende veide for tungt – viktige detaljer ble ikke referert.

- Dekningen av den første gjenopptakelsesbegjæringen ble dekket ulikt, men i stor grad som ren refererende nyhetsjournalistikk. Ingen gikk tungt inn med egne ressurser for å ettergå politiets arbeid.
- Det samme gjaldt Gjenopptakelseskommisjonens arbeid.
- De fleste journalistene mente dommen var riktig. Det preget stemningen og holdningene også i redaksjonene.
- Flere redaksjoner mener de hensynet til de pårørende og de pårørendes rolle bidro til at det var vanskelig å gå inn i saken igjen.
- BOJs bok endret holdningen i et par redaksjoner, uten at det førte til egne, omfattende journalistiske prosjekter.. Andre mente BOJs poenger var dekket før.

Aftenposten:

- Journalistikken på gjenopptakelsen var et pliktløp
- Prioriterte ikke saken.
- Så ikke muligheten for justismord.

Agderposten:

- Har ikke svart spesifikt på dette.

Dagbladet:

- Dekket saken grundig og omfattende i første fase, også detaljer.
- Kritiske saker, blant annet med utgangspunkt i mobilbeviset.
- Laget flere saker på den første gjenopptakelsesbegjæringen, og utviklingen de første årene etter.
- Var ikke tett nok på da BOJs bok kom.

Fædrelandsvennen:

- Viser til rapporten (fra eksterne)
- Rapporten: Fævenns dekning var “mangfoldig, deltakende og relevant”.
- Redaksjonen var “på ballen”.
- Frykter det samme kunne skjedd i dag.
- Politiets informasjonsmonopol et problem.

NRK:

- Dekningen i første fase var preget av en “gjengs oppfatning” av at det fantes sikre DNA-bevis som knyttet VK til åstedet.
- Usikkerheten rundt dette beviset ble omtalt ifm rettssaken, men i liten grad problematisert etter domfellelsen.
- Den første gjenopptakelsesbegjæringen ble oppfattet som “lite gjennomarbeidet”, og offentliggjøringen “sirkuspreget”. NRK burde, uavhengig av dette, vist vilje og evne til å gå grundig inn i materialet.
- BOJs bok ble dekket grundig, men ingen prioriterte å følge opp dette med egne journalistiske prosjekter. Vi hadde alt for høy terskel for å ta opp de ubesvarte spørsmålene som lå der.

Disse konklusjonene er i samsvar med NRKs egen internrapport.

TV 2:

- TV 2s dekning av rettssakene var refererende og hendelsesstyrt.
- Bevisene burde vært problematisert i større grad.
- Vi var for forsiktige med å referere detaljer, blant annet fra JHAs forklaring.
- Sementering av karakterene JHA og VK.
- Det er en klar unnlåtelsessynd at ikke TV 2 gikk ordentlig inn i saken før i 2019.

Disse funnene er – ikke overraskende – i tråd med det som fremkommer i TV 2s egen interne granskning. I den rapporten pekes det i tillegg på enkelte ytre faktorer spm. bidro til å prege dekningen:

- Pressen var prisgitt informasjon fra politiet.
- Tilliten til hele rettsvesenet var for stor.
- Tilgang på dokumenter kunne endret dekningen.
- Forsvarernes ulike strategier bidro til å forsterke det bildet som var skapt.
- Gjenopptakelsesbegjæringene ble ikke sett på som verdt å gå inn i.
- De pårørendes rolle var sentral og ved flere korsveier ble hensynet til dem veiet som tyngre enn sannsynligheten for at VK var uskyldig dømt.

Verdens Gang:

- Kunne brukt mer ressurser på å ettergå politiets arbeid ifm den første gjenopptakelsesbegjæringen. Mest referende omtale, ikke kritisk og undersøkende.
- Kunne satt på reportere som ikke hadde dekket saken tidligere. Usikker om det hadde gjort dekningen “signifikant annerledes”.
- Gjenopptakelseskommissjonen burde vært gjenstand for mer kritisk journalistikk.
- Saken fikk ny prioritet etter BOJs bok, men vi kunne agert tidligere og kraftigere også i denne fasen.

3. Kronologisk gjennomgang av redaksjonenes tilbakemeldinger

Fase 1 - fra drapene til ankesaken er ferdigbehandlet

Dersom vi oppsummerer redaksjonenes svar på spørreskjemaene, og de vurderingene som fremkommer i de tre egenevalueringene som er gjort så er det noen hovedtrekk som står frem:

- De offisielle kildene – og da primært politiet – var helt dominerende.
- Styrken i politiets overbevisning, slik den ble formidlet utad, kombinert med sterk informasjonsstyring, bidro til å påvirke dekningen.

- Andre kilder ble til en viss grad brukt på enkelte temaer, som for eksempel de siktedes bakgrunn, dna-beviset og mobilbeviset.
- Generelt bar deknningen, med et par unntak, preg av tradisjonell refererende kriminaljournalistikk, både i etterforskningsfasen og i deknningen av rettssaken.
- Generelt var det i redaksjonene en klar oppfatning av at Viggo Kristiansen var skyldig. Pressekonferansen 26. oktober, med fremleggelsen av det såkalte DNA-beviset, bidro til å forsterke denne overbevisningen.
- De sentrale bevisene i saken burde i langt større grad vært problematisert.
- Flere mener at deknningen kunne blitt annerledes, dersom det hadde vært større grad av dokumentinnsyn i denne fasen, primært knyttet til DNA-beviset, men også dokumentasjonene fra avhørene av Jan Helge Andersen.

Enkelte peker på at det er vanskelig, 20 år etterpå, å ettergå hvilke vurderinger som ble gjort i de ulike delene av Baneheiasakens første fase, ikke minst når det kommer til valg av kilder. Å rekonstruere interne debatter i redaksjonene fra den gang er nesten umulig. Noen har også pekt på at deknningen må vurderes utfra sin tid og at datidens kriminaljournalistikk var langt mer refererende enn i dag.

Det er stor grad av sammenfall mellom de ulike redaksjonenes vurdering av kildebildet i den første fasen. Dersom vi holder selve rettssakene utenom, så var politi/påtalemyndighet og etter hvert til dels Jan Helge Andersens forsvarer, Ben Fegran som var de dominerende kildene. Sistnevnte var langt mer villig til å la seg intervju og generelt langt mer aktiv overfor mediene enn Viggo Kristiansens forsvarer, Tore Pettersen.

Det er også stor grad av enighet om at de samme kildene, og ikke minst den tilsynelatende styrken i deres overbevisning, påvirket redaksjonenes oppfatning av bevisbildet og dermed også sakens utfall. NRK skriver, som ett punkt under oppsummeringen "Hovedfunn":

"Generelt var deknningen før den første rettssaken preget av at politiet hadde et tilnærmet informasjonsmonopol om etterforskning og bevisbilde."

Ikke alle redaksjonene har gått inn i denne problemstillingen, men blant dem som gjør det er konklusjonene til dels svært kritiske og selvkritiske.

“Journalistene viser ikke leserne et eneste kritisk spørsmål. Vi kan, ut fra den publiserte journalistikken, konkludere med at politiet ikke ble utfordret foran leseren av avisen. Dekningsperioden domineres av et fravær av kritiske spørsmål til påtalemakten, det framstår som FVN er på “politilaget”.”

(Fra Fædrelandsvennens egen Baneheia-rapport, utarbeidet av eksterne fagpersoner)

“Pressen var ikke kritiske nok, og dermed ble fornuftig tvil og reelle svakheter i saken ikke eksponert i mediene.”

(Fra Aftenpostens svar på spørreskjemaet)

Flere redaksjoner viser til at det ble brukt og forsøkt brukt alternative kilder. I stor grad handlet det om kilder som kunne bidra til å tegne et bilde av de siktede og miljøet i det området de bodde. I mindre grad brukes det kilder som kan stille spørsmål ved de sentrale bevisene i saken. Aftenposten viser til at man forsøkte å problematisere DNA-beviset i flere artikler. Med utgangspunkt i det som kom frem i retten om det såkalte mobilbeviset gikk Dagbladet opp løypene i Baneheia, og stilte spørsmål ved om Viggo Kristiansen overhodet kunne ha vært på åstedet på det tidspunktet ugjerningene ble begått. Også TV2 brukte andre kilder enn de offisielle til å vurdere blant annet mobilbeviset.

Det er likevel en gjennomgående erkjennelse av at bevisene i saken ikke ble behandlet så grundig og kritisk som man burde. TV 2 er ganske klare og selvkritiske under punktet “Hovedfunn” i spørreskjemaet:

“Det er ingen tvil om at bevisene skulle vært problematisert i større grad. Endringene i Andersens forklaring burde kommet fram, og det faktum at det eneste beviset det stilles spørsmål ved er mobilbeviset, viser at man i stor grad ønsket å rydde av veien det som talte i Viggo Kristiansens favør.”

Verdens Gang er også klare på at man ikke hadde noen ordentlig gjennomgang av de sentrale bevisene:

“Bevisene som talte til Kristiansen fordel ble omtalt, men dekningen bærer ikke preg av en systematisk problematisering av potensielle svakheter i påtalemyndighetenes argumentasjonsrekke.”

Når det kommer til spørsmålet om VKs skyld synes det som om det trer i kraft en egen dynamikk. Den ser slik ut:

1. Den grusomste av alle forbrytelser skjer.
2. Det går nesten fire måneder før noen pågripes.
3. Publikum forventer en oppklaring – presset på politiet er enormt.
4. «Alle» antar at det må være to gjerningsmenn.
5. To unge gutter pågripes. Den ene tilstår og forklarer at den andre var hovedmann.
6. Den andre er, i motsetning til den ene, en perfekt moduskandidat, men nekter.
7. De to hang alltid sammen, også like forut for og like etter ugjerningene i Baneheia den aktuelle dagen. De roter litt med forklaringene sine.
8. Alle brikker passer, men man mangler tekniske bevis.
9. Det beviset presenteres – feilaktig - på politiets pressekonferanse 26. oktober.
10. Puslespillet er ferdig – saken er oppklart.

Dette narrativet underbygges av flere kommentarer i både spørreskjemaene og i de egenevalueringene som er gjort. I VGs svar heter det for eksempel:

“Reporterne som dekket saken den gang arbeidet ut fra et premiss om at det var to gjerningspersoner. Selv om det var opplysninger som talte til Kristiansens fordel, er det grunn til å påpeke at Andersens forklaring kombinert med påtalemyndighetens tolkning av tekniske bevis ble førende for dekningen.”

I NRKs egenevaluering pekes det sågar på en viss “utålmodighet” med hensyn til å få en tilståelse fra Viggo Kristiansen:

“Det NRKs dekning er preget av er en slags utålmodighet med tanke på Kristiansens manglende innrømmelser. Både politiet, reportere og programledere bruker formuleringer som «nekter fortsatt», «ikke tilstått ennå», «etterforskerne mener da (når de får flere svar på DNA-prøvene) at 21-åringen vil gi etter, men så langt har han hårdnakkert nektet for ha noe med drapene å gjøre.»

Fædrelandsvennen beskriver det slik:

“I likhet med resten av pressenorge (og samfunnet for øvrig) var det nokså unison enighet om at VK måtte være skyldig. Og derfor lite diskusjon om dette. Vår kommentator i retten, Kjetil Anthonsen, åpnet for tvil i noen av sine kommentarer, men utover dette var det sjeldent tema.”

Blant de kommentarene Fædrelandsvennen viser til er denne, hvor teksten for øvrig er hentet fra avisens egen evalueringsrapport, begått av eksterne:

I en kommentar der han beskriver Kristiansens reaksjon i retten reflekterer han over at tiltalte tilsynelatende ikke virker emosjonelt berørt ovenfor Baneheia-saken, men gråter over tidligere overgrepssaker:

"Kan det være fordi han vitterlig ikke har drept noen i Baneheia? Er det mulig at han har gjort det, men glemt eller fortrenget det? Eller går det an for et menneske å «velge» en sterk reaksjon på en grusomhet, og en helt annen reaksjon på en enda større grusomhet?"

I TV 2s egevaluering blir daværende nyhetsredaktør sitert på følgende som forklaring på den stemningen som rådet, og at det var både Kristiansens fortid, at det var to ofre, Andersens forklaring, politiets forsikringer om en oppklaring, beskrivelser av de voldsomme ugjerningene og behovet for en løsning, som definerte psykologien rundt saken. "Behovet for å få et resultat gjorde at «alle» så stort på saken. Voldsomheten i ugjerningene skapte holdninger som dominerte synet på hva som var viktige og mindre viktige hensyn», sier Øvre Helland.

Nedenfor følger et punktviss sammendrag av de ulike redaksjonenes tilbakemeldinger på spørsmålene vi stilte til fase 1.

Aftenposten:

- Har ikke prioritert å undersøke hvilke vurderinger som ble gjort i den første fasen.
- Er eksempler på artikler som er kritiske til politiet og som blant annet problematiserte DNA-beviset ved bruk av andre kilder. Brukte i en viss grad andre kilder, blant annet fra lokalmiljøet – primært for å undersøke de siktedes bakgrunn og oppførsel.
- Holdningen i redaksjonen var at VK ikke var troverdig.
- Dokumenttilgang kunne ha endret dekningen dramatisk.
- Vi var ikke kritiske nok. Fornuftig tvil og reelle svakheter ble ikke eksponert.

Agderposten:

- Brukte i liten grad andre kilder enn de offisielle.
- Diskuterte skyldspørsmålet og VKs påstand i enkelte rettsreferater.

- Viser til [tidligere redaktør Yngvar Carlsens kommentar](#) mht. spm. om bedre dokumentinnsyn kunne endret dekningen.
- Mener det var et stort press fra bistandsadvokatene om å la de pårørende «være i fred».

Dagbladet:

- Dekket den første fasen etter tre spor: Etterforskningen, ofrene og reaksjonene.
- Hovedkildene var politiet, inklusive lekkasjer, men brukte også andre kilder, f.eks. DNA-eksperter.
- Mener etterforskningen og det som ble beskrevet fra åstedet ble dekket ganske detaljert, med unntak av de mest groteske detaljene.
- Forsøkte å få inn eksterne stemmer, utenom de offisielle, men de var i mindretall.
- Kan ikke huske mange diskusjoner om VKs skyld.
- Dokumentinnsyn, særlig i dokumenter knyttet til DNA-beviset ville endret dekningen.
- Påvirkning fra de ulike aktørene handlet først og fremst om politiets føringer, særlig pressekonferansen om det såkalte DNA-beviset.

Fædrelandsvennen:

- Brukte i liten grad andre kilder enn de offisielle.
- Telenors dekningsjef ble intervjuet utenom rettsalen og mobilbeviset fra hovedoppslag i avisen dagen etter.
- Nokså unison enighet om av VK var skyldig, alt for lite diskusjon om dette. På kommentatorplass ble det uttrykt en viss tvil, men ellers lite.
- Dokumentinnsyn ville endret dekningen – nå var vi helt prisgitt politiet.
- Særlig etterforskningslederne påvirket mediedekningen gjennom sin sterke overbevisning.

Funnene i Fædrelandsvennens egen rapport underbygger noe av dette:

- Politiet var den helt dominerende nyhetskilden, i tillegg til rettsreferater og forsvarere (særlig JHAs) og i en viss utstrekning journalisten selv.
- Det er lite rom for å ettergå politiets teorier.
- DNA-beviset presenteres som fellende bevis – feilinformasjonen blir først oppklart i retten.
- Nærheten mellom FVNs journalister og politiet problematiseres.

NRK:

- Brukte i stor grad andre kilder; vitner, naboer og andre som kjente de involverte, ekspertvitner som hadde vært i retten, frittstående advokater om juridiske spørsmål osv.
- Det ble i liten grad stilt spørsmål ved hvorfor retten så bort fra den sterke tvil som mobilbeviset medførte. Journalistene stilte heller ikke spørsmål ved DNA-beviset i særlig grad, kanskje fordi man hadde mindre kunnskap enn i dag.
- VKs påstand om uskyld var et tema i diskusjonene i redaksjonen. Kombinasjonen av DNA, JHAs forklaring og tidligere overgrep/moduskandidat ble imidlertid i sum tillagt stor vekt.
- Vanskelig å være skråsikker mht betydningen av større dokumentinnsyn, men DNA-beviset ville trolig blitt omtalt annerledes, dersom man bedre tilgang på dokumentene og de sakkyndiges rapporter.
- Særlig etterforskningsledelsen påvirket mediedekningen, men også JHAs forsvarer.

NRKs egenrapport fyller ut dette bildet:

- Politiet var helt dominerte hovedkilde. JHAs forsvarer underbygde politiets teorier.
- NRKs dekning var preget av utålmodighet mht VKs manglende tilståelse.
- Fremleggelsen av det såkalte DNA-beviset var et vendepunkt i saken.
- De sentrale bevisene bli i liten grad gjenstand for egne undersøkelser, til en viss grad med unntak for mobilbeviset.

TV 2:

- Politiet (og primært Arne Pedersen) er den helt dominerende kilden på etterforskningen.
- Intervjuer en rekke kilder som kjente de to tiltalte.
- Når rettssaken starter er forsvarerne også sentrale kilder, i mindre grad aktor.
- Dekningen av rettssaken har preg av tradisjonelle rettsreferater.
- Mobilbeviset utløser bruk av eksterne eksperter.
- DNA-beviset ble opplevd som en type «sjakk-matt». Bente Mevåg fra Rettsmedisinsk Institutt var Norge fremste ekspert – og fremsto som svært troverdig.
- Mobilbeviset ble belyst av flere ekspertkilder.
- Andersens forklaring ble det ikke stilt spørsmål ved.
- Saken ble opplevd som oppklart. VKs oppførsel i retten underbygde bildet av at han var skyldig.
- Dokumentinnsyn ville trolig gjort ting annerledes, f eks innsyn i etterforsker Geir Hansens egenrapport om avhøret hvor han foreslo JHA som et «offer» og tilgang til DNA-rapportene. Det siste ville gitt mulighet for å fremlegge disse for andre eksperter.
- Særlig politiet, men også JHAs forsvarer, var i stor grad med på å påvirke dekningen.

TV 2s egenrapport fyller ut og understøtter bilde:

- Det ble stilt enkelte kritiske spørsmål, men når disse ble avfeid med bevis, så var det vanskelig å gå videre.
- Pressekonferansen 26. oktober preget graden av kritisk innstilling fra dette punktet.
- Rammene for å drive kritisk journalistikk på bevisene var ikke «ideelle».
- JHAs forklaring ble i liten grad problematisert. Detaljer ble ikke formidlet og dermed var det vanskelig å påpeke svakheter i forklaringen. Heller ikke Andersens «tilleggsforklaring» til mobilbeviset ble gjenstand for kritiske spørsmål.
- Ikke mulig å dobbeltsjekke DNA-beviset. Ingen i Norge gikk utenpå Bente Mevåg.
- Brukte andre eksperter (UiO, Telia og Tele 1) som var kritiske til Telenors konklusjon.

VG:

- Vi søkte flere kilder enn aktørene i retten, men de sentrale bevisene ble ikke problematisert i betydelig grad.
- Ingen systematisk problematisering av potensielle svakheter hos påtalemyndighetene.
- Reporterne jobbet ut fra det premisset at det var to gjerningspersoner.
- Dokumentinnsyn ville gjort dekningen annerledes.
- Aktørene påvirket dekningen, slik de gjør i de fleste saker av denne karakter.

Fase 2 – fra den første gjenopptaksbegjæringen

Redaksjonenes vurderinger av egen dekning i fasen fra den første gjenopptakelsesbegjæringen preges av to premisser:

- Begjæringen inneholdt lite nytt.
- Dommen mot Viggo Kristiansen var riktig.

Dette kan man lese ut av svarene fra både Aftenposten, Agderposten, NRK, TV 2 og VG. NRK sier riktignok at man dekket begjæringen “bredt på nyhetsplass”, men at redaksjonen ikke vurderte det slik at den inneholdt særlig mye nytt.

VG beskriver det slik:

“Oppfatningen i VG-redaksjonen var at dommen mot Viggo Kristiansen var korrekt. Og at bevisene som ble lagt frem i rettssakene var tilstrekkelige. Derfor var det liten eller ingen nysgjerrighet til å gå inn og drive egen undersøkende journalistikk rundt bevisene i saken.”

I Aftenposten gikk det i mye av det samme:

“Aftenposten rapporterte om de første gjenopptagelsesforsøkene i nyhetssaker, men journalistikken vår var et pliktløp. Det er ingen tegn til journalistikk som ettergår dommen, bevisene og innholdet i gjenopptagelsesbegjæringene. (...) Vi valgte bort gjenopptakelsesbegjæringen. En av årsakene var at vi trodde dommen var riktig. Vi var ikke tilstrekkelig åpne for at det kunne være et justismord.”

En av TV 2s reportere forklarer i egenevalueringen at han slet med å finne noe nytt i den første gjenopptakelsesbegjæringen:

«Det er en begjæring om gjenopptakelse, og den skal tas på alvor, men da må det jo komme noe konkret, noe nytt. Det er jo kjempespennende om det gjør det. Har det kommet noen nye analyser, kommet noen nye DNA som bekreftet eller avkrefter, men jeg klarte ikke helt å finne det».

Fædrelandsvennen skriver i svar på spørreskjemaet (om gjenopptakelsesbegjæringene) at «Den første ble vurdert seriøst, de neste mindre, før den siste ble dekket meget grundig».

Av avisens egenevaluering (begått av eksterne) heter det samtidig om perioden med de gjentatte gjenopptakelsesbegjæringene, og basert på spørreundersøkelse i redaksjonen:

“ Fase 2 kan i all hovedsak betegnes som en “dvale”, uten særlig annen oppmerksomhet enn de sporadiske registreringene/sakene i forbindelse med gjentatte begjæringer om gjenopptakelse. Noen av journalistene i spørreundersøkelsen og intervjuene beskriver det som en “no-go-sak”. Og det var ikke bare journalistene som var skeptiske mot å ta opp igjen saken. Redaktørene så heller ikke poenget med dette.”

På den annen side ga avisen ganske bred dekning av Viggo Kristiansens søksmål mot Gjenopptakelseskommissjonen. Om dette heter det i avisens egen rapport:

“FVN følger saken med utsendt reporter og slår opp stoffet på sentral nyhetsplass. Saken gis prioritet, dekningen er faktaorientert, saklig og balansert nyhetsdekning. Det er daglige helsider med gjennomgang av forløpet i saken i Oslo tingrett.”

(...)

“I løpet av de fem rettsdagene legges det, referert i nyhetssakene som FVN publiserer, fram argumenter som ligner argumentasjonen som kommer ti år seinere og som fører til frifinnelse når saken blir gjenopptatt til etterforskning.”

(...)

“Det er en oppsiktsvekkende utvikling i saken. Den er godt fortalt og rett prioritert gjennom FVNs dekning.”

Dagbladet skriver at de fant gjenopptakelsesbegjæringen interessant, og at det ble satt av ressurser til dette arbeidet:

“Dagbladet var et av få medier som dekket gjenopptakelsesbegjæringen fra 2008-2010 rimelig tett. Også etter dette hadde vi flere artikler om arbeidet med å gjenoppta Baneheia-saken. Vi skrev flere artikler om saken dokumenter og de nye funnene. I tillegg hadde vi intervju(er) med Viggo Kristiansen og hans støttespillere.”²

I en parentes kan vi bemerke at Dagbladet får “støtte” for sin vurdering av egen dekning hos NRK, som i sin rapport skriver:

“Dagbladet var nyhetsledende på dette. Avisens journalist Eivind Pedersen intervjuet Farmen, som konkluderte med at det ikke kunne slås fast at det må ha vært to gjerningsmenn.”

NRK kobler reservasjonen mot gjenopptakelsesbegjæringene til to andre forhold som synes å ha spilt en rolle:

- Hensynet til de pårørende
- En viss skepsis mot Viggo Kristiansens advokat, Sigurd Klomsæt.

NRK skriver:

“Det er liten tvil om at denne fasen er den mest utfordrende både i vår og andre mediers dekning av Baneheia-saken. Foreldrene til de to jentene var veldig klare i sine advarsler om at de ville ha fred, og holdt fast på det hver gang de slapp til i mediene. Det var også oppfordringen fra lokalmiljøet i Kristiansand, der det ble brukt mye tid og krefter på å roe ned den frykten mange foreldre satt med etter drapene. Holdningen var at gjerningsmennene nå var dømt, og at det måtte bli ro rundt saken. Dette preget også mediene, og advokat Klomsæts begjæring om gjenopptakelse ble stort sett møtt med motstand. «Fakta» om at det var to gjerningsmenn stod sterkt. Så sterkt at det i den første begjæringen om gjenopptakelse fra 2008 ble hevdet at det kunne være en tredje gjerningsmann, som Jan Helge Andersen holdt skjult. Det var også stor skepsis til advokat Klomsæt. Dagen etter at begjæringen ble innlevert deltok han på en journalistkonferanse i Kristiansand, der han med de etterlatte foreldrene i salen nynet til Bjørn Afzelius-låten «Tvivlaren», før han la fram saken. Mange mente det fikk preg av sirkus, og syntes det var useriøst.”

Tilbakemeldingene fra redaksjonene når det gjelder de pårørendes påvirkning av dekningen i denne fasen er svært forskjellige. Mange understreket det åpenbare: at man må ta hensyn til hvordan omtale av en så tragisk sak vil kunne virke på de pårørende, slik det også er formulert i Vær Varsom-plakatens punkt 4.6. Samtidig melder også enkelte av redaksjonene at nettopp

dette etiske hensynet ble stående i motstrid til et annet hensyn, nemlig pressens credo om å beskytte mennesker mot overgrep, blant annet fra offentlige myndigheter.

TV 2 er de som er tydeligst på den direkte påvirkningen. Det heter i egenevalueringen:

“Påvirkningen fra de pårørende, særlig Ada Sofie Austegard og Stine Sofies stiftelse, har preget TV 2s dekning av saken helt fram til nyere tid.”

(...)

“...de pårørende ble et hinder for å drive journalistikk på måten Viggo Kristiansen ble dømt.”

(...)

“...jeg skjønner jo at de familiene har hatt det helt forferdelig. De har trodd på politiet og rettsstaten, og så viser det seg at ting kanskje ikke er rett. Jeg har likevel opplevd det som ganske lett for henne å stoppe saker hos oss.”

(vi gjør oppmerksom på at Ada Sofie Austegard har fått anledning til å imøtegå/kommentere disse avsnittene, men har valgt å la det være)

VGs opplevelse var en helt annen enn hos TV 2:

“...de involverte journalistene og lederne opplevde ingen direkte påvirkning fra de pårørende i forbindelse med gjenopptagelsesbegjæringen i 2008-2010.”

Fædrelandsvennen, som jo også bokstavelig var tett på de pårørende, beskriver i sin egen rapport dette som utfordrende, basert på spørreundersøkelse i redaksjonen:

“Hensynet til de pårørende trekkes også frem som en utfordring, fordi det kunne føre til “berøringsangst” fordi man ikke ønsket å gjøre vondt verre for de etterlatte. Enkelte mener at mindre rom for kritisk tenkning ble en konsekvens av dette.”

Aftenposten viser til et 360 graders graveprosjekt som strandet fordi blant annet de pårørende la for sterke føringer for prosjektet:

“Vi lyktes dessverre ikke med å få verken de pårørende, involverte politi/påtale/andre kilder på dette tidspunktet. De ville gjerne bidra, men satte som premiss å ikke uttale seg før Gjenopptakelseskommisjonen hadde behandlet saken. Derfor strandet vårt journalistiske graveprosjekt den gangen. Vi hadde mange runder internt i redaksjonen for å finne en måte å

likevel jobbe rundt på, men fryktet at det ville bli en etisk utfordring og en slagside som ville stoppet prosjektet før publisering.”

Generelt konkluderer redaksjonen slik hva gjelder hensynet til de pårørende:

“Hensynet til de pårørende og ofrenes verdighet veide for tungt og gikk på bekostning av tiltaltes rettssikkerhet. Under rettssaken i byretten var det en streng indre justis blant journalister og gruppetenkning når det gjaldt detaljer fra åstedet.”

Når det gjelder Gjenopptakelseskommisjonen er tilbakemeldingene fra redaksjonene ganske samstemt: Det ble ikke gjort forsøk på å dukke dypt ned i kommisjonens arbeid.

VG sier det slik:

“Vi hadde et større intervju med Viggo Kristiansen fra fengselscella. Utover det var det helt ordinær nyhetsrapportering om innholdet i begjæringen og prosessen i kommisjonen. Vår opplevelse var at det kun var Kristiansen og hans advokat som var interessert i å uttale seg i saken.”

Kommisjonens arbeid ble dekket “sporadisk”, gjennom “ordinær” nyhetsdekning og “i liten grad”, for å oppsummere noen av tilbakemeldingene.

Til spørsmålet om å “bytte mannskap” kontra det å bruke de samme medarbeiderne som dekket rettssaken til også å dekke gjenopptakelsesbegjæringene, varierer tilbakemeldingene en del.

Fædrelandsvennen hadde et nytt team på plass. I følge redaksjonens tilbakemelding var det et bevisst valg «å sette sammen et team med ulik tilnærming til saken og med et så bredt kildetilfang som mulig».

VG skriver at de ikke vurderte å “bytte mannskap” underveis:

“VG hadde eget lokalkontor i Kristiansand frem til 2015. Baneheia-saken lå derfor i 15 år i porteføljen til de som jobbet på dette kontoret. Det var i stor grad de samme reporterne som dekket rettssaken som også dekket gjenopptakelsesbegjæringen.”

NRK skiftet ikke mannskap, utover det som fulgte av naturlig utskifting i redaksjonen:

“Dette ble ikke vurdert, ut over «naturlig» utskifting i redaksjoner eller arbeidsområder. NRK vil oftere gjøre slike vurderinger i fremtiden – jfr. læringspunktene etter vår evaluering.”

Aftenposten brukte ikke de samme medarbeiderne, men det virker ikke som det var et aktivt valg.

TV 2 kjørte med samme mannskap. På spørsmål om man vurderte å bytte, er svaret:

“Det ble nok ikke gjort så mange vurderinger rundt dette, all den tid man ikke fant begjæringene så veldig interessante.”

I sum kan kanskje NRKs forholdsvis klare og selvkritiske melding stå som en mer generell oppsummering av fase 2:

Den første gjenopptakelsesbegjæringen var lite gjennomarbeidet, og offentliggjøringen under en journalistkonferanse i Kristiansand ble oppfattet som litt «sirkuspreget» av journalistene som arbeidet med saken. Dette kan muligens ha påvirket oppfatningen av de senere gjenopptakelsesbegjæringene. Når vi ser dette over tid er det vår konklusjon at NRK i for liten grad har vist evne og vilje til å gå grundig inn i materialet og drive egen, undersøkende journalistikk om saken i tillegg til den mer registrerende, løpende nyhetsjournalistikken.

Nedenfor følger et punktvis sammendrag av de ulike redaksjonenes tilbakemeldinger på spørsmålene vi stilte til fase 2.

Aftenposten:

- Journalistikken vår var et pliktløp.
- Hadde ikke ressurser til å gå inn i saken.
- Vi trodde dommen var riktig og valgte bort gjenopptakelsesbegjæringen.
- Det ble ikke brukt eksterne/andre kilder.
- Ikke de samme medarbeiderne som dekke gjenopptakelsesbegjæringen som hadde dekket rettssaken.
- Ikke vurdert å bytte mannskap.
- Dekket bare i liten grad Gjenopptakelseskommissjonens arbeid.

Agderposten:

- Lite aktuelt å dekke – utover NTB.
- Publiserte en kommentar, men ellers ikke ressurser til egen journalistikk.

- Ble sett på som en sak i periferien av vårt dekningsområde.
- De pårørende påvirket ikke vår dekning.

Dagbladet:

- Dekket gjenopptakelsesbegjæringen fra 2008-2010 ganske tett.
- Det ble satt av ressurser til dette arbeidet.
- Det ble brukt andre kilder enn forsvarer/bistandsadvokat/påtalem.
- Det ble brukt uavhengige kilder for å vurdere innholdet i begjæringene.
- Forsiktige med de mest groteske detaljene fra åstedet.
- Vurderte ikke å bytte mannskap.
- Gjenopptakelseskommisjonens arbeid ble dekket med «vanlig nyhetsmessig dekning».

Fædrelandsvennen:

- Den første begjæringen ble vurdert seriøst, de neste mindre, den siste dekket grundig.
- Det ble satt av ressurser.
- Publiserte begjæringen og laget nyhetssak, primært intervju med Sigurd Klomsæt.
- Nærheten til pårørende på begge sider påvirket redaksjonen. Endret seg etter 2017.
- I liten grad brukt andre kilder enn de offisielle.
- Andre medarbeidere – «nytt team» - som dekket gjenopptakelsesbegjæringene.
- Lite dekning av Gjenopptakelseskommisjonens arbeid, med unntak av den siste.

Fædrelandsvennens egenrapport bekrefter i stor grad disse punktene.

NRK:

- Den første begjæringen ble bredt dekket på nyhetsplass, men vurdert dit at det ikke kom frem så mye nytt.

- Det ble ikke i særlige grad benyttet andre kilder enn de offisielle.
- Det var de samme journalistene som jobbet med saken – ikke nytt mannskap.
- De pårørende påvirket, men ikke direkte.
- Gjenopptakelseskommisjonene ble dekket med ordinær, refererende nyhetsjournalistikk.

Ifølge NRKs egenrapport fikk redaksjonen i 2012 overlevert 12-15 ringpermer med dokumenter i saken, men det ble ikke prioritert å gå dypere inn i den.

TV 2:

- Den første begjæringen ble ikke oppfattet som å inneholde noe nytt.
- Det var vanskelig å ta Sigurd Klomsæt seriøst.
- Det ble ikke satt av særlige ressurser.
- Det var kun enkeltreportere som følte noe eierskap til saken – det ble generelt opplevd som at dommene var riktige.
- De pårørende hadde stor påvirkning i saken.
- Detaljene i DNA-funnene på åstedet får JHAs forklaring til å rakne.
- TV 2s gjør lite selvstendig journalistikk på saken.
- De samme medarbeiderne som under rettssaken – ikke vurdert å bytte mannskap.
- Gjenopptakelseskommisjonen kun dekket gjennom sporadiske intervjuer med lederen.

I TV 2s egenrapport utdypes det poenget at TV 2s reporter mente at begjæringen ikke inneholdt særlig nytt.

VG:

- Den rådende oppfatning var at dommen var korrekt.
- Fikk det første intervjuet med Kristiansen etter den rettskraftige dommen.
- Ikke satt av særlige ressurser. Ordinær nyhetsdekning.

- Ingen direkte påvirkning fra pårørende.
- Ikke brukt andre kilder enn forsvarer/bistandsadvokat/påtalemyndighet.
- I stor grad de samme reporterne – ikke vurdert å bytte mannskap.
- Gjenopptakelseskommisjonens arbeid dekket som ordinær nyhetsjournalistikk.

Fase 3 – etter utgivelsen av Bjørn Olav Jahrs bok:

To spørsmål melder seg med særlig interesse i den tredje fasen av dekingen:

- Hvordan vurderte redaksjonen bokens nyhetsverdi?
- I den utstrekning man vurderte den som interessant, førte den til en annen tilnærming til saken?

Her er det stort sprik i feltet.

Dagbladet sier de dekket boken gjennom noen få artikler og vurderte det slik at innholdet i stor grad var dekket tidligere, mens Aftenposten og Agderposten forholdt seg stort sett til NTB. Aftenposten trakk også veksler på Fædrelandsvennen. Sistnevnte på sin side, omtalte boken bredt, både på nyhetsplass, gjennom portrett av Bjørn Olav Jahr og gjennom anmeldelse av boken, og mente den hadde stor nyhetsverdi. Samme vurdering ble gjort i NRK og VG. NRK dekket boken bredt på nyhets- og debattflater, og redaksjonen svare i spørreskjemaet at funnene i boken ble vurdert som «nye og oppsiktsvekkende». VG vurderte boken som «svært interessant».

Fædrelandsvennen og VG er de to redaksjonene som er tydelige på at de mener boken førte til en annen tilnærming til saken. Fædrelandsvennen satte tre reportere på saken. Ifølge evalueringsrapporten jobbet disse «kontinuerlig» med kilder, oppfølging og utvikling. I forbindelse med tilbakemeldinger til denne rapporten har avisens redaktør meldt inn at det er «en ærligere framstilling å si at boken førte til en endring i redaksjonen, at vi etablerte et team og jobbet mer systematisk med saken, men at det samtidig også nå tok for lang tid før vi kom ordentlig i gang». Ifølge tilbakemeldingene var ikke lenger hensynet til de pårørende i veien for å sette nytt «trøkk» på saken og det ble åpnet for muligheten for at saken faktisk kunne bli gjenopptatt. VG sier at boken førte til at man innhentet sakens dokumenter og etter hvert begynte å lage selvstendig journalistikk på saken igjen. Boken førte utvilsomt til en endret tilnærming til saken.

NRK på sin side opplyser at boken, til tross for nyhetsverdien og at man vurderte opplysningene der som oppsiktsvekkende, ikke fikk en ny tilnærming til saken. Mens svarene i spørreskjemaet klart sier at boken og funnene ble vurdert som oppsiktsvekkende, konkluderer egenrapporten slik:

“BOJ tilbrakte hele dagen i NRK ifm. lanseringen, og flere journalister leste boken, men uten at man fant grunnlag for å grave videre i saken.”

I ettertid, i sin egen evaluering, er NRK ganske tydelige i sin selvkritikk:

“I dag er det liten tvil om at det var en unnlåtelsessynd at vi ikke tok tak i påstandene om uskyld som kom fram i boka, særlig DNA-beviset og tvilen rundt Jan Helge Andersens forklaring.”

Aftenposten og TV 2 har hver seg to litt andre forklaringer på hvorfor det ikke skjedde noe i kjølvannet av Bjørn Olav Jahrs bok. Aftenposten forklarer sitt forsøk på å nærme seg saken slik:

“Aftenposten gjorde en god del egen research etter at Jahrs bok kom ut. Hensikten var å se om vi kunne belyse saken fra flere sider enn det som hadde vært fremme til da, vel vitende om at det ville blitt kritisert som grafsing og som at vi lagde underholdning av en svært alvorlig sak. Vi klarte ikke å finne nok kilder og nye opplysningene som gjorde at vi kunne publisere saker. Det ville blitt ensidig og ubalansert siden vi manglet kilder fra påtalemyndigheter/pårørende for å få en selvstendig dekning. Vi diskuterte flere runder internt om vi skulle inngå et samarbeid med BOJ, men det ville kreve mye ressurser å ettergå all dokumentasjon han hadde gravd frem.”

TV 2 forklarer at de reporterne som leste boken mente den hadde et stort problem, nemlig at...

“...Jahr går ut av rollen som journalist og inn i rollen som aktivist, og at det derfor er vanskelig å ta det helt på alvor. De peker på måten boken ble skrevet, som de mener er svært ensidig, som en av hovedfaktorene til at det ikke ble gjort mer journalistikk på den.”

TV 2 mener de endret tilnærming til saken, men ikke som et direkte utslag av boken alene:

“Det var flere ting som etterhvert skjedde - både boken, podcast, det at TV 2s reportere fikk tilgang til dokumenter som gjorde dem i stand til å sette seg inn i ting og selv oppdage hvordan ting hang sammen. Alt dette førte til at TV 2 etter hvert brukte mye ressurser på saken, men dette var først og fremst et engasjement som kom fra reporterne selv etter at de hadde fått satt seg godt inn i sakens dokumenter.”

Noe av det mest interessante som kommer frem i vurderingen av Bjørn olav Jahrs bok, er den vurderingen TV 2s reportere gjør i kanalens egen rapport, og da med hensyn til hvorvidt Jahrs bok overhodet burde vært avgjørende:

«Jeg tror i bunn og grunn ingen har vært interessert i dette. Jeg tror vi har en skrudd oppfatning av at det er utenkelig at politiet, statsadvokaten og domstolen kan ta feil. Så jeg 55 tror ikke man har hatt noen vilje til å se på det, sammenholdt med at de som dekket saken den gang, nesten har hatt en bestemt oppfatning av at dette her er riktig», sier en av kanalens reportere.

Han får støtte av en av sine kolleger, som er tydelig på at...

“... journalister som hadde ønsket å sette seg inn i saken, allerede i 2010 kunne ha kommet til samme konklusjon som i dag, basert på det som fantes av DNA-analyser og sakkyndigrapporter. «Alle behandlet dommen som en fasit. Alle trodde dommen var riktig. Derfor ble det ikke gjort mer. Det er derfor vi sitter her», sier han.

Nedenfor følger en punktvis oppsummering av de ulike redaksjonenes svar på spørsmålene om fase 3:

Aftenposten:

- BOJs ble dekket via NTB og FVN
- Diskuterte mulige nye vinkler etter BOJs bok, men fant ikke nok kilder og opplysninger til at det lot seg forsvare. Ville blitt for ensidig. Diskuterte samarbeid med BOJ, men fant det vanskelig å skulle ettergå hans dokumentasjon.

Agderposten:

- Dekket BOJs bok via NTB.
- Ble vurdert som en «Kristiansand-sak».
- Intervjuet ikke BOJ.

Dagbladet:

- Dekket BOJs bok gjennom noen få artikler.
- Vurderte det slik at bokens innhold i stor grad var dekket tidligere.

- Intervjuet BOJ – ikke i starten, men «etter hvert».
- Førte ikke til endret tilnærming til saken. Det tok litt tid.

Fædrelandsvennen:

- Omtalte BOJs bok både gjennom nyhetssaker, portrett av BOJ og anmeldelse.
- Mente den var av stor nyhetsverdi.
- Førte til at det ble satt mer «trøkk» på dekningen. Åpnet for mer tvil og for at saken faktisk kunne bli gjenopptatt.

Funnene i Fædrelandsvennens egen rapport bekrefter dette:

- Tre reportere ble satt på saken, jobbet kontinuerlig med kilder, oppfølging og utvikling.
- Hensynet til de pårørende sto ikke lenger i veien for å ta opp saken på nytt.

NRK:

- BOJs bok ble dekket bredt på NRKs nyhets- og debattflater.
- NRK vurderte boken til å ha stor nyhetsverdi, og funnene i boken ble vurdert som nye og oppsiktsvekkende.
- Jahr ble intervjuet på tv, i radio og på nett og deltok i Dax18.
- Bokutgivelsen førte til nyhetsdekning, men ikke så mye en ny tilnærming.

«Et generelt inntrykk er at det har vært vanskelig både redaksjonelt og for den enkelte journalist å komme forbi en sterk virkelighetsoppfatning som ble etablert allerede i sakens helt tidlige fase.»

TV 2:

- Omtalte ikke BOJs bok i hovedsendingene, og intervjuet ikke BOJ.
- Flere reportere som leste boken, mente den hadde et stort problem, nemlig at BOJ gikk ut av rollen som journalist og inn i rollen som aktivist.
- Førte ikke til endret tilnærming – i hvert fall ikke i seg selv.

Verdens Gang:

- Boken førte til at VGs krimgruppe innhentet sakens dokumenter og etter hvert begynte å publisere nye saker om Baneheia.
- Boken ble vurdert som svært interessant.
- Flere journalister var i kontakt med Jahr, og andre kilder med kjennskap til sakskomplekset.
- Bokutgivelsen førte til en endret tilnærming til saken og at vi etter hvert begynte å lage journalistikk på den igjen.

4. De sentrale bevisene (DNA, JHAs forklaring, mobilbeviset)

A) DNA-beviset

Det såkalte DNA-beviset løper som en rød tråd gjennom hele Baneheia-saken.

I den først fasen av saken er det helt avgjørende når politiet den 16. August får frem en fullstendig DNA-profil. I det øyeblikket denne matcher med Jan Helge Andersen går politiet til pågrepelse av både Andersen og Viggo Kristiansen, til tross for at man ikke har DNA-treff på sistnevnte. Nettopp DNA ble av flere medier tolket som et helt sikkert bevis. Så da politiinspektør Arne Pedersen, på en pressekonferanse 26. Oktober kunngjorde at "politiet kan med 100 prosent sikkerhet knytte Viggo Kristiansen til åstedet", så falt trolig den siste brikken på plass, både hos publikum og blant pressefolkene.

Frem til da hadde blant andre NRKs dekning – ifølge deres egen rapport - nærmest vært preget av en form for utålmodighet med tanke på at Viggo Kristiansen skulle tilstå, og da med henvisning til DNA-beviset. NRK skriver:

Det NRKs dekning er preget av er en slags utålmodighet med tanke på Kristiansens manglende innrømmelser. Både politiet, reportere og programledere bruker formuleringer som «neker fortsatt», «ikke tilstått ennå», «etterforskerne mener da (når de får flere svar på DNA-prøvene) at 21- åringen vil gi etter, men så langt har han hårdnakket nektet for ha noe med drapene å gjøre.»

Flere av redaksjonene understreker at nettopp kunngjøringen den 26. oktober, og den styrken og overbevisningen den ble fremført med, var avgjørende for at de fleste nå så på saken som oppklart. Puslespillet gikk opp: Viggo Kristiansen som den perfekte moduskandidat, Jan Helge Andersens forklaring og til slutt altså et teknisk bevis som var "100 prosent" ifølge politiet.

Fædrelandsvennen skriver i sitt svarskjema om at politiets

"totale overbevisning utad om at de rette gjerningsmennene var tatt preget journalistene. Arne Pedersens bombastiske uttalelse om DNA-funn fra VK, er et av flere eksempler."

TV 2 skriver i sin egenrapport:

"Etter dette ble ikke DNA-beviset problematisert før Bente Mevåg vitnet i byretten 2. mai 2001.

NRK skriver om

"...det som ble oppfattet som sikre DNA-bevis (jfr. politiets framstilling av dette i oktober 2000) ble oppfattet som vektige momenter som talte i Kristiansens disfavør."

Og senere:

"Det er vanskelig å se for seg at vi ikke ville problematisert f.eks. politiets framstilling av styrken i DNA-beviset mot Viggo Kristiansen om vi hadde fått lese en sakkyndig-rapport som framstilte dette på en annen måte."

Når det kommer til rettsaken blir det klart at DNA-beviset mot Viggo Kristiansen er av en annen og langt svakere karakter enn hva som har vært den gjengse oppfatning etter pressekonferansen 26. oktober.

Flere medier gjør selvstendige nyhetspoenger av dette, men samtidig følges dette bare i begrenset grad opp utenfor rettsalen.

TV 2 skriver i sin egenrapport om vitnemålet fra Bente Mevåg ved Rettsmedisinsk Institutt:

Mevåg sa i vitnemålet at det ble oppfattet som at to menn sto bak. Samtidig var hun tydelig på at man ikke hadde tilstrekkelig materiale til å si det var Viggo Kristiansen helt sikkert. TV 2s reporter avsluttet VB-en om Mevåg med å si i speak at «selv om DNAbeviset mot Kristiansen er relativt tynt, mener påtalemyndigheten å ha nok på ham til å dømme ham»."

I svarskjemaet skriver TV 2 om at reporterne følte seg maktesløse:

“Når det kommer til DNA-beviset, forteller våre reportere fra rettssalen at de følte seg i sjakk-matt med tanke på å stille kritiske spørsmål ved beviset. I Norge var det Bente Mevåg, som vitnet i saken, som var ekspert. Skulle de snakke med andre, måtte man til utlandet. Mevåg opplevdes svært troverdig, og det ble ikke oppfattet som nødvendig å kontakte andre eksperter om rettsmedisinsk institutts funn.”

NRK skriver om dette:

“I rettssaken kom det også fram at DNA-beviset mot Viggo Kristiansen var langt mer usikkert enn det politiet tidligere hadde formidlet til offentligheten, men dette ble i liten grad problematisert – en mulig forklaring på dette er at journalister og andre på denne tiden hadde langt mindre kunnskap om DNA enn det som er tilfelle i dag.”

I sin egenrapport utdyper NRK dette, og gir også en mulig forklaring på hvorfor den endrede statusen til DNA-beviset ikke endret den journalistiske tilnærmingen til skyldspørsmålet for Viggo Kristiansen:

“2. mai vitnet DNA-eksperten Bente Mevåg fra Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo i retten. Hun forklarte seg om funnene fra undersøkelsene av det biologiske materialet som var blitt analysert ved det rettsmedisinske instituttet i Santiago de Compostela, Spania. Hun modererte helt tydelig politiets tidligere konstatering av at det ene DNA-beviset knyttet Viggo Kristiansen til åsted og handlinger. Etterforskningsleder Magne Storaker innrømmet i retten at politiet hadde feilinformert om dette i oktober, og politimesteren i Kristiansand tok senere selvkritikk på påstanden. Mevåg poengterte likevel: at «det eneste som kan fastslås er at to menn stod bak overgrepene, og at de tiltalte ikke kan utelukkes.» Om mulig forurensning av DNA-sporene sier hun ifølge referatet at det er hevet over tvil at to forskjellige menn utførte voldtektene.”

NRK konkluderer slik:

“Da aktor under rettssaken kom med en helt annen versjon av DNA-beviset enn politiet hadde slått fast i oktober, vakte det egentlig liten oppsikt. På pressekonferansen i oktober sa kriminalsjefen at dette knyttet Kristiansen til åsted og handlinger. Under rettssaken ble det sagt at DNA-beviset ikke utelukket Kristiansen, og at det var DNA-spor fra to gjerningsmenn. Og når den ene var Andersen, så måtte den andre være Kristiansen «som han alltid var sammen med...» Det virker ikke som om verken pressen eller retten fant grunn til å tvile på dette resonnementet.”

Dette premisset ble da også førende for den videre forståelsen og deknningen av saken.

TV 2 oppsummerer slik:

“DNA-beviset var det som opplevdes som et grunnpremiss ved saken, og det virket å bevise både at Andersen var der og at det var to gjerningsmenn, uten at det ble stilt spørsmål ved dette. Bakteppet for saken, og behovet for en løsning, kan være en del av forklaringen på dette.”

VG skriver vedrørende spørsmålet om Viggo Kristiansens skyld at dekkningen ikke bærer preg av “systematisk problematisering av potensielle svakheter i påtalemyndighetenes argumentasjonsrekke. Og videre:

“Til dette spørsmålet er det verdt å nevne at reporterne som dekket saken den gang arbeidet ut fra et premiss om at det var to gjerningspersoner.”

Både Aftenposten og Dagbladet sier på sin side i sine svarskjemaer at de i flere artikler stilte spørsmål ved blant annet DNA-beviset.

Aftenposten:

Vi stilte spørsmål ved holdbarheten til DNA-bevis i retten i flere artikler, og problematiserer ved hjelp av flere kilder.

Dagbladet:

Hovedkilden i etterforskningsfasen var politiet og evt. lekkasjer vi fikk fra etterforskningen. Det ble imidlertid også brukt andre eksperter, som DNA-eksperter, mobil-eksperter osv. Etter pågripelsen og under rettssakene var primærkildene hovedsakelig hovedaktørene i saken, selv om vi også hadde flere eksempler på at vi brukte andre ekspert-kilder, som f.eks DNA-eksperter.

Har du og redaksjonen synspunkter på hvorvidt saken ville blitt dekket annerledes dersom det hadde vært større grad av innsyn i rettsprosessen, f.eks. tilgang på dokumenter og alle avhørene?

Ja, det tror vi. Det var dokumenter som ikke ble lagt fram i retten, spesielt usikkerheten rundt DNA-bevisene. I seinere tid har det jo i tillegg blitt lagt fram annen dokumentasjon om både DNA og det såkalte mobilbeviset.

Fase2:

I den første gjenopptakelsesbegjæringen blir DNA-beviset problematisert. Kristiansens advokat, Sigurd Klomsæt hadde innhentet en egen sakkyndigrapport fra GENA – Insitutt for DNA-analyse i Stavanger. Han ba Gjenopptakelseskommissjonen om at det foretas en fornyet analyse av det DNA-materialet som er sikret.

Dette omtales av flere medier, men uten at noen synes å gå videre med det.

NRK skriver dette i sin egenrapport:

“Senere kom det fram tvil om DNA-materialet gjennom undersøkelser foretatt i samarbeid med DNA-ekspert Ragne Farmen. Dette ble omtalt av NRK på nyhetsplass, men ikke fulgt opp videre.”

I svarskjemaet er NRK inne på det samme, når man beskriver bruken av andre kilder enn de offisielle:

For NRKs del skjedde dette i liten grad, men ekspertkilder som hadde vurdert DNA-funn og mobildekning ble referert til eller intervjuet som en del av nyhetsdekningen.

Samtidig er det interessant å merke seg at NRK (nok en gang) gir ros til Dagbladet:

“Dagbladet var nyhetsledende på dette. Avisens journalist Eivind Pedersen intervjuet Farmen, som konkluderte med at det ikke kunne slås fast at det må ha vært to gjerningsmenn. Til Dagbladet sa hun at hun «...kan ikke utelukke at DNA-funnene som ble gjort skyldes forurensning.» Her ble det altså sådd tvil om et sentralt bevis i saken.”

Tvilen kom ikke minst av det faktum at Klomsæt, Eivind Pedersen og Ragne Farmen besøkte det anerkjente britiske laboratoriet Forensic Science Service (FSS). De kom til samme konklusjon som Farmen; DNA-materialet ga ikke grunnlag for å konstatere at det var to gjerningsmenn.

Fædrelandsvennen er inne på dette i sin dekning av Viggo Kristiansens søksmål mot Gjenopptakelseskommissjonen i august 2011:

“Hele dagen gikk med til å gi retten en innføring i det de to juristene mener er feilaktig bevisbedømmelse, fusk med bevisene fra politiets side, og nye og oppdaterte analysemetoder av dna som utelukker Kristiansen som gjerningsmann.”

NRK omtaler dette slik:

“Det er verdt å merke seg at Klomsæt fra start av ikke la eksplisitt vekt på tvil rundt DNA-beviset om to gjerningsmenn i denne begjæringen. Han lanserte i stedet teorien om at det kunne være en annen og hittil ukjent gjerningsmann. Tvilen kom først da Ragne Farmen ved Gena-instituttet i Stavanger ble engasjert for å vurdere det biologiske materialet som var blitt analysert i Spania.”

Den klareste konklusjonen når det kommer til DNA-beviset er TV 2s reporter Gunnar Ringen Johansen, som i redaksjonens egenrapport, svarer slik på spørsmålet “Når kunne norske journalister gått inn i materialet og eventuelt kommet til samme konklusjon som retten nå har gjort, at Viggo Kristiansen var uskyldig?”:

«I 2010 omtrent, eller 2009. Det som skjer da, er at Sigurd Klomsæt ber Gjenopptakelseskommissjonen oppnevne nye sakkyndige som må se på DNA-beviset på nytt. Dette avslår kommisjonen. Klomsæt går likevel selv til disse ekspertene og henter inn sakkyndigerklæringer. De ser på DNA-beviset og ser at det bare er én markør, og at dette ville blitt behandlet som helt nøytralt i dag, at det ikke er verdt noe som helst. Sakkyndig Ragne Farmen er helt tydelig på at dette aldri ville blitt lagt fram i en norsk rett i dag, og det visste man allerede da, og da er det viktig å snakke med disse ekspertene. Det er ikke noe som skiller seg nevneverdig ut fra dette tidspunktet og fram til 2017, når siste begjæring sendes».

B) Jan Helge Andersens forklaring

Jan Helge Andersens forklaring er – sammen med det såkalte DNA-beviset – det viktigste fundamentet i domfellelsen av Viggo Kristiansen. Samtidig var det et bevis som mediene, tilsynelatende, bare mindre grad rettet et kritisk blikk mot. Vi har ikke spurt spesifikt om dette beviset i spørreskjemaet, og redaksjonene har da heller ikke omtalt det i særlig grad, og i mindre grad enn DNA-beviset og mobilbeviset. I de tre egenrapportene, og da særlig TV 2s, er imidlertid temaet belyst ganske inngående.

I sakens første fase – det vil si primært under selve rettssaken – var det åpenbart at hensynet til de pårørende, og ønsket om ikke å videreformidle detaljer fra gjerningsbeskrivelsene, var et sentralt argument for en stor grad av tilbakeholdenhet.

Fædrelandsvennens sjefredaktør, Finn Holmer-Hoven, gjorde det klart at “lista skulle legges høyt” og at man la opp til en “skånsom” dekning av saken. Holmer-Hoven ble også sitert i egen avis på følgende:

“I denne saken er våre lesere og det norske folk ikke opptatt av hvordan barnedrapene skjedd, men hvorfor de skjedde”.

Det er nok en påstand Holmer-Hoven kan ha rett i. Utfordringen som oppsto i kjølvannet av flere møter mellom mediene og aktørene, og hvor ønsket om tilbakeholdenhet ble fremmet, bød imidlertid på den utfordringen at man gjorde det vanskelig å referere detaljer fra primært Jan Helge Andersens forklaring som kunne bidra til å så tvil om hvorvidt forklaringen hans faktisk var korrekt.

I Fædrelandsvennens spørreundersøkelse i redaksjonen kommer det frem at det i dag er flere som er kritiske til den linjen som ble valgt den gang:

“Vi var etter drapene for forsiktige med å fortelle hva som egentlig hadde skjedd, noe som førte til ville spekulasjoner.”

“Fvn var svært varsom da tiltalen mot de to guttene ble tatt ut. Husker at tiltalen ikke kunne skrives slik den sto fra statsadvokaten - i stedet var sjefredaktør og andre ute og sa/kommenterte saken som gjorde at folk trodde jentene hadde blitt nærmeste maltraktert og partert da det ble beskrevet "grufulle handlinger".

I TV 2s egenrapport forteller reporter Per Asle Rustad om hvilken linje de la seg på:

«Det ble bestemt i diskusjon med redaksjonsledelsen at vi ikke skulle snakke om detaljer fra handlingene som var gjort mot jentene. For det var rett og slett ikke noe det norske folk trengte å høre. Det var for tøft. Jeg opplevde at vi var veldig samstemte om det i TV 2 på den tiden».

Aftenposten beskriver dilemmaet, og konkluderer samtidig med at man gikk for langt:

“Da Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen sto tiltalt i retten i 2001, ble mediene bedt om å ikke referere detaljene i hvordan drapene og overgrepene skjedde. Hensynet til de pårørende og til at offentligheten skulle skånes veide svært tungt. Det var ikke nødvendigvis en feil beslutning da, men vi vet i dag at det er nettopp disse detaljene som er sentrale i bevisvurderingene. Når de ikke ble referert, ble bevisene heller ikke diskutert i stor grad i redaksjonene. Vi kan fremdeles la være å referere enkelte beviser, men vi kan ikke la være å gjøre vurderingen internt i redaksjonen. Vår konklusjon er at det var en dårlig vurdering. Hensynet til de pårørende og ofrenes verdighet veide for tungt og gikk på bekostning av tiltaltes rettssikkerhet. Under rettssaken i byretten var det en streng indre justis blant journalister og gruppetenkning når det gjaldt detaljer fra åstedet.”

Samtidig er det - særlig i TV 2s rapport - ganske klare konklusjoner med hensyn til ting som kunne vært problematisert, men som ikke ble det:

“25. april omtaltes det i TV 2s dekning hvordan Jan Helge Andersens tilståelse kom i stand: «Da politietterforsker fortalte om hårfunn på åstaden og at Andersen selv kunne være et offer i saka, tilsto 20-åringen med en gang», sa reporter. Det ble ikke problematisert noe mer rundt omstendighetene rundt, eller motivet for, tilståelsen.”

Og videre:

“Til tross for at Andersen ble tatt i løgn en rekke ganger, og til tider kom med ny informasjon de gangene det gagnet saken hans, ble det stilt ikke stilt spørsmål ved hans troverdighet når det kom til et sentralt element – at det var Viggo Kristiansen som var sjefen og sto for handlingene.”

Både blant reportere og ledere er egenevalueringen på dette punktet ganske nådeløs. Nyhetsredaktør Karianne Solbrække sier det slik:

«Det Bjørn Olav Jahr gjør i sin bok, er å gå inn og knekke opp tilståelsen. Det gjorde vi ikke. Det skulle man tro vi kunne gjort. For det satt jo folk der og hørte. De kunne vel tatt det samme resonnementet: Hvis man gikk inn og tenkte «ok, hvis Viggo er uskyldig, sånn som han påstår, er det noe som helst ved Jan Helges forklaring som kan peke i den retning?» Det tror jeg ikke vi gjorde, og det er jo sånn sett en unnlåtelsessynd».

Daværende nyhetsredaktør, Kjell Øvre Helland, mener det var en generell oppfatning i redaksjonen av at det ikke var grunn til å stille spørsmål ved Andersens forklaring. I en skriftlig redegjørelse til TV 2s egenrapport skriver han:

«Det viktige den gangen (2000-2002) var å få en oppklaring av saken. Jan Helge Andersens innrømmelser og forklaring var en slik oppklaring av saken. Uten den forklaringen kunne man ikke gi svar på hva som skjedde», skriver han i en redegjørelse.”

I de senere fasene av saken, og da det kom til begjæringene om gjenopptakelse, er det DNA-beviset og til dels mobilbeviset som dominerer, primært det første. Jan Helge Andersens forklaring blir heller ikke her et tema, før i den siste fasen av saken.

På spørsmål om hva som kunne gitt en annen retning på dekningen av saken skriver NRK:

“I 2012 fikk NRKs undersøkende nettredaksjon og senere Brennpunkt tilgang til en stor mengde saksdokumenter fra Baneheia-saken, blant annet utskrift fra samtalen politiavdelingssjef Geir Hansen hadde med Jan Helge Andersen før avhøret der han ble konfrontert med funn av DNA-materiale fra Andersen på åstedet i Baneheia. Her spurte Hansen om Andersen «selv kunne være et slags offer i saken – i den forstand at hans beste kamerat Viggo Kristiansen – kunne ha vært den mest aktive på åstedet». Journalisten som leste dette syntes dette var svært oppsiktsvekkende

(naturlig nok), men på grunn av kapasitetsmangel og andre prosjekter ble det aldri gått videre med dette som dokumentarprosjekt. Hvis dette ikke hadde blitt lagt til side i 2012 kunne deknningen kanskje sett annerledes ut i årene som fulgte, selv om det er vanskelig å si noe sikkert om dette.”

VG på sin side bekrefter bildet av at det var de to tekniske bevisene som var mest interessant når det omtaler nyhetsverdien av Bjørn Olav Jahrs bok:

“Boken og det som fremkom rundt mobilbeviset og DNA-beviset, ble vurdert i redaksjonen som svært interessant. Det var også derfor vi det ble bestemt at dette skulle jobbes med.”

C) Mobilbeviset

Mobilbeviset er strengt tatt ikke et bevis, det er et utelukkelsesbevis.

Nyheten om at politiet hadde sikret seg trafikkdata fra Kristiansand i tidsrommet for drapet kom allerede i juni 2000. Spørsmålet om Viggo Kristiansens mobilbruk i det aktuelle tidsrommet ble imidlertid ikke noe tema før helt på tampen av forhandlingene i tingretten.

Da vitnet dekningsdirektør Bjørn Amundsen i Telenor. Amundsen forklarte at Viggo Kristiansens mobiltelefon ikke kunne ha vært på åstedet.

Det ble naturlig nok fulgt opp av flere medier. Blant annet hadde Dagbladet dagen etter et oppslag med tittelen “Hadde ikke tid til drap”. Her gikk Dagbladets reporter, Eivind Pedersen, opp den traseen Jan Helge Andersen hadde forklart at han og Viggo Kristiansen skulle ha fulgt. Konklusjonen i reportasjen er at Viggo Kristiansen ikke kunne ha vært på åstedet da overgrepene og drapene ble begått - forutsatt at han hadde med seg mobilen.

Det interessante er at det heller ikke for mobilbeviset i særlig grad ble laget oppfølgingssaker med tanke på hvordan dette skulle vurderes opp mot de øvrige bevisene i saken.

NRK:

Det var relevant å snakke med andre kilder om dette – her vil vi særlig trekke fram dekningsdirektøren i Telenor, som i sitt vitnemål langt på vei utelukket at Viggo Kristiansens mobil kunne ha vært i Baneheia på det tidspunktet ugjerningene skjedde. Dette ble bredt dekket den dagen han vitnet, men det ble i liten grad stilt spørsmål rundt at dommen i praksis så bort fra dette vitnemålet.

TV 2 på sin side laget egne saker på mobilbeviset, men da med det fortegn at det var usikkerhet knyttet til Telenors konklusjoner. I svarskjemaet forklares dette slik:

“Mobilbeviset ble belyst ved hjelp av flere ekspertkilder, og også de andre teleselskapene som kom på banen og vitnet i retten. TV 2s reporter Trond Solvang, som lagde sakene og også var i retten da beviset ble lagt fram, sier årsaken til at TV 2 valgte å lage journalistikk utover det som ble lagt fram i retten på akkurat dette beviset, var at Telenor opplevdes veldig bastant, mens andre eksperter ikke var like sikre. Det opplevdes dermed som et usikkert element.”

Og videre:

“Mobilbeviset er det beviset TV 2 faktisk gjorde kritisk journalistikk på under dekningen av rettssaken. Det er det eneste beviset der det trekkes inn eksterne eksperter og der det virkelig stilles spørsmål. Den kritiske journalistikken som gjøres, gjøres altså på det beviset som går i Kristiansens favør.”

Fædrelandsvennen brukte også plass på mobilbeviset, men også der var det usikkerhet knyttet til bevisets verdi:

“Da Telenors dekningsjef under den første rettssaken la fram at VKs mobil ikke kunne vært på åstedet, ble dette hovedoppslag i Fvns papiravis dagen etter. Han ble også intervjuet ut over det han sa i retten. Det var usikkerhet knyttet til mobilbeviset den gang, men det kom for mye i skyggen av det øvrige “bevismaterialet”.

Det er interessant å registrere at når det kommer et bevis som er mulig å tolke som et alibi for Viggo Kristiansen, eller i det minste kan gi rom for den tvil som skal til for at han frifinnes, så blir også dette tolket fra politiets ståsted. Fædrelandsvennen beskriver dette slik:

“Når det gjelder mobilbeviset så uttrykker etterforskningslederen i tiden etter første rettsinstans stor irritasjon over at Telenors eksperter har vært så bastante og skråsikre i retten på at telefonen til Viggo Kristiansen ikke kan ha vært på åstedet. Dette dekkes på nyhetsplass i FVN. Politiet skal “få inn uavhengige sakkyndige til å gjøre den jobben”. Arne Pedersen bestiller en rapport for å prøve å få telefonen til Viggo Kristiansen på plass på åstedet.

Det ville vært naturlig å følge opp et slikt nyhetsoppslag med å konfrontere eksempelvis Telenor Mobils “bastante” sikkerhetssjef eller dekningsdirektør. Vi har ikke funnet slik oppfølging i materialet fra FVN og vet ikke om det ble forsøkt, men det var altså her en åpning for å gå en annen vei i dekningen av saken enn politiets. Oppfølgingen i FVN kommer 16. oktober og den er det etterforskningsledelsen som bidrar med. Da har firmaet “Teleplan A/S” gjennomgått mobilsituasjonen i Baneheia på drapstidspunktet. Rapporten svekker alibiet til Viggo Kristiansen heter det seg. Politiet bidrar med nyhet og tolkningen av rapporten.”

Den rapporten påtalemyndigheten fikk innhentet fra Teleplan viste seg imidlertid å fortelle omtrent det samme som Telenors rapport. Konklusjonen fra Oslo statsadvokatembeter i 2022 er nesten lakonisk:

“Oppsummert må Telenor og Teleplan, med noe ulik ordlyd, anses i det vesentlige å ha hatt samme konklusjon i forhold til dekningsgrensen for EG-A, jf. kart utarbeidet av Telenor i deres rapport.” “Begge rapporter konkluderer med at det ikke var sannsynlig at Kristiansens mobil/simkort var på stedet eller i umiddelbar nærhet av dette ved sending og mottak av nevnte SMS’er.”

I tingrettens dom vurderes mobilbeviset slik:

“Det er for retten ikke mulig å fastslå endelig hva som har skjedd med hensyn til As mobiltelefonbruk. Fra Telenors side er det videre opplyst at man ikke ser at det vil være praktisk mulig å foreta ytterligere undersøkelser som kan utdype dette. Ut fra bevisførselen finner retten likevel ikke at den mobiltelefonbruk som har vært endrer på vurderingen av de øvrige bevisene.”

TV 2s reporter Gunnar Ringen Johansen kommer i egenrapporten med følgende betraktning om det som skjedde i 2001 og rettens behandling av mobilbeviset:

“Jeg forstår ikke hvorfor man tvilte på konklusjonen. DNA er komplisert, men et slikt mobilbevis er ikke kjempekomplisert å sette seg inn i. Det som står om mobilbeviset i dommen, er oppsiktsvekkende. De skriver strengt tatt bare at «dette forstår vi ikke helt, så det hopper vi bukk over».”

5. Læringspunkter

Aftenposten:

- Har ikke svart på dette.

Agderposten:

- Har ikke svart spesifikt på dette.

Dagbladet:

- Vi må bli bedre på å forklare at når vi dekker gamle rettssaker, så er det med rettssikkerheten for øye.
- Vi burde allerede i 2017 satt ned et team som så på Baneheia-saken – ikke minst etter BOJs bok og dokumentarserien på Discovery.

Fædrelandsvennen:

- Har lagt inn nye punkter i de etiske husreglenes utfylling av Vær Varsom-plakatens punkt 4.5 - om forhåndsdomming:
 - Unngå enkildesaker. I prioriterte saker er det særdeles viktig å ha flere kilder, og gjerne kilder med ulike standpunkt.
 - Still kritiske spørsmål. Dersom offentlige instanser ikke svarer på spørsmål under intervju, vis fram journalistens spørsmål i artikkelen.
 - I store kriminalsaker bør det settes sammen team der man har ulik kompetanse og bakgrunn.
 - I etisk vanskelige saker kan det være gunstig at en kollega er «djevelens advokat». Bytt gjerne på å ha denne rollen.
 - Unngå bekreftelsesfelle – vær åpne for tvil, og oppsøk kilder som kan gi motstand.

I Fædrelandsvennens egenrapport oppsummeres redaksjonens innspill til læringspunkter:

1) STILL FLERE KRITISKE SPØRSMÅL

- Vi må være mer kritiske til politiet/det offentlige og rettsvesenet
- Vi må stille flere spørsmål
- Vi må oppsøke flere originalkilder

2) PERSONLIG ENGASJEMENT OG INTERESSE TRENGS

- Vi må være interesserte og ta eierskap – personlig engasjement trengs!
- Vi må være mer nysgjerrige. Sånn oppriktig nysgjerrige.
- Ikke sett strek over en sak for tidlig. - Ikke utsett saken!

3) DET TRENGS REDAKSJONELL KVALITETSKONTROLL

- Vi trenger en som leser gjennom og kvalitetssikrer, særlig med tanke på språkbruk.
- Vi kunne gjerne hatt en sjekklister – slik som flygerne. «Er det nå sikkert at dette er sant?» kunne det stått på den listen.

4) GI ROM FOR TVIL - UNNGÅ SKRÅSIKKERHET

- Vi må unngå å bli skråsikre – hverken den ene eller andre veien
- Vi må aldri slå oss til ro når en sak/dom er basert på indisier
- Vi må ha en mer kritisk innstilling og mindre flokkmentalitet
- Vi må gi rom for mer diskusjon

5) PRESSEN TRENGER BEDRE INNSYNSRETTIGHETER

- Vi må jobbe for en "svensk innsynsordning" i Norge også.

NRK:

- Etablere mekanismer og konkrete rutiner for å fange opp og følge opp journalistiske prosjekter som av ulike grunner havner mellom flere «stoler» i NRKs organisasjon.
- Vurdere en form for «cold case»-grep i store/langvarige nyhetssaker for å bidra til en bredere redaksjonell tilnærming, og at flere journalister kan vurdere dokumentasjonen i gamle saker med nye blikk.
- Aldri glemme vårt samfunnsoppdrag og den journalistiske plikten til å avdekke kritikkverdige forhold eller overgrep og forsømmelser mot enkeltmennesker og grupper, heller ikke i saker der det er en bred og etablert oppfatning om fakta.

TV 2:

- Konkret forslag til ny intern retningslinje: "Journalister som dekker alvorlige krim saker, må alltid se for seg at påtalemyndighetens versjon ikke stemmer. De må alltid stille seg spørsmålet: "hva hvis personen er uskyldig?", og gjøre faktiske undersøkelser rundt denne muligheten."
- Vi må jobbe bevisst med kultur og forutinntatthet i TV 2.
- Vi må passe på å ikke bli for autoritetstro i rettspleien.
- Det kan enkelte ganger være viktig å sette på nye øyne på gamle saker.
- TV 2 bør få rutiner for å håndtere saker der personer som er dømt for alvorlig kriminalitet, hevder sin uskyld. Vi bør i mindre grad se på dommer som en fasit.
- Å ha spesialiserte reportere innen konkrete fagområder, styrker muligheten for å avdekke at feil blir eller er begått.

VG:

- Viser til det som er sagt under "hovedfunn" og at den interne arbeidsgruppen (per 9. juni) ikke hadde levert sine anbefalinger.

Pressens rolle i et justismord

Journalister og motstemmer forteller

Innholdsfortegnelse til kapittel 3

Pressens rolle i et justismord – journalister og motstemmer forteller.....	114-149
Innledning.....	116-118
Metode.....	118
Bakgrunn: Lov, rett og krimjournalistikk.....	118-120
Krise-journalistikk og true crime-formater.....	120-123
«Det blir aldri som før» Erfaringer fra Kristiansand i 2000-2001.....	123-126
Pressen i retten.....	126-129
Pressen som systemtro portvokter og moralsk dommer.....	129-132
Motstemmer i pressen og risikoen ved å ytre seg offentlig.....	132-135
Sivil frivillig innsats - forsøk på å få pressen i tale.....	135-138
Bok og medieoppmerksomhet – pressens rolle i Baneheia-saken 2017–2020.....	138-141
Pressen før og etter gjenopptakelse.....	141-145
Innsyn og informasjon vs. varsomhet og personvern.....	145-147
Konklusjon.....	147-149

Innledning

Den 13. februar 2002 faller dommen i lagmannsretten mot Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen. Det er ikke lov å ta bilder i retten, men TV2s journalister filmer likevel Kristiansens reaksjon. Samme kveld viser TV2-nyhetene hvordan han står og flirer, tilsynelatende uberørt. TV2 blir siden frikjent av Høyesterett for å ha brutt filmforbudet i retten. Dommerne mener at opptaket avslører at Kristiansens forsvarer ikke snakker sant når han sier at Kristiansen var skuffet og lei seg over dommen (Solheim og Aasen 2023:61). Man kunne ha filmet andre situasjoner fra retten da Viggo Kristiansen var fortvilet og lei seg. Psykologen hans ser på sin side ikke likegyldighet, men en ung mann som desperat skjuler følelsene sine bak et flir (Eikje 2023).

Uansett, på dette tidspunktet er det denne versjonen som gjelder. Opptaket av den flirende forbryteren sementer bildet både journalister, befolkning – og altså dommerne i Høyesterett – har av Viggo Kristiansen.

Akkurat dette opptaket, det at TV2 valgte å omgå rettens film- og fotoforbud for å få det ut, og det faktum at Høyesterett valgte å frikjenne, vitner om hvordan den etablerte sannheten om forbrytelsen i Baneheia sjaltet ut evnen til kritisk analyse og alternative forklaringer. Viggo Kristiansens personlighet og modus ble stående i sentrum.

Dette kapitlet undersøker hvordan og hvorfor historien om Viggo Kristiansens rolle og fremtoning ble så dominerende i pressen. Ikke minst handler det om de som forsøkte å korrigere fortellingen og hvilken respons de møtte i mediene. Kapitlet er basert på dybdeintervjuer med journalister og redaktører som dekket Baneheia-saken i ulike perioder, samt intervjuer med motstemmer, aktører som på ulikt vis bidro til at Viggo Kristiansens sak til slutt ble gjenopptatt. Kapitlet bygger videre på analysene av mediedekning og redaksjonelle egen-evalueringer i foregående kapitler, men belyser særlig sider ved pressens aktør-rolle som i mindre grad kommer fram i disse kapitlene.

Pressens dekning av Baneheia saken drøftes kronologisk, først fra forbrytelse og etterforskning til dom i 2000 og 2001, dernest analyseres perioden med gjenopptagelsesbegjæringer fra 2008 fram til reaksjonene på Bjørn Olav Jahrs bok *Drapene i Baneheia. To historier én sannhet* i 2017. Til sist undersøkes pressens rolle fram til Viggo Kristiansen sak ble gjenopptatt i 2021. Fokus settes på hvordan journalister og redaktører i praksis ikke bare formidlet en ensidig framstilling fra politi og aktor, de forsterket den. Senere forsvarte pressen dommens autoritet, mens de bidro til å dempe, holde ute og mistenkeliggjøre stemmer som bestridde dommens gyldighet.

En moderne rettstat bygger sin strafferett på at tvilen skal komme tiltalte til gode. Bevisene som legges til grunn for en dom kan være tekniske og kompliserte å forstå, og de kan være beheftet med usikkerhet. Bevis analyseres og fortolkes av faglige spesialister. I rettsprosessen mot Viggo Kristiansen, fra etterforskning til dom og gjenopptagelses-begjæringer, er det de tekniske bevisene som er det springende punktet. I Baneheia-saken trumfet historien om den onde avvikerens faglige og tekniske krav til etterforskning og bevis. Berettiget tvil og sannsynlighetsovervekt for at Viggo Kristiansen ikke kunne ha begått drapene i Baneheia ble skjøvet til side. Det er ikke slik vi forventer at rettsvesenet fungerer, og Viggo Kristiansens skjebne er slik først og fremst en rettsskandale. En egen kommisjon, Baneheia-utvalget, skal granske politi, sakkyndige, advokater og Kommisjonen for gjenopptagelse av straffesaker².

Det er likevel helt nødvendig å også undersøke pressens rolle i denne saken. Det er godt dokumentert at politiet feilinformerte pressen, og dermed hele samfunnet, under etterforskningen av Baneheiasaken i 2000. Dét kan man ikke forvente at journalister skulle ta høyde for. Men kunne de likevel ha stilt flere kritiske spørsmål? Hvorfor gjorde de det ikke i så fall? Og viktigere, gitt den tvil rundt bevis som kom fram under rettssaken, og ikke minst, gitt nye vurderinger av bevisene i årene etterpå: Hvorfor når ikke disse nye opplysningene fram i nyhetsmediene?

Skal man finne svar på disse spørsmålene, forstå hva som skjedde – og lære noe av det – er det viktig å ta høyde for hva som var vilkårene for pressens dekning av Baneheia-saken spesielt og hva som er krimjournalistikkens rolle generelt. Første del av kapitlet gir et riss av rettsprosessen i ulike faser, for så å drøfte utviklingen av kriminaljournalistikken og pressens samfunnsrolle.

Så går kapitlet inn i hvordan det var å være journalist med ansvar for å dekke Baneheia-saken i Kristiansand i 2000–2001, i en by i unntakstilstand, og hvordan denne tiden, som ender med dommen i lagmannsretten i 2001, kom til å danne grunnlaget for senere dekning av Baneheia-saken. Herfra preges pressens rolle av høy tillit til rettsvesen, lojalitet til dommen og hensyn til de etterlattes ønske om ro. Men det skjer noe mer: Journalistfeltet preges nå også av en uvilje mot å gå inn i saken på nytt

For å belyse hva som skjedde i perioden fra 2008 av, da initiativene til gjenopptagelsesbegjæringer og påstander om at Kristiansen var uriktig dømt begynte å komme, bringes motstemmenes erfaringer fram.

² <https://www.regjeringen.no/no/dep/jd/org/styre-rad-og-utval/tidsbegrensede-styrer-rad-og-utvalg/baneheia-utvalget/id2962813/>

Siste del av kapitlet kommer inn på spenningsforholdet mellom varsomhet og hensyn på den ene side og målet om å opplyse og engasjere publikum på den andre – en spenning som ikke har blitt mindre med bølgen av nye *true crime*-formater de senere år.

Metode

25 dybdeintervjuer og bakgrunns-samtaler danner hovedgrunnlaget for dette kapitlet. 12 journalister, (nyhetsjournalister, kommentatorer, redaktører og avdelingsledere) som dekket Baneheiasaken, hadde redaksjonelt ansvar eller kommenterte rettsprosessen er intervjuet. Disse er Marius Tetlie, Kenneth Fossheim, Eirik Vigsnes, Fridtjof Borø Nygaard, Connie Bentzrud, Per Asle Rustad, Inge D. Hanssen, Ole Dag Kvamme, Øystein Milli, Thomas Sommerset, Eivind Pedersen og Hege Ulstein. Disse journalistene har hatt ulike stillinger og vært tilknyttet ulike mediehus i ulike perioder. Aftenposten, VG, Dagbladet, Agderposten, Fedrelandsvennen TV2, NRK og P4 er representert via deres arbeid på ulike tidspunkt.

Videre er ni sentrale motstemmer, det vil si aktører som bidro til at saken til Viggo Kristiansen ble gjenopptatt intervjuet: Det er for det første Kristiansens forsvarere Sigurd Klomsæt og Arvid Sjødin. Videre er det psykolog Atle Austad, Eivind Pedersen (også telt som journalist over), professor Frode Helmich Pedersen og forfatter Bjørn Olav Jahr. Disse bidro alle i kraft av sin profesjonelle rolle. Sentrale frivillige aktører er også intervjuet: Dette er Viggo Kristiansens fetter, Thomas Bergstøl, Terje Helland, Halvard Sivertsen og Mikkel Tronsrud. I tillegg bygger kapitlet på bakgrunns-samtaler med kommunikasjonsrådgiver og tidligere journalist Svein Tore Bergestuen, førsteamanuensis og jurist Katrine Holter, professor i journalistikk Steen Steensen og journalist og forfatter Simen Sætre.

Kapitlet er i tillegg som nevnt basert på analyser av mediedekning og de redaksjonelle egevalueringene som er presentert i kapittel 1 og 2 i denne rapporten. Utover disse kildene bygger kapitlet på en omfattende gjennomgang og dokumentasjon av pressedekning utover de årene som er analysert i kapittel 1, samt interne presse-arrangementer, bøker om Baneheia-saken og offentlige dokumenter og rapporter.

De aller fleste som ble kontaktet i forbindelse med dette prosjektet ønsket å bidra, men noen potensielle informanter takket nei eller var ikke tilgjengelige. De etterlatte i denne saken ble kontaktet via sine bistandsadvokater og er orientert om rapporten. Deres, og andre pårørendes erfaringer, bør komme fram i framtidig forskning på mediens dekning av kriminalitet og rettsvesen.

Bakgrunn: Lov, rett og krimjournalistikk

I dag er Viggo Kristiansen frikjent for drapene i Baneheia. Jan Helge Andersens sak er

gjenåpnet til hans ugunst. Til tross for at saken til Viggo Kristiansen ble søkt gjenopptatt en rekke ganger, der den første begjæringen ble sluttført allerede i 2010, var det først i februar 2021 at et knapt flertall i Kommisjonen for gjenopptagelse av straffesaker stemte for at saken skulle tas opp på nytt. Ett og et halvt år senere avsluttes den nye etterforskningen av saken og statsadvokaten i Oslo innstiller på frifinnelse. I oktober samme høst ber Riksadvokaten om at Kristiansen frifinnes. Det skjer i Borgarting Lagmannsrett 15. desember 2022.

Vi vet nå at Riksadvokaten har konkludert med at de sakkyndige vurderingene i den første gjenopptagelsesbegjæringen fra 2010 inneholdt ny og avgjørende informasjon om bevisene i saken³. Vi vet også at Gjenopptakelseskommisjonen likevel gang på gang avviste nye bevisvurderinger med at de ikke brakte inn noe nytt. I begjæring etter begjæring stanger Kristiansens advokater mot, og taper for forklaringen om at Viggo Kristiansen, med sin personlighet og sin bakgrunn, har begått ugjerningen med Jan Helge Andersen som en passiv medskyldig.

For å utforske pressens rolle i denne prosessen, er det rimelig å ha disse forholdene i bakhodet. Tunge institusjoner som politi, påtalemyndighet og Gjenopptagelseskommisjon endret ikke argumentasjon. For å ta stilling til om de likevel tok feil, måtte man sette seg inn i og kritisk vurdere til dels komplisert teknisk bevismateriale. Inntil saken ble gjenopptatt gjorde ikke norsk presse det.

Det er en krevende oppgave å gjøre en ny, selvstendig og kritisk vurdering av en sak der rettsvesenet har avsagt en dom og satt strek. Det er også gode grunner til at pressen i det daglige refererer til dommer som om de er nettopp det – avgjort. Spørsmålet er om og når pressen skal gå inn i slike dommer på nytt, og - sett opp mot pressens historikk når det gjelder justismord - om man egentlig kan forvente en slik aktiv granskning fra pressen side?

Sett ut ifra pressens profesjonelle yrkesideologi og mandat, er svaret ja. Pressens oppgave er å informere publikum og rapportere når alvorlige kriminelle handlinger skjer, heri hvordan de etterforskes og dømmes. Men pressen skal ikke bare rapportere, den skal også granske makthavere og avsløre feil og urett begått av myndighetene. I tillegg har pressen pålagt seg selv å vise varsomhet, å ta hensyn til sårbare enkeltpersoner og å unngå unødvendig indentifisering og forhåndsdomming.

Samtidig har krimjournalistikken alltid vært preget av at krim er godt stoff med sterk publikumsappell og stort kommersielt potensial. Oppsiktsvekkende overskrifter, dramatiske

³ Riksadvokaten (2022). Riksadvokatens påtegnelse 3667/09-63/EKY001.

historier, et rollegalleri av helter, skurker og offer, og et nyhetskappløp der journalisten med de beste kildene vinner, er stikkord⁴.

Tabloide oppslag preget av sensasjon og groteske detaljer, der lovbrysteren er innbegrepet av ondskap og avvik, er typiske for genren langt utover 1900-tallet. Med profesjonaliseringen av journalistikken, og normer om uavhengighet og objektivitet fra 70-80-tallet av, ble mandatet som demokratiets vaktbikkje og den lille manns forsvarer en grunnleggende del av journalistikkens yrkesideologi. Da endret også krimjournalistikkens profil seg. Den var og er stadig preget av kommersielt driv, men pressens etiske regelverk setter andre grenser i dag enn tidligere⁵. Prinsipper om å rapportere og gjengi bredt eksisterer sammen med det mer krevende idealet om å gå rettsvesen og politi etter i sømmene. Tradisjonelt har særlig et godt kildenettverk i politiet vært avgjørende for krimjournalister. Slik er det stadig, men nær kontakt med forsvars- og bistandsadvokater har også blitt viktig for å belyse en sak fra flere sider.

De profesjonelle, journalistiske prinsippene og metodene gjaldt også tidlig på 2000-tallet da forbrytelsen i Baneheia skjedde. Konkurransen om å være tettest på og komme først med utviklingen i en sak ble på denne tiden i flere kjente saker kombinert med gravejournalistikk, der journalister drev det som kalles parallelletterforskning⁶ for å få fram egen informasjon og å belyse politiets teorier kritisk (Bodahl-Johansen & Østbye 1996; Brurås, Røssland et al. 2006). Det var imidlertid lite av denne type journalistisk «etterforskning» da Baneheia-saken ble dekket.

Krise-journalistikk og true crime-formater

Der journalistikkens egne faneparagrafer holder prinsipper om kildekritikk og rollen som kritisk vaktbikkje høyt, sier de mindre om en annen viktig side ved pressens bærende rolle i samfunnet: Gjennom utvalget de prioriterer, kildene de gir autoritet og språket de tar i bruk, er journalister også per definisjon med på å befestе og forsterke grunnleggende verdier, tatt for gitte premisser og autoriteter i samfunnet. En klassisk nyhet representerer ofte et brudd på sedvane eller norm – noe uventet og uvanlig har skjedd, eller noen har gjort noe galt. I sistnevnte tilfelle handler det om brudd på moral og/eller brudd på formelle regler og lover⁷. Standardnyhetene stiller ikke spørsmål ved denne dette bruddet, men påpeker det og vokter

⁴ Røssland, L. A. (2019). *Norsk kriminaljournalistikk etter 2000*. Oslo, Cappelen Damm Akademisk.

⁵ Røssland (2019). *Norsk kriminaljournalistikk etter 2000*.

⁶ Bekkedal, A. M. G. (2007). Parallelletterforskning? Et søkelys på pressens arbeidsmetoder i to kjente kriminalsaker. Master-oppgave, Universitetet i Oslo

⁷ Ericson, R. V. (1991). *Representing order: Crime, law, and justice in the news media*, Open University Press Milton Keynes.

og kritiserer de som trer over grensen⁸. I den klassiske krimjournalistikken er denne siden ved pressens rolle ekstra tydelig.

De personlige historiene, der karakter og motiv står sentralt og der ondt og godt står mot hverandre i forenklete historier om virkeligheten, er kjent som typiske for populærjournalistikk og tabloide framstillinger av kriminalitet. Slike fortellinger bygger gjerne på dypfestede forestillinger der helter, skurker og offer er lettgjenkjennelige og arketyperiske, og der rettferd og ro gjenopprettes ved at de skyldige tas og straffes⁹.

I etterkant av drapene i Baneheia, bygget pressen videre på og forsterket en slik arketypisk hovedfortelling. Denne type historier legger vekt på personers motiv og karakter for å forklare virkeligheten. Utfordringen ved slike arketyperiske historier, er at de ikke så lett tar høyde for motstridende informasjon, konkurrerende teorier, komplekse sammenhenger eller tekniske årsaksforklaringer¹⁰. Slik informasjon er forbundet med fagekspertise. I moderne spesialiserte samfunn vil en slik ekspertise typisk forventes av politi og rettsvesen. Politiet skal etterforske for å analysere og holde ulike bevis mot hverandre. Domstolene skal på sin side dømme ut ifra ganske andre regler om begrunnet tvil enn det vi gjerne gjør når vi hører en dramatisk historie.

Moderne profesjonell journalistikk tar mål av seg til å gjengi og granske også kompleks informasjon. På sitt beste pressen gjør pressen fagekspertise tilgjengelig og forståelig for et bredt publikum, samtidig som den avkler myndigheter og eksperter når de pakker inn og skjuler svakheter i sin argumentasjon i et komplisert språk. Men massemediene – og krimjournalistikken – er på godt og vondt samtidig de fremste eksperter på å få med seg og engasjere publikum via en dramaturgi som bygger på arketyperiske og dramatiske historier.

Kritikere hevder at dagens krimjournalistikk stadig er preget av salg og sensasjon framfor systemkritikk. Et tett forhold mellom journalister og strategiske kilder i politiet gir uklare og ugjennomsiktige kildeforhold¹¹. Politiet forblir en autoritativ kilde eller primary definer som i for stor grad slipper unna kritiske spørsmål¹². En tendens til forhåndsdømming har vært

⁸ Lule, J. (2001). *Daily news, eternal stories: The mythological role of journalism*, Guilford Publications; Carey, J. W. and G. S. Adam (2008). *Communication as culture, revised edition: Essays on media and society*, routledge

⁹ Lule (2001) *Daily news, eternal stories: The mythological role of journalism*

¹⁰ Tilly, C. (2006). *Why? What Happens When People Give Reasons ... And Why*. Princeton, Princeton UP.

¹¹ Sætre, S. (2022). "Om krimjournalistikk." *Vinduet*.

¹² Hall S. Critcher C. & Jefferson T. (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan.

særlig til stede i sedelighetssaker¹³ og risikoen for at det skjer er særlig stor i saker som skaper sterke følelser¹⁴.

For å forstå pressens rolle i Baneheiasaken spesielt er det imidlertid nødvendig å ta høyde for at dekningen av denne saken gikk langt utover krimjournalistikkens vanlige rammer, og at pressens rolle endres underveis. Forbrytelsen i Baneheia våren 2000, da to små jenter ble funnet drept, rystet hele samfunnet. Journalistikken ble på denne tiden preget av at ikke bare et lokalsamfunn, men at et helt land – en nasjon – var rammet. Det var en unntakstilstand preget av at tryggheten var borte og uskylden vekk. Et samfunn som opplever et slikt traume har et behov for å holde sammen, forstå det ufattelige og finne svar. Man vil finne den skyldige og gjenopprette en form for rettfærdighet for slik å kunne gå videre. I denne type unntakstilstand spiller journalister en avgjørende rolle som formidlere og fortellere. Det handler på en annen måte enn ellers om å gi folk en gjenklang av det de opplever og føler og å bidra med støtte, trøst og mening¹⁵. Unntakstilstanden gir ofte en empatisk form for journalistikk¹⁶ samtidig dempes gjerne de kritiske og konfliktsøkende sidene ved nyhetsjournalistikken. Empatien gjelder dessuten et samlet «vi», mens barrierene mot å (forhånds)dømme den eller de som truer felleskapet og tryggheten lett flyttes.

I senere perioder av Baneheia-saken, preget av gjenopptakelsesbegjæringer og kritikk av dommen mot Viggo Kristiansen, er unntakstilstanden over. Pressens holdning i disse fasene kan sammenlignes med dens rolle i tidligere justismord. Her er fasiten at det ikke er noen tradisjon i pressen for å granske gamle straffesaker. Det er i stedet aktører utenfor pressen som har bidratt til å avsløre justismord, som for eksempel i Liland-saken¹⁷ og Moen-saken¹⁸. Pressen selv har i stedet gjerne avvist eller manglet interesse for dem som hevder at en dom har falt på uriktige premisser¹⁹.

I dag har en byølge av true crime-produksjoner²⁰ begynt å endre dette bildet. Digital medieteknologi har lagt til rette for at gamle straffesaker, ofte dramatiske, groteske og sensasjonelle drapssaker, tas opp igjen, granskes og gjenfortelles til et stort, interessert og betalingsvillig publikum. Podkaster, tv-serier og bøker forteller hva som har skjedd i et format som gir rom for både mer detaljer og mer tvil og drøfting enn det en tradisjonell nyhetssak

¹³ Røssland (2019). *Norsk kriminaljournalistikk etter 2000*.

¹⁴ Kringstad, Hans (1998): *Bjugn-formelen – metoderapport*. SKUP

¹⁵ Thorbjørnsrud, K. & T. U. Figenschou (2016). "Consensus and dissent after terror: Editorial policies in times of crisis." *Journalism* 19(3): 333-348.

¹⁶ Dahlstrøm, H. K. & O. Njaastad (2023). *Fædrelandsvennens Baneheia-rapport*. En ekstern gjennomgang av Fædrelandsvennens dekning av Baneheiasaken fra 2000-2022.

¹⁷ Ekroth, Sten (1991). *Julmorden i Lille Helvete*. Power Press

¹⁸ Sandberg, T. (2007). *Overgrepet: Justismordene på Fritz Moen*. Oslo: DAMM forlag

¹⁹ Ottosen, R. (2007). Mer kritisk journalistikk om domstolen og politiet. *Norsk medietidsskrift*, 14(3), 277-284.

²⁰ Horeck, T. (2019). *Justice on demand: True crime in the digital streaming era*. Wayne State University Press.

gjør. Samtidig legges det stor vekt på fortellerteknikk, der kriminalfiksjonens virkemidler for å skape spenning og driv, gjør at genren frister som tidsfordriv og underholdning for publikum.

Forlag og produksjonsselskaper som ikke er en del av pressen trenger ikke å følge pressens eget etiske regelverk. De kan, ut ifra ulike «husregler» publisere informasjon om privatpersoner som pressen ikke kan gjøre. True-crime-genren er da også kritisert for ikke å ta nok hensyn til de personene saken handler om, som ofre og deres pårørende²¹. Samtidig har nettopp bøker, podkaster og tv-serier bidratt til at justismord avsløres, at saker tas opp igjen og at enkeltmennesker blir ytt rettferdighet. True-crime genren er mangslungen, og den har inspirert pressens journalister til å gå inn i saker på nye måter. Kanskje har ambisjonen også vært å ta andeler i et marked der konkurransen om å få fram hittil ukjent informasjon er stor.

Forbrytelsen i Baneheia skjedde før true-crime-bølgen. Men pressen fulgte de de samme grunnleggende prinsippene som den gjør i dag, og krimjournalistikken hadde en sterk posisjon bygget på profesjonelle metoder og kilderelasjoner. Pressen selv peker på at mangel på innsyn og tilgang til informasjon var avgjørende for at dekningen av Baneheia-saken ble som den ble, og at bedre tilgang til informasjon vil gjøre journalister langt bedre rustet til å granske etterforskning og rettsprosesser – og å avsløre justismord. Flere studier støtter dem i det²². I den kommende analysen vil det imidlertid handle mye om pressens manglende interesse for informasjon. For å forstå avvisningen av dokumentasjon som reiste tvil om dommen i Baneheiasaken, må vi tilbake til start, til et land og en by i unntakstilstand. Som en kommentator skrev få dager etter drapene, da ekstrasendinger i fjernsynet fortalte om «det alle foreldre frykter mest i hele verden»: *I går var nyhetssendingene preget av sjokket. [...] I dagene og ukene som kommer, vil dilemmaet bli synlig. På den ene siden: Tragedien som har rammet to familier og et lokalsamfunn. På den andre: Nyhetskampen om de siste opplysninger og utviklingen i etterforskningen*»²³.

«Det blir aldri som før» – Erfaringer fra Kristiansand i 2000-2001

Etter at Viggo Kristiansen ble frifunnet høsten 2022, har mange redaktører offentlig beklaget sin dekning av Baneheia-saken²⁴. Flere mediehus har foretatt sine egne granskninger (Fædrelandsvennen, NRK, TV2 og VG). De legger særlig vekt på at dekningen av etterforskning og rettssak i 2000 og 2001 i for sterk grad ble styrt av politiet. Journalistikken var refererende

²¹ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/may/02/the-secret-my-family-traumatised-murder-tv-drama-bereaved>

²² Ottosen (2007). Mer kritisk journalistikk om domstolen og politiet; Dahlstrøm & Njaastad (2023). *Fædrelandsvennens Baneheia-rapport*.

²³ Dagbladet 22.05. 2000. «Det verste»

²⁴ https://www.nrk.no/ytring/nrk-har_ogsa-sviktet-i-baneheia-saken-1.16150454

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/z7R0Jw/baneheia-dekningen-alle-alarmer-burde-gaatt>

og «hendelsesstyrt» og ikke i tilstrekkelig grad preget av en kritisk tilnærming til bevisene i saken.

Retrievers kildeanalyse bekrefter at dekningen av Baneheia-saken var massiv i 2000 og 2001. Journalistikken var preget av sterke følelser, fra sjokk og sorg, til sinne og frykt, til medfølelse og samhold. Samtlige journalister som var til stede i Kristiansand for å dekke Baneheia-saken omtaler denne tiden som helt spesiell. De sto midt i den unntakstilstanden lokalsamfunnet i Kristiansand befant seg i, og ble selv berørt. Særlig gjaldt det de som selv var fra Kristiansand. Men også journalister fra riksmidlene i Oslo, som senere har dekket alvorlige kriminalsaker og store nasjonale katastrofer, forteller at denne saken satt seg i kropp og sinn på en egen måte. Da det ble klart at to jenter var drept, strømmet journalistene til Kristiansand. De levde tett på befolkning, på pårørende, og – så nær de kom – på etterforskerne. Opplevelsen av at det var skjedd noe ufattelig grusomt og behovet for å finne de ansvarlige lå i bevisstheten hele tiden. Slik sier Marius Tetlie det, på den tiden ung journalist på jobb for VG:

Jeg var 25 år. Jeg jobbet dag og natt. Det som sitter igjen er en ufattelig tragedie, et traume som rammet en hel norsk by. Det var ubehagelig, smertefullt, og det preget følelsene. For ugjerningen er jo ikke til å begripe (Informant 18).

Mange journalister var med under letingen etter de to jentene som var blitt borte, og flere av de lokale journalistene kjente til foreldrene fra før. De identifiserte seg først med frykten, så med sjokket og sorgen. Samtidig var de bevisst at dette ville bli en stor nyhetssak der kappløpet nyhetsmediene imellom om å få fram nyheter ville bli stort. Dette kappløpet kunne føles voldsomt, ikke bare for lokalbefolkningen, men også for de journalistene som selv hjemmehørende i Kristiansand. Connie Bentzrud, som dekket søket og senere deler av etterforskningen og rettssaken i lagmannsretten for TV2, har selv bakgrunn fra byen. Hun forteller:

Det begynte med leiteaksjonen etter jentene. Jeg var der hele den lørdagen oppe i Baneheia hvor de lette. Jeg husker foreldrene som kom bort til meg og spurte «de finner dem vel?» Og det trodde vi jo. [...] Du føler veldig på at det kommer folk inn her, som ikke har tilknytning eller kjenner byen, du føler en veldig sterk forbindelse med din egen by. At dette skjedde i vår by, at de er voldtatt og drept. Jeg har brukt det uttrykket mange ganger, at uskylden forsvant, fullstendig

Flere nevner en markering der barn på skolen til den ene av jentene deltok, som denne journalisten: «Det var spesielt en minnestund for Stine Sofie, hvor det var mye barnesang. Og de neste ti årene kunne jeg ikke høre barnesang uten å briste i gråt».

Det var også slik at byens og landets utålmodighet etter å finne gjerningsmennene preget journalistene ettersom vår ble til sommer. «Hele landet bare ventet på oppklaring» er et typisk

utsagn fra dem som dekket saken da. De regionale og lokale mediene konkurrerte med de nasjonale riksmidlene om å vinne kampen om nye opplysninger i etterforskningen, men noterte seg at hovedstadsmediene hadde bedre kilderutiner og spesielt gode kontakter i Kripos. Men ingen fikk ut mye av politiet i denne perioden slik journalistene husker det. Heller ikke VG og TV2, som ble sett på som tungvektene når det gjaldt kildenettverk. Da politiet den 13. september holder pressekonferanse om at Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen var pågrepet kom det derfor brått på alle.

De påfølgende nyhetene preges, som både Retrievers kildeanalyse, redaksjonelle evalueringer og intervjuer viser, i stor grad av at mediene slår fast at de skyldige er tatt. Man har en tilståelse og man har et DNA. Dermed uteblir både varsomhet og kritisk journalistikk. En uskyldspresumpsjon om at ingen er skyldige før man er dømt er ganske fraværende i dekkningen, og de to unge mennene identifiseres av de fleste medier²⁵.

Sett i ettertid er de intervjuede journalistene som dekket saken samstemte – det hersket ikke mye tvil i denne saken. Hvordan kunne det det med DNA-beviset slik det var presentert av politiet? Flere legger vekt på den spesielle kildesituasjonen i denne saken. De garvede krimjournalistene som var på plass var vant til å få uformell informasjon fra forsvarere underveis i etterforskningen, men det fikk det i liten grad i Baneheia-saken. Spesielt gjaldt dette Viggo Kristiansens forvarer. Når det gjaldt Andersens advokat, blir han fremstilt som en som spilte på lag med politi, aktor og presse – til beste for sin klient Jan Helge Andersen, men til ugunst for Kristiansen. Slik beskriver Per Asle Rustad, den gang journalist i TV2 det:

Det var veldig forskjell på de to forsvarsadvokatene. Jeg var vant til å jobbe i Oslo, hvor advokatene hadde en veldig offensiv rolle i sitt forsvar av en klient, for eksempel når alle trodde det var åpenbart at vedkommende var skyldig, så kunne advokaten stå hardnakket på at nei, sånn er det ikke, og vi hadde jo ingen problemer med å slippe vedkommende til orde med det, men her nede møtte vi forsvareren til Jan Helge Andersen som ble mer og mer en hjelpe-aktør for politiet. Mens advokaten til Viggo Kristiansen ikke ville si noe til oss, i hvert fall ikke på kamera. Og dermed mistet jo Viggo mye forsvar, ikke sant?

Flere peker også på at etterforskningsleder Arne Pedersen fikk en slags heltestatus, han stilte opp for mediene, og var den som skulle finne en løsning som alle ventet utålmodig på skulle komme. Dermed ble nyhetskappløpet i sterk grad preget av å få fram opplysninger om den antatte hovedmannen, Viggo Kristiansen. En god del av disse sakene var basert på intervjuer med lokalbefolkningen.

²⁵ Identifiseres i første omgang ikke av Dagbladet og NRK. Det var også en viss debatt om det var riktig å identifisere de tiltalte.

Thomas Bergstøl, fetter til Viggo Kristiansen, var bare 15 år den gangen, men har sterke minner om hvordan lokalmiljøet ble inntatt av journalister på nyhetsjakt:

Det var et voldsomt trykk, en sjokkartet opplevelse. Jeg var glad i å holde på ute i gata med fotball. Journalistene kom jo bort til alle, og jeg ble behandlet som en potensiell kilde, selv om jeg var et barn, en ungdom. Jeg husker at de var opptatt av at om de kunne ta bilder. Kan vi skrive dette? Kan vi lage en sak? De skulle bare få noen sitater fra noen. Det skjønte jeg jo ettertid Hvor ligger verifiseringen av fakta? Ligger den i å gjengi et korrekt sitat? Eller ligger den i å sjekke opplysninger? Her var det tydelig at hvem som helst kunne si hva som helst om Viggo.

I tillegg til rapporter fra lokalmiljøet, de daglige pressekonferansene og kontakten journalistene hadde med etterforskningsledelsen, var det også en del lekkasjer fra etterforskningen knyttet til Viggo Kristiansen rulleblad og de psykiatriske sakkyndiges vurderinger som befestet inntrykket av hans rolle i ugjerningene.

Pressen i retten

Da det nærmet seg rettssak var den gjengse oppfatning blant journalister at saken allerede var løst. De skyldige var tatt og etterforskningen trappet ned. Det var kjent via lekkasjer til mediene at man hadde én tilståelse og sikre DNA-funn på begge gjerningsmenn. I tillegg var man også kjent med Viggos bakgrunn med truende atferd, at han hadde begått overgrep mot en mindreårig da han var i tenårene, og hans interesse for grov porno. Kjent var også karaktertegningen av Jan Helge Andersen som en svak og føyelig person, som lot seg styre av kameraten.

Viktigheten av å trå varsomt og respektfullt når man skulle referere fra den kommende rettssaken var høyt oppe på agendaen i denne tiden. Mange refererer til et møte der faren til en av jentene på vegne av foreldrene oppfordret sterkt om å hegne om minnet etter de to jentene. For dem som dekket saken den gangen, ble oppfordringen om ikke å referere detaljer om overgrep og drapsmetode, ikke oppfattet som problematisk. Man så ikke noe behov for å gå inn i grafiske beskrivelser av barnas siste minutter for å kunne dekke rettssaken på en ordentlig måte. Hverken publikum, journalister eller de etterlatte ønsket det.

Slik sett er dagens oppfatning av at man gikk for langt i å beskytte de etterlatte, ikke representativ for journalistenes holdning den gangen slik Connie Bentzrud husker det:

Det har vi erkjent i ettertid. Den gange var det veldig sånn, «vi må ikke si hva som skjedde med dem, for det kan være sårende for de pårørende, seere og lesere. Og det er jo egentlig bare tull. Vi burde kunne skrevet mer om hva de faktisk hadde vært utsatt for. Uten å gå i grafiske i detaljer. I ettertid har det jo oppstått rykter som er helt feil. Men det er vel sett i etterpåkløkskapens lys.

Noen journalister peker også på at det utviklet seg en sterk konsensus med tilløp til intern justis blant journalistene om hvor grensen gikk for hva man kunne viderebringe fra retten. Det pekes også på at bistandsadvokatene til de etterlatte spilte en aktiv rolle i å følge opp ønsket om varsomhet, og at muligheten for at saken ville gå for lukkede dører om journalistene brøt tilliten lå der som et ris bak speilet. Freelance-journalist Ole Dag Kvamme, som senere har skrevet bok om sin dekning av rettssaken for Nettavisen fra dag til dag (Kvamme 2023), vektlegger på sin side at redaktørene tydelig markerte at deres mediehus skulle trå varsomt. Han opplevde uttalelsene fra redaktørhold som en form for paternalisme, som skulle fortsette å sette sitt preg på dekningen av denne saken senere.

Det var ellers stor enighet blant journalistene som dekket saken den gangen om at rettsprosessen var grundig og dommen riktig. Det som skulle bli en gjenganger fra journalistene som var til stede i rettssaken i årene etterpå, da det ble stilt kritiske spørsmål ved dommen, var at det å være der, å høre vitnemålene og å se de to tiltalte på nært hold, var helt avgjørende for å kunne danne seg en begrunnet mening om saken. Å oppleve den monotone og detaljrike forklaringen til Andersen, som politi, aktor og sakkyndige formidlet at passet med tekniske analyser, overbeviste tilhørerne. Kristiansen sa svært lite, men oppførte seg usympatisk. Flere journalister omtaler ham som en som «bygget opp under sin egen tiltale via kroppsspråk, blikk og mimikk». Andre peker på de svært sterke inntrykkene i rettsalen, der det var umulig å ikke bli følelsesmessig berørt, enten man var journalist eller dommer.

Det er imidlertid viktig å få fram at de som dekket saken den gangen understreker at de, til tross for den spesielle stemningen, ikke forlot prinsippene om å rapportere det som skjedde i rettsalen, også det som kom fram av ny informasjon rundt tekniske spor og bevis. Det skjedde to viktige ting knyttet til akkurat dette i byretten. For det første kom det fram at DNA-sporene ikke med sikkerhet kunne knyttes til Viggo Kristiansen. For det andre ble det lagt fram en rapport fra Telenor som tilsa at Viggo Kristiansen ikke hadde dekning for sin mobil på åstedet for forbrytelsen. At dette faktisk ble rapportert og publisert er viktig for å forstå journalisters holdning til denne saken senere.

Det avgjørende den gang, var at den sakkyndige på DNA-bevis, Bente Mevåg, understreket at man hadde sikre spor fra to gjerningsmenn. Aktors argument var dermed, med Jan Terje Andersens forklaring i bunnen, at den andre gjerningsmannen ikke kunne være andre enn Viggo Kristiansen. Mobilbeviset ble underordnet i dette resonnementet. Det førte til en dom som ikke greide å forene informasjon om mobilen med en troverdig forklaring på hvordan forbrytelsen skjedde (Pedersen 2017). Senere, i lagmannsretten, ble det lagt fram en ny rapport, som åpnet for at man ikke kunne utelukke 100% at dekningsforholdene på tidspunktet for forbrytelsen av en eller annen grunn var unormale.

Det viktige for journalistene som dekket saken, er at svakheter og tvil knyttet til bevis ble tatt opp i retten og rapportert av pressen. To gjerningsmenn, relasjonen mellom Kristiansen og Andersen, og framstillingen av Viggo Kristiansen som en moduskandidat gjorde at man ikke stilte videre kritiske spørsmål – man var overbevist. Når de ser tilbake på saken i dag er det flere som peker på at måten de tolket Viggo Kristiansens atferd i retten på var farget av overbevisningen om at han var skyldig:

Den aggresjonen Viggo Kristiansen viste i retten var jo velbegrunnet. Han var jo veldig amper. Nå ser jeg det på en helt annen måte, at det å ikke bli trodd, og å bli blandet inn i en sånn sak, han hadde jo grunn til å være sint.

For andre som var i retten den gangen er det imidlertid slik at nettopp det at de var der og så det de så, stadig gjør at de ikke kan forestille seg hvordan én gjerningsmann, Jan Helge Andersen, med sin framtoning i retten, kan ha gjort dette alene. De mener at ingen har gitt en overbevisende framstilling av det er mulig. Andre igjen setter ord på en dyp indre uro og motvilje mot å skifte mening i en sak der de var overbevist om rett mann ble dømt. De forteller om en prosess av selvransakelse der det har vært smertefullt å endre mening i en sak der de har trodd at rettssaken ga et troverdig svar og en riktig dom.

Forsvarsadvokaten til Kristiansen berømmes av mange journalister for å holde en god sluttprosedyre der han påpeker svakheter ved bevis og etterforskning. Men prosedyren gjør ikke varig inntrykk. Flere vektlegger det faktum at forsvareren til Kristiansen heller ikke under rettssaken var villig til å komme med informasjon underveis til journalister. Det kunne gitt andre vinklinger. I stedet gjenga flere artikler strategiene og vinklingene til aktor og Andersens forsvarsadvokat. Noen av dem fremstår som presseetiske overtramp mot Viggo Kristiansen i dag. Her gjengis det hvilke diagnoser Kristiansen har og hvilke medisiner han går på, der medisineringen omtales som en utfordring for aktors og forsvarers strategi om å «tirre» Viggo og slik provosere fram raseriutbrudd²⁶.

Når dommen faller er det altså stor enighet blant journalistene som dekket saken om at dommen er riktig og Kristiansen skyldig. Det var dog én, Eivind Pedersen fra Dagbladet, som under rettssaken kom til at noe måtte være feil²⁷. Han endret oppfatning om dommen da han hørte Telenors-ekspert redegjøre for Kristiansens mobilbruk og den manglende dekningen ved åstedet. Samme kveld tok han med seg stoppeklokke ut i Baneheia og gikk opp ruten Andersen hadde forklart seg om. Resultatet dagen etter ble artikkelen: «Hadde ikke tid til drap» i Dagbladet²⁸. Det kom ingen reaksjoner på denne saken, og ingen andre journalister

²⁶ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/J117z7/vil-ha-viggo-sint>;
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/A22oWx/medisiner-kan-gi-galt-inntrykk>

²⁷ <https://www.journalisten.no/han-har-statt-alene-blant-journalister-i-synet-pa-baneheia-dommen-min-skepsis-begynte-forste-dag-i-retten/449999>

²⁸ <https://www.dagbladet.no/nyheter/hadde-ikke-tid-til-drap/65716027>

fulgte opp. Pedersen betegner seg selv som en outsider i journalistmiljøet. Han gikk videre til andre oppdrag etter denne artikkelen og hadde ikke noe mer med Baneheia-saken å gjøre igjen før i 2008.

Marius Tetlie som i dag er fagredaktør i NRK, oppsummerer pressens rolle i denne perioden slik:

Vi ble grepet og fanget i narrativet om Viggo Kristiansen og to gjerningsmenn. Med den tilgangen til informasjon, med den stemningen som var i byen, med mangelen på skikkelig forsvar. Med en veldig sterk kriminalsjef, som fikk heltestatus, som møtte på hver eneste pressekonferanse i mørk dress. Han skulle ha stålkontroll og ble personifiseringen av det å oppklare. Ingen kunne leve med at denne forbrytelsen ikke ble oppklart [...] hadde det vært nå, hadde vi gravd i det. Men vi bare rapporterer, vi gjør ikke egne undersøkelser. Det er vår oppgave å rokke ved det narrative, men den oppgaven ble ikke tatt av pressen på den tiden.

Pressen som systemtro portvokter og moralsk dommer

Etter dommen i lagmannsretten ble det stille i offentligheten. Når Baneheia-saken dukker opp igjen i mediene i syv år etter dommen, i 2008, er det fordi Viggo Kristiansen søker om å få saken sin gjenopptatt. Han forespør flere advokater. Sigurd Klomsæt er den eneste som svarer ja. I sitt arbeid med en gjenopptagelsesbegjæring, får Klomsæt assistanse fra den ene journalisten, Eivind Pedersen, som ikke trodde at dommen var riktig. Pedersen får innsyn i sakens dokumenter, gjør research og bidrar med kunnskap fra tida da han dekket saken i retten.

I denne fasen inntok pressen en ny rolle. Nå handlet det ikke lenger om å kombinere oppdraget med å rapportere, vinne nyhetskappløpet og samtidig drive en ekstraordinær journalistikk høvelig for en unntakstilstand i et pågående nasjonalt traume. Når redaktører og kommentatorer nå tar ordet går de over til å forsvare dommen og mistenkeliggjøre dem som stiller spørsmål og som ønsker å prøve saken på nytt. Nyhetsjournalistene som dekket saken ser man lite til i mediene, men de deltar på viktige arrangementer i pressens egen regi.

Den 5. september 2008 sender Klomsæt inn den første gjenopptakelsesbegjæringen. Han legger fram hovedpunktene i Kristiansand kvelden før, det skjer i regi av Sommerkonferansen en årlig journalistkonferanse. Innslaget får stor oppmerksomhet i mediene. Det kommer sterke reaksjoner både fra pressen selv og fra de etterlatte, reaksjoner som skal bli typiske for dekningen av senere initiativ for å få saken gjenopptatt.

Både i intervjuene som dette kapitlet bygger på, samt i redaksjonenes egne evalueringer, fremgår det at mange ser på Sigurd Klomsæt som en kontroversiell figur som sto i veien for

sitt eget budskap. Den første begjæringen han sendte inn fremsto uferdig og inneholdt teorier som ledet i mange retninger, blant annet om at det kunne være en ukjent gjerningsmann på frifot.

Når man ser på opptaket fra denne seansen i dag, er det imidlertid ikke et sirkusaktig show, med en klovn på scenen man får øye på. Det er alvoret i Klomsæts presentasjon og budskap som slår en. Det han sier stemmer i høy grad med det vi i dag vet om rettsprosessen mot Viggo Kristiansen, og det han sier om pressen er ganskesammenfallende med hvordan pressen i dag selv vurderer sin egen rolle i denne saken.

Men den gang tok ikke krim-journalistene i panelet; Eirik Vigsnes fra Fædrelandsvennen og Christian Altmann og Inge D. Hanssen fra Aftenposten, advokat Klomsæt på alvor. Man smiler av påstanden om manglende rettsikkerhet, man hever øyenbrynene av hans påpekning av svikt i etterforskningen, uprofesjonelle avhørsmetoder og mangelen på tekniske bevis. Ikke minst trekker man på smilebåndet av hans kritikk av pressen, som han mener har forhåndsdømt Kristiansen og sviktet sitt kritiske mandat.

Dette er første gang journalister aktivt forsvaret dommen offentlig. Panelet fremhever at hvis saken skal gjenopptas må det komme fram noe nytt, noe de ikke vet fra før, utover kritikk mot prosess og tvil rundt bevis. I mediedekningen etterpå, kommer de etterlatte for første gang til orde med en bønn om å få fred og å slippe ubegrunnede og spekulative forsøk på omkamp om dommen. Moren til Jan Helge Andersens kaller på sin side Klomsæt en klovn. Utsagnet hennes prioriteres høyt på nyhetsplass både i Fædrelandsvennen og i riksmidlene²⁹. På kommentarplass og i ledere gis pårørende og etterlatte full støtte. Også her er fokuset at begjæringen ikke inneholder noe nytt³⁰, Viggo Kristiansen har blitt funnet skyldig i to rettsinstanser, hans advokater og familie må nå gi de etterlatte ro. Kristiansens karakter framstår enda verre ved at han ikke innrømmer skyld skriver politisk kommentator i VG, Hanne Skartveit³¹.

Klomsæt formidlet på dette arrangementet at han vil undersøke de tekniske bevisene i saken nærmere. Han kontakter kort tid etter nye sakkyndige i Norge og England. De vurderer kvaliteten på DNA-analysene som så lav at de ikke burde vært fremlagt som bevis i en rettsal. Resultatene kan være et resultat av forurensning og de kan, ikke, slik det ble hevdet i byrett og lagmannsrett, slå fast at det må være to gjerningsmenn. Den første begjæringen om gjenopptagelse sluttføres i 2010 og bygger på disse nye sakkyndigvurderingene.

²⁹ <https://www.aftenposten.no/norge/i/bzOgA/sterke-reaksjoner-paa-kristiansens-begjaering>;
<https://www.nrk.no/sorlandet/--klomsaet-er-en-klovn-1.6211039>

³⁰ <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/dx8Qz/baneheia-om-igjen>

³¹ Skartveit, Hanne (06092008). Grusomt og grenseløst

På denne tiden, høsten 2010, kom Arvid Sjødin til som advokat for Kristiansen sammen med Klomsæt. Eivind Pedersen bidro stadig i arbeidet, men han gjør det i skjul, og fortsetter som journalist i Dagbladet uten at det er offentlig kjent at han bistår Klomsæt og Sjødin.

I det Klomsæt og Sjødin kom inn som Kristiansens forsvarere, ligger muligheten der for et annet samspill med medier og journalister enn det som gjorde seg gjeldende under etterforskning og rettssak. De to har kilderelasjoner til krimjournalister fra før og er kjent for å ha aktiv dialog med dem. Men i denne saken nådde de ikke fram. Dokumentene tilbys blant annet NRKs Brennpunkt-redaksjon – der de blir liggende i et par år. Også i VG fortelles om tilgang til dokumentene om man ønsket det på denne tiden.

Det er fra nå av ikke lenger slik at pressen står uten mulighet til å få innsyn i straffesaksdokumentene i Baneheia-saken, slik det var under etterforskning og rettssak i 2000 og 2001. Det er Arvid Sjødins uttalte strategi å tilby nettopp dokumentinnsyn. Han har som prinsipp, med henvisning til straffelovens paragraf 172, at dokumenter i straffesaker kan deles hvis det skjer for å hindre at noen blir uskyldig dømt. Ikke bare det, man har en plikt til å gjøre det, slik han tolker loven. Prinsippet har vært førende for deling av informasjon både i det som omtales som Birgitte Tengs-saken og i Baneheia-saken.

Det var imidlertid ingen interesse i pressen for å sette seg mer inn i grunnlaget for Baneheia-dommen på dette tidspunktet. Da det blir klart at gjenopptakelseskommisjonen avslår den første begjæringen, er kommentarer og ledere svært tydelige. «Det er tid for ro om Baneheia³²». Med unntak av nevnte Eivind Pedersen, som kjente saken fra innsiden og én annen VG-journalist to år senere, var det ingen i de redaktørstyrte mediene som var interessert i de sentrale argumentene og dokumentene i begjæringen.

Advokat Klomsæt ga seg imidlertid ikke. Han mente det var grunn å stevne kommisjonen for retten for måten de hadde avvist gjenopptagelsesbegjæringen på, det skjer i 2011. I denne rettssaken vitnet en rekke nye sakkyndige om DNA-bevis, mobilbevis, og prinsipper for avhørsmetoder. Med unntak av Fædrelandsvennen, som dekket rettssaken refererende på nyhetsplass, var interessen lav eller ikke eksisterende i pressen. Men det kommer harde beskyldninger mot advokatene i saken.

Den tidligere sjefsredaktøren i Fædrelandsvennen, Finn Holmer-Hoven, slår fast at dette handler om skruppelløse og pengegriske advokater som villeder Kristiansens familie for egen vinnings skyld. Det handler «bedervet advokatmat» sier han, og gjør en samlet journaliststand til sitt sannhetsvitne i sin kommentar i Fædrelandsvennen:

³² Tid for ro om Baneheia - fvn.no

Sammen med Fædrelandsvennens journalister og det som er å oppdrive av kriminaljournalister i Norge, samt et koppel av utenlandske journalister, fulgte jeg både tingrettssaken og lagmannsrettsbehandlingen tett. Verken da eller i ettertid har det, med ett unntak, blitt stilt kritiske spørsmål ved dommen fra noen av Norges mest erfarne kriminalreportere [...]. «Justismord» er ikke et ord som er blitt knyttet til Baneheia-saken av journalister i de ni årene som er gått siden domfellelsen³³.

I dag er pressen klare på at de fra 2010 av burde ha satt seg inn i nye sakkyndige vurderinger og opplysninger i saken. Men den gangen tenkte man ikke slik. I stedet la man til grunn Gjenopptakelseskommissjonens konklusjon. Slik sier Ole Dag Kvamme det når han ser tilbake:

Jeg gråter blod den dag i dag når jeg tenker på det. For det som skjedde [etter sommerkonferansen] var at Klomsæt fikk to eksperter til å se på DNA-bevisene, Ragne Farmen og Susan Hopkins. Og det er det jeg kaller «det andre» justismordet i Baneheia-saken. [...] Fordi det som da skjer, er at Gjenåpningskommissjonen går i krig med Klomsæt. De tror ikke på ham, de sier at disse sakkyndige som du har fått tak i, er partsrepresentanter. Jeg jobbet ikke med denne saken da, men jeg kan godt si at «her svikter jeg» bare for å plassere det.

Det er imidlertid stadig noen av krimjournalistene som dekket saken opprinnelig som fortsatt mener at det ikke var noe å hente i disse gjenopptakelsesbegjæringene. De mener det var «en jakt på halmstrå» og at saken først snur når Oslo-politiet kommer inn i bildet og nye DNA-spor fra Jan Helge Andersen kommer fram i 2022.

Begge advokater forteller i intervju i forbindelse med denne undersøkelsen at det var krevende, til tider forferdelig, å fronte gjenopptakelsesbegjæring på Viggo Kristiansens vegne. Det handler om diskreditering, sjikane, hån og latterliggjøring. Sigurd Klomsæt sier i dag dette om pressens holdning:

Jeg noterer at når saker er gjenåpnet, er det stadig en konkurranse i media om å sjikanere meg. Selvkritikk er ikke særlig fremtredende. I 2008 hadde jeg som en av svært få advokater i Norge ført tre saker for Menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Mest kjent er vel «Birgitte saken» i 2003. Å påstå – i 2021 at jeg har en dårlig standing – javel. For meg er denne nedlatende holdningen igjen en bekreftelse på misunnelse, ynkelighet og fravær av selvinnsikt i pressen.

Motstemmer i pressen og risikoen ved å ytre seg offentlig

Det er viktig å merke seg hvor sterke ord som ble brukt om dem som arbeidet med å få saken til Kristiansen gjenopptatt. Skytset ble ikke rettet mot journalister offentlig, men det er lett å se for seg at pressens egen offisielle holdning også virket innad i profesjonen. De par

³³ <https://www.fvn.no/mening/i/ak3X5/la-dem-faa-fred-klomsaet>

journalistene som prøvde å belyse saken på nytt, forteller at de dels ikke møtte noen interesse, dels at motstand i egen redaksjon stoppet dem.

I Dagbladet sørget Eivind Pedersen for at avisa satte søkelys på de nye sakkyndigvurderingene i flere artikler i 2010. Samtidig som han jobbet i kulissene sammen med Klomsæt, og siden Sjødin, skriver han i denne perioden flere saker om hvordan DNA-ekspertene i England og Norge er sterkt kritiske til DNA-prøvenes status som bevis i saken³⁴, samt hvordan DNA-prøver ved Rettsmedisinsk institutt har blitt borte for så å dukke opp igjen³⁵. Han husker ingen interesse for det han skrev, verken blant kolleger eller i redaksjonsledelsen i Dagbladet:

Forklaringen er enkel på hvorfor dette stoppet opp – ingen ville lytte. Alle som ville kunne begynt å grave, men ingen gjorde det. Sluttinnlegget i 2010 er oppskriften – ingenting som står der er ugyldig i dag. Alt lå klart til hele ulveflokket - men ingen beit på. Det var flere grunner til at interessen uteble; sterk motvilje blant de pårørende, saken ble frontet av en omstridt advokat, og saken var allerede så vond og vanskelig at det var utenkelig at det her kunne ligge «pressemat». Større forsømmelse skal det godt gjøres å tenke seg. Motviljen ble til likegyldighet.

Samme år klager Ada Sofie Austegard, etterlatt mor etter Stine Sofie, inn Pedersen til PFU for hans dobbeltrolle i saken. Hun får ikke medhold i PFU, som likevel er i tvil om Pedersens rolle er forenlig med journalistikkens etikk. Eivind Pedersen dekker ikke lenger Baneheia-saken som journalist etter dette.

I tillegg til Pedersen var det én annen krimjournalist, Per Asle Rustad, som fikk fornyet interesse for saken i 2011. Han kjente Klomsæt fra før, men hadde fulgt gjenopptakelsesbegjæringene på avstand, og var overbevist om de ikke hadde noe for seg. Han har sommerjobb i VG da Klomsæt tar kontakt for å fortelle om vitnene og argumentene som skal føres i retten i forbindelse med stevningen av kommisjonen. Rustad får møte Kristiansen i fengselet. Han treffer en annen enn den personen han husket fra retten 10 år tidligere:

Han var en reflektert ung mann med glimt i øyet, en stødig og robust type som ikke så ut til å ha tatt skade av å være så mange år i fengsel. Han sa at han skulle ut av fengselet som en fri mann, «jeg er uskyldig» sa han. Det gjorde veldig inntrykk. Jeg hadde en lang samtale med psykologen hans om bevisene i saken. Alt dette gjorde at jeg gikk ut av det fengselet og tenkte, er det mulig, kan virkelig tidenes rettsskandale ha skjedd i Norge?

Da saken kom opp for retten skrev Rustad en sak i VG om at politiet ikke hadde lagt ved en gjerningsmannsprofil som konkluderte med én gjerningsmann til retten i 2001, og at nye

³⁴ <https://www.dagbladet.no/nyheter/dna-eksperter-ler-av-norsk-politi-i-baneheia-saken/65072968>

³⁵ <https://www.dagbladet.no/nyheter/fant-baneheia-bevis-i-fryseren/65093041>

sakkyndige mente at den skulle vært med³⁶. Han forteller at han etterpå gikk til redaksjonsledelsen i VG, og la fram argumentene for å gjennomgå saken journalistisk på nytt: «Jeg fikk blankt avslag og nærmest en reprimande for at jeg flere ganger tok opp at vi måtte se på saken på nytt», forteller han. Rustad opplevde i etterkant ubehagelige arbeidsforhold og at det gikk rykter om hans kontakt med advokat Klomsæt. Etter sommervikariatet jobbet han ikke mer i VG.

Senere, i 2015, fikk Rustad tilsendt nye analyser og rapporter om mobilbeviset fra advokat Sjødin. Igjen ble han slått av muligheten for justismord og skriver som freelancer en sak for Dagbladet³⁷. Han ønsket på dette tidspunktet å lage en dokumentar om Baneheiasaken, men fikk nei overalt, hos NRK, TV2, TVNorge og Viasat. Han ga opp forsøket, men skriver på bloggen sin i 2016 at han mener bevisenes stilling er grunnleggende forandret og spør om Kristiansen kan være uskyldig dømt³⁸.

I disse årene er Rustad som krimjournalist ganske alene om sitt ønske om å se på saken på nytt. Bildet bekreftes av Fridtjof Borø Nygaard, som dekket etterforskningen og rettssaken for VG. Han hadde tilgang til dokumentene i saken da den første gjenopptagelses-begjæringen kom i 2010, men at han, i likhet med resten av VG, ikke var interessert. Slik ser han tilbake på denne perioden:

Presse-Norge hadde bestemt seg. Og de som gikk mot strømmen ble latterliggjort. Det gjaldt både Kristiansens første forsvarsadvokat, Sigurd Klomsæt og Arvid Sjødin. Å skulle stille spørsmål den gangen følte ubehagelig rett og slett. Og beskjeden ovenfra var tydelig: Vi mener at Viggo Kristiansen er skyldig. Vi stiller ikke spørsmål ved det.

På denne tiden begynner det å tegne seg et mønster der de som er kritiske til dommen mot Viggo Kristiansen risikerer omdømme og jobb, der angrep og kritikk formidles ensidig i pressen.

En av dem som opplever det, er Viggo Kristiansens psykolog, Atle Austad. Han er en av dem som betød mest for Viggo Kristiansen i tida i fengsel. Etter å ha hatt Kristiansen i terapi i flere år begynte han å tvile på om dommen var riktig og om klienten hans faktisk snakket sant om at han var uskyldig. I 2007 setter han seg ned og leser dommen. Han kommer fram til at den ikke henger sammen og at bevisene ikke holder. Det er han som hjelper Kristiansen med å få kontakt med en advokat for å søke saken gjenopptatt. Austad er den første utenom Kristiansens egne advokater og familie som offentlig sier at Viggo Kristiansen er uskyldig

³⁶ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/goVkJ/stoettes-av-fbi-ekspert-kun-en-gjerningsmann>

³⁷ <https://www.dagbladet.no/nyheter/baneheia-domt-krever-gjenopptagelse-sar-tvil-om-mobilbevis/60301184>

³⁸ <http://www.parustad.no/2016/07/>

dømt. Det skjer i 2014,³⁹ via en NRK-sak som forteller at Ada Sofie Austegard har sendt en bekymringsmelding til Fylkeslegen samt en klage til Fagetisk Råd i Norsk psykologforening om rolleblanding og brudd på yrkesetikk.

For psykologen står det om levebrødet. Han omtaler perioden som et mareritt som fortsatt preger ham. I NRKs artikkel intervjues Austegard, en bekymret fylkeslege og en kritisk rettspsykiater⁴⁰. Fædrelandsvennen lager på sin side en sak der en annen rettspsykiater slår fast at Austad ikke bør få fortsette å behandle Kristiansen, mens en kjent forsvarsadvokat sier at det for rettsapparatet er helt irrelevant hva man måtte mene om klientens skyld⁴¹. Det går nesten et år før det er klart at klagen mot Austad ikke får støtte og at han har utført forsvarlig behandling⁴²

Austad beskriver senere erfaringen som et «arr som aldri går bort», han havnet på forsiden som «Norges største idiot⁴³», ble latterliggjort, mistet oppdrag som sakkyndig og fikk drapstrusler⁴⁴. Den dag i dag kan han kjenne angsten for å gå i postkassa og åpne brev.

Han er særlig kritisk til pressens bruk av navn og bilde av ham mens han var under tilsyn og ikke kunne uttale seg om sin behandling av klienten. Det satt ham i en farlig situasjon, med trusler mot ham og familien. Videre trekker han fram at han ble orientert av NRK om ny utvikling i saken. Journalisten hadde med andre ord kilder som gjorde at NRK fikk informasjonen før han fikk den selv. Til slutt peker han på mangelen på interesse fra mediene da han til slutt ble frikjent for anklagene:

Jeg måtte kontaktet VG, Fædrelandsvennen og NRK selv for at de skulle omtale det. Og ingen av dem var på noe tidspunkt interessert i hvorfor jeg mente at Viggo Kristiansen var uskyldig.

Sivil frivillig innsats - forsøk på å få pressen i tale

I 2012 var det stille i mediene om Kristiansens gjentatte forsøk på å få saken sin gjenopptatt. Klomsæt hadde midlertidig mistet sin advokatbevilling, og Sjødin sto alene igjen som Kristiansens forsvarer. På denne tiden kommer den første av flere frivillige som gjør en stor innsats både i arbeidet med gjenopptakelsesbegjæringer og for at Kristiansens sak skal bli kjent – og omtalt i mediene.

³⁹ Hans uttalelser kommer fram i en epost som er en del av Gjenopptagelsesbegjæringen sendt av Arvid Sjødin.

⁴⁰ <https://www.nrk.no/sorlandet/psykolog-ma-svare-for-behandling-1.11901695>;

⁴¹ <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/4Q30V/hva-psykologen-mener-om-kristiansens-skyld-er-uinteressant-for-rettsapparatet>

⁴² https://www.nrk.no/sorlandet/_-viggo-kristiansen-har-fatt-god-behandling-1.12298374

⁴³ <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/eJMgya/atle-austad-jeg-var-norges-stoerste-idiot>

⁴⁴ <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/eJMgya/atle-austad-jeg-var-norges-stoerste-idiot>

Forretningsrådgiver Terje Helland var som «alle» andre overbevist om hva som hadde skjedd i Baneheia. Han lot seg likevel overtale til å lese gjennom noen dokumenter for advokat Sjødin, som han kjente fra sin tid som medierådgiver for en politiker i Fremskrittspartiet. Da endret han oppfatning: «Jeg tenkte, herregud hvorfor skriver ikke mediene om dette her? Her er det jo kanonstoff, noen må borre i dette, det er jo hakkende galt!» Helland hadde et nettverk blant journalister han kontaktet, men fikk null respons. Tilbakemeldingen var lik fra redaksjon til redaksjon, den saken rørte man ikke. Pressen gikk ikke inn i faktaene de fikk tilgang til, forteller han. Etter hvert opprettet Helland en blogg, en Facebook-konto og en Twitter-konto i 2014 med navnet «Viggo er uskyldig». På bloggen fantes det fra 2014 utfyllende informasjon om DNA-bevis, mobil-bevis, gjerningsmannsprofil, vitner, og avhørsmetoder. Tanken var at om folk bare satte seg inn i saken ville de bli overbevist. Slik ble det gradvis skapt en understrøm av folk som begynte å tvile på Baneheiadommen. Saker ble spredd på sosiale medier og temaet dukket opp i diskusjonstråder og i kommentarfelt.

Journalistene var imidlertid fortsatt ikke interessert. Ingen av redaksjonene i Presseforbundets undersøkelse oppgir at de brukte denne bloggen som informasjonskilde. Det forblir stille i nyhetsmediene. Men ved Universitetet i Bergen fatter en forskergruppe som studerer justismord interesse for Baneheia-saken.. Daværende postdoktor, Frode Helmich Pedersen,⁴⁵ begynner på sin analyse av byrettens dom i Baneheia-saken. Den gang, i 2014 og 2015, var det også blant forskere kontroversielt å nærme seg dette temaet. Slik Pedersen husker det var det noe usmakelig over å ta tak i stoffet den gangen, og det falt kommentarer fra både kolleger og ledelsen ved hans fakultet om at dette var en sak som gjerne kunne hvile. Pedersen konkluderer i sin analyse med at byrettens dom mot Kristiansen manglet tilstrekkelige bevis⁴⁶. Han skrev senere flere innlegg om saken og deltok i fora innen akademia og kulturfeltet. Dagspressen var stadig ikke interessert.

Halvard Sivertsen, pensjonert sivil-ingeniør med bakgrunn fra Telenor, får med seg forskernes interesse og tar i 2015 kontakt med advokat Sjødin. De møtes, og han får tilgang til alt av dokumenter i saken. Sivertsen går gjennom de to rapportene fra Telenor og Teleplan, der hans poeng er at de, i motsetning til det som ble formidlet i lagmannsretten i 2001 faktisk peker mot samme konklusjon. Hans analyser tilgjengeliggjøres på bloggen og blir senere sentrale i den siste gjenopptakelsesbegjæringen som leveres inn i 2017.

På denne tiden er også Viggo Kristiansens fetter Thomas Bergstøl engasjert i saken til fetteren, som han besøker jevnlig i fengsel. Han var i likhet med resten av familien tidlig sikker på at det var mye som ikke stemte i saken, og at fetteren ikke hadde gjort det han ble beskylt for. Da

⁴⁵ Post-doktor på prosjektet *Justismordets dramaturgi. Om konstruksjonen av falske eller fiktive fortellinger i retten*, som pågikk fra 2009 til 2013

⁴⁶ Pedersen, F. H. (2017). "Domsfortellingens plausibilitet. En analyse av rettens fortelling i Baneheiasaken". *Retfærd* nr. 1573-4. s4-23.

saken dukket opp i offentligheten igjen i 2008, hadde han blitt 23 år og studerte medievitenskap. Han var til stede på sommerkonferansen i Kristiansand der Klomsæt opptrådte i 2008. På den tiden er opinionen massiv og konsensus blytung. Bergstøl tar likevel ordet på den konferansen og taler journalistene i panelet midt imot. Men erfaringen var blandet. Journalistene var hyggelige nok å snakke med, men han opplever ikke at noen egentlig vil lytte og formidle det han sier.

I årene etterpå ser han med økende frustrasjon på at alle forsøk på å få saken opp igjen stopper opp: «Det var ikke bevegelse. Det var ingen som vil se, ingen som vil lytte, ingen som vil lese», forteller han. Verken Viggo eller resten av familien har tillit til journalister og de har liten tro på å nærme seg dem. Men Bergstøl begynner etter hvert å tenke at de ikke har noe å tape. Han prøver seg med en henvendelse til en journalist i NRKs Brennpunkt-redaksjon, dette er i perioden 2014 – 2015. Han syntes de hadde en ok samtale. Men møtet bærer ikke frukter, og tilbakemeldingen han får etterpå er at NRK ikke kan gå inn i saken, da, det vil oppfattes som forhåndsprosederer til Viggo Kristiansens fordel. Bergstøl tar også kontakt med kommentator i VG, Frithjof Jacobsen, som har omtalt mobilbeviset i Baneheia-saken i en kommentar. De to møtes over lunsj⁴⁷. Bergstøl legger fram alt han vet om DNA, mobilbevis og andre omstendigheter i saken. Men han når ikke fram. Opplevelsen sitter i:

Det er første gang jeg får en følelse av at ...er det meg som er helt idiot? Det føles som en form for ghosting. Er det bare meg som er helt blind? Hva er det som skjer egentlig? Det er en uggen følelse. Det forsterker bare min følelse av at ... Ok, Viggo kommer aldri til å komme ut av dette fengselet.

Til slutt får han ideen om at det som skal til er en bok om saken til fetteren. For journalistene hører ikke, og bloggen er et sted for spesielt interesserte. Den første forfatteren han spør har ikke mulighet, den andre er Bjørn Olav Jahr. Dette er i 2014, og Jahr er interessert, men heller ikke han har anledning på dette tidspunktet. Bergstøl gir seg ikke og lufter senere ideen for en kamerat som jobber i forlaget Pitch. Han tenner på ideen, og tar i 2016 kontakt med Jahr som sier ja til oppdraget.

Slik Bergstøl ser det, er det nettopp denne boka som skapte den store endringen for Viggo Kristiansen:

Med den boka skjer det noe i befolkningen. Folk begynner å snakke sammen. Det går an å diskutere saken. Det er ikke lenger et premiss at det må ha vært to gjerningsmenn. Argumentene mot dommen begynner å bli veldig tydelige og journalistene går litt tom for argumentasjon.

⁴⁷ Omtalt i <https://m24.no/baneheia-debatt-frithjof-jacobsen/en-dag-for-skam-og-dyp-anger/544605>

En siste sentral frivillig aktør i arbeidet med å få Baneheia-saken opp igjen, er IT-controller Mikkel Tronsrud. Han leser Jahrs bok da den kommer i 2017 og får den ikke ut av hodet:

Den gikk i detalj på en del ting som ikke var så behagelige. Men det var mer ubehagelig å lese om det jeg oppfattet som ugrei etterforskning. Og at man ikke tok mulig frifinnende bevis på alvor.

Tronsrud ville skrive en anmeldelse av boka på bloggen sin, men fant ut at han må sette seg grundigere inn i mobilbeviset for å kunne forklare det for leserne sine. Dermed begynner han å undersøke forholdene ved åstedet i Baneheia nærmere. Han tar så kontakt med Jahr med flere spørsmål enn han kan besvare, og settes høsten 2018 i videre kontakt med Halvard Sivertsen og de andre som jobber frivillig for at saken til Kristiansen skal gjenopptas. Sivertsen og Tronsrud legger begge ned utallige timer med prosess-skriv i Sjødins navn i den siste begjæringen som til slutt når fram.

Tronsrud blir også sentral i forsøkene på å få journalister til å gå inn i saken. Han tipser blant annet kontakter i Dagbladet og tilbyr dem informasjon og dokumenter han har tilgang til. Svaret (også) fra Dagbladet er at de ikke ønsker å gå inn i saken før kommisjonen har konkludert. Fra NRK er responsen likedan. «Det er et svar som jeg ikke forstår, og som jeg mener er i direkte strid med VVP, det er en 'fasit-orientert journalistikk', der man venter med å skrive kritisk til det offisielle svaret foreligger», sier han. Dagsavisen kontaktes også, om opplysninger knyttet til drapsvåpenet, men det blir ingen videre oppfølging der heller.

Bok og medieoppmerksomhet – pressens rolle i Baneheia-saken 2017–2020

Med Bjørn Olav Jahr kommer det inn en helt ny type aktør i Baneheia-saken. Han er tidligere prisbelønnet SKUP-journalist. Han har skrevet en bok som har ført til at en annen drapssak tas opp og etterforskes på nytt, en bok som har fått mye anerkjennelse. Dette er en forfatter med høy kredibilitet, kanskje særlig blant gravejournalister.

Jahr får tilgang til alle dokumenter i saken. Han kommer ganske raskt fram til at saken bygger på tre bevis: DNA, mobilbruk og Jan Helge Andersens forklaring. Hans konklusjon er slik Klomsæt opprinnelig hevdet og Sivertsen har argumentert for, at mobilbeviset i realiteten er et utelukkelsesbevis og at DNA-sporene er nøytrale, de knytter ikke Viggo Kristiansen til de to drapene og kan ikke si noe om antall gjerningsmenn. Begge deler gjør at dommen fra 2001 faller mener han. Boka handler om betydningen av disse bevisene og om de to gjerningsmennene Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen. Her blottlegges hele Kristiansens ungdomstid. Samtidig tegnes et ganske nytt bilde av Jan Helge Andersen. Politietterforskning, avhørsmetoder og hvordan viktige etterforskningsskritt aldri blir tatt, der informasjon dels ikke har blitt innhentet og dels ikke blitt fremlagt for retten, beskrives inngående.

Boka er skrevet i løpet av en høst. Den inneholder, i likhet med mange sakprosa-bøker, ikke noteapparat eller referanser. Den baserer seg på skriftlige kilder og ikke intervjuer. Og den tar klart standpunkt. Jahr er den første, etter advokater, familie og Kristiansens psykolog, som helt sier rett ut: Dette er et justismord. I dag sier han at boka var interessant å skrive, men at tida etter at den kom ut ikke var hyggelig. Jahr opplever at han gikk fra å være en anerkjent forfatter til å bli sett på som en useriøs fyr med tunnelsyn og en fiks idé:

Jeg er jo knallhardt på at Viggo Kristiansen er uskyldig. Jeg kunne vært mye smartere og mer taktisk og sagt at bevisene tilsier at han ikke er skyldig. Men så tenkte jeg, faen dette er jo helt åpenbart, men ingen sier det! [...] Viggo Kristiansen var buret inne, og alle hatet han, døra var låst og nøkkelen kastet. At det kom en brannfakkell, det var veldig riktig.

Jahr skriver senere en ny bok om prosessen mot Viggo Kristiansen, denne gang med referanser og mulighet for tilsvar⁴⁸. Men det var den første boka som virkelig fikk oppmerksomhet i mediene da den kom i 2017. Det vekker oppsikt at Jahr konkluderer med justismord. Men vurderingen av kvaliteten på Jahrs arbeid spenner med få unntak fra lunken til slakt. Reaksjonen er negativ fra flere av journalistene som dekket saken i 2000 og 2001. Dette kommer dels til uttrykk via anmeldelser og kommentarer i nyhetsmediene, dels via debatter i pressens egne fora og publikasjoner.

Journalistene som kjenner saken fra før viser igjen til dommen i to rettsinstanser og avvisningene i Gjenopptakelseskommissjonen. Igjen finner de at det mangler «nye bevis». Og igjen vises det til at tvil rundt bevisene var kjent allerede i tingrett og lagmannsrett. Inge D. Hanssens ord i Fædrelandsvennen om at boka «ikke flytter et komma» i dommen mot Kristiansen⁴⁹ er kjent. Ellers handler mye av kritikken om metode. Boka beskrives som lite spørrende og analytisk og man mener at forfatteren har bestemt seg på forhånd⁵⁰.

Når Jahr reiser rundt for å presentere boka, kommer det negative reaksjoner og kritiske oppslag i mediene på stedene han besøker⁵¹. På et bokbad i Kristiansand i oktober 2017 er stemningen amper og de kritiske spørsmålene mange fra Connie Bentzrud som nå er gravejournalist i Fædrelandsvennen. Hun tar i dag selvkritikk for formen utspørringen fikk, men holder fast på at boka fortjente kritiske spørsmål. Senere, på SKUP-konferansen i 2018, er boka også oppe til debatt. Moren til Jan Helge Andersen setter tonen for debatten, når hun i et opptak sier sitt om en bok hun mener aldri burde vært skrevet. Hun dominerer også i mye av

⁴⁸ Jahr, B. O. (2021). *Proessen mot Viggo Kristiansen*, Pitch.

⁴⁹ <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/jan-helge-andersens-familie-gar-til-politianmeldelse-etter-bancheia-bok/s/12-95-3423380515>

⁵⁰ <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/v42Lp/kommentar-ingen-tro-paa-viggo-kristiansen>

⁵¹ For eksempel: <https://www.venneslatidende.no/nyheter/i/a7znWA/faar-negative-reaksjoner-paa-at-bancheia-forfatter-kommer-til-bygda>

mediedekningen av boka ellers, der hun peker på at boka publiserer sensitive opplysninger og griper inn i familiens privatliv uten tillatelse⁵²

I debatten etter innslaget med Andersens mor, berømmes Jahr for initiativ og prosjekt av nyhetsredaktør Karianne Solbrække fra TV2 og sjefsredaktør Eivind Ljøstad fra Fædrelandsvennen. Men ingen av dem er overbevist av en bok de mener er for påståelig, og som skjemmes av mangelen på intervjuer med representanter fra alle sider av saken.

Senere det året er nok en gang sommerkonferansen i Kristiansand forum for debatt om Baneheia. Tittelen på arrangementet er Baneheia: *True Crime. Kan pressen både heie fram Bjørn Olav Jahr og samtidig ta avstand fra ham?* I teaseren til debatten heter det: *Bjørn Olav Jahr vil lage TV-serie om drapene i Baneheia. Boken hans, som serien bygger på, har fått massiv kritikk, og han beskyldes for å være tendensiøs, unnlate å snakke med viktige personer og å ikke kjenne saken godt nok.*⁵³

Denne introduksjonen er beskrivende for bokas mottagelse i pressekreter. Jahr får på konferansen særlig hard kritikk fra TV2s Trond Solvang. Solvang dekket Baneheia-saken for kanalen i 2000-2001 og har med seg et notat som går gjennom alle feilene han mener å finne i boka, basert på egne notater fra rettssaken. Jahr svarer senere skriftlig på disse innvendingene⁵⁴. Avisa Journalisten intervjuer både journalister og redaktører i en sak der konklusjonen er at ingen av de store mediehusene, i januar 2018, planlegger å gå inn i saken på nytt før det eventuelt kommer en gjenopptakelse⁵⁵. Trond Solvang uttaler seg på vegne av TV2 og bekrefter at kanalen har valgt å ikke dekke de siste gjenopptagelsesbegjæringene og at boka ikke inneholder noe som er egnet til å endre dommen.

Fra pressehold er det kun politisk redaktør i Dagsavisen, Hege Ulstein, som tydelig gir uttrykk for at boka til Jahr inneholder tunge argumenter for at et justismord kan ha skjedd, og at saken derfor bør gjenopptas⁵⁶. Hun oppsummerer sin analyse av responsen på boka slik:

Det mest iøynefallende var at det ikke skjedde noe. Det kommer frem så mange opplysninger som er så interessante, men ingen bruker det som et utgangspunkt for å finne ut mer [...] Og jeg lurer jo på, det fantastisk flotte arbeidet som TV2 senere har gjort på saken for eksempel, hadde noen satt i gang det hvis

⁵² <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/jan-helge-andersens-familie-gar-til-politianmeldelse-etter-baneheia-bok/s/12-95-3423380515>; <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0Md20/jan-helge-andersens-familie-reagerer-kraftig-paa-ny-baneheia-bok>

⁵³ <https://www.facebook.com/sommerkonferansen/>

⁵⁴ https://pitchforlag.no/wp-content/uploads/2021/10/Proessen-mot-Viggo-Kristiansen_Trond-Solvang-om-Faktafeil-og-mangler-i-boka-To-historier-%E2%80%93-en-sannhet-om-Baneheia-saken_samt_Bjorn-Olav-Jahrs-tilsvar.pdf

⁵⁵ <https://www.journalisten.no/halvard-conrad-hanssen-ada-sofie-austegard-aftenposten/fevennens-redaktor-om-baneheia-saken--det-eneste-jeg-personlig-er-sikker-pa-er-at-jeg-ikke-er-sikker/273534>

⁵⁶ <https://www.journalisten.no/halvard-conrad-hanssen-ada-sofie-austegard-aftenposten/fevennens-redaktor-om-baneheia-saken--det-eneste-jeg-personlig-er-sikker-pa-er-at-jeg-ikke-er-sikker/273534>

saken ikke hadde blitt gjenopptatt i 2021? [...] Når systemene svikter, er pressen den som kan gjøre noe. Fasit i Baneheia-saken er at det gjorde ikke pressen.

Det er ellers folk i randsonen av journalistikken som i denne perioden går ut og, inspirert av Jahrs bok, spør om Kristiansen faktisk kan være uskyldig dømt. Svein Tore Bergestuen er tidligere journalist og jobbet i P4 da Baneheiasaken gikk for retten. Han leser boka til Jahr og ber om å få tilgang til dokumentene i saken. Etterpå spør han i flere innlegg om tunnelsyn og bekreftelsesfeller har preget dekningen av saken, og at man derved har latt være å undersøke bevisene kritisk, basert på prinsippet om at tvilen skal komme tiltalte til gode⁵⁷.

Hensynet til de etterlatte var sentralt da pressen lot være å gå inn i Baneheia-saken igjen. Ada Sofie Austegard og hennes stiftelse har siden avvisningen av den første gjenopptakelsesbegjæringen argumentert for at det bør settes strek for flere omkamper⁵⁸. Bjørn Olav Jahr ønsket å lage en dokumentarserie basert på boka om drapene i Baneheia, men fikk nei hos alle mediehus han henvendte seg til. Austegard formidler, sammen med bistandsadvokatene til de etterlatte, at hun er sterkt imot dette prosjektet. De hadde to hovedargumenter. Det ene handler om at boka til Jahr ikke kommer med noe nytt og at det ikke er noen grunn til at saken skal gjenopptas. Det andre dreier seg om at drapet på deres døtre brettes ut og blir en del av en *true crime*-genre basert på dramaturgiske virkemidler fra krimfiksjon⁵⁹. Flere kilder bekrefter at Austegard tok kontakt med aktuelle redaksjoner der hun henstilte sterkt om å ikke lage *true crime*-serier basert på forbrytelsen i Baneheia, deriblant TV2, som vurderte å stå som redaktør for en tv-dokumentar i regi av Jahr. De endte med å si nei.

Pressen før og etter gjenopptakelse

Blant dem som var overbevist om at dommen var riktig og at boka til Jahr ikke kom med noe nytt, var Fridtjof Borø Nygaard. Han endrer ikke mening før ny politietterforskning i Oslo avdekker nye DNA-spor knyttet til Jan Helge Andersen i 2022. Da boka til Jahr kom i 2017, jobbet ikke Borø Nygaard lenger i VG, men han skriver i en kommentar i avisa at boka til Jahr hverken vil snu opinionens eller noen andres overbevisning om Kristiansens skyld. Han deltar senere i en podkast og en tv-dokumentar om Baneheia, der han er blant dem som forsvarer dommen. I dag er han tydelig på at han tok feil.

⁵⁷ <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/yvRmGJ/baneheia-drapene-tok-vi-feil>

⁵⁸ <https://www.aftenbladet.no/innenriks/i/drB01/det-boer-svi-aa-foere-saker-uten-substans>;
<https://www.nrk.no/sorlandet/mener-advokaten-til-viggo-kristiansen-utnytter-systemet-1.14861102>

⁵⁹ <https://www.journalisten.no/hakon-brackhus-baneheia-baneheia-saken/medias-forhold-til-baneheia-saken/336879>

At ingen av de sentrale nyhetsmediene fulgte opp boka til Jahr med egne kritiske, undersøkelser, beklages av redaktører i dag. Øystein Milli, krim-kommentator i VG peker på at avisa gjennomførte en helt annen type granskning av mobilbevis i sin dekning av Orderud-saken enn det man tok initiativ til i Baneheiasaken:

Det store problemet er at ingen i pressen tar inn over seg at bevisene i saken er i spill. Jeg stusser veldig over at journalister ikke brukte mer tid på det. Når det gjelder DNA, har det vært en glidende prosess. Men når man har et usikkert DNA, og i hvert fall når det da kommer gjenåpningsbegjæringer, da er det for dårlig at pressen ikke undersøker mobilbevisene. I stedet legger man til grunn en teoretisk, ørliten usikkerhet. Det skulle vært brukt motsatt vei, at sannsynligheten er overveldende for at Kristiansen ikke var på åstedet.

Men det skjedde noe da tidspunktet for at Gjenopptakelseskommisjonen skulle trekke sin konklusjon nærmer seg. Det kommer stadige utsettelse, og man får en fornemmelse av at noe er på gang. Da det blir klart at kommisjonen faktisk har landet på gjenopptakelse i 2021, begynner VG å prioritere å lage journalistikk på saken ut ifra en hypotese om at Viggo Kristiansen kunne være uriktig dømt.

Denne vendingen skjedde ikke på lignende vis i NRK. Blant de frivillige som jobbet for å få pressen interessert i Viggo Kristiansens sak var det i forkant av Gjenopptakelseskommisjonen økende frustrasjon over NRKs journalistikk. De erfarer at NRK stadig ikke er interessert i informasjonen de tilbyr, med henvisning til at man venter på kommisjonens konklusjon. Når NRK samtidig lager en rekke saker med de etterlatte og tidligere etterforskningsleder Arne Pedersen, får advokat Sjødin og hans gruppe nok.

Advokat Sjødin opplevde at de gangene han ble intervjuet av NRK, var det for å bli klippet inn i saker som overveidende var vinklet ut ifra de etterlattes interesser og Pedersens perspektiver. Han trekker, i likhet med flere av de frivillige, fram en Dagsrevyen-sak fra 2020 der alle de etterlatte står fram og ber om fred fra flere gjenopptakelsesbegjæringer som ikke inneholder noe nytt ⁶⁰, En versjon av saken på NRK.no flankeres av et innlegg av Arne Pedersens som sier det samme – her er det ingenting nytt.

Også forsker Frode Helmich Pedersen betegner NRKs journalistikk på denne tiden som problematisk. Han skrev raskt et motinnlegg om hvorfor han mente Pedersen kom med utdatert og feilaktig informasjon, men NRK ville ikke ha hans kronikk. I stedet slapp NRK noen dager senere til et motsvar fra Arvid Sjødin⁶¹ og Mikkel Tronsrud⁶². At det var de kjente støttespillerne til Viggo Kristiansen som ble publisert, var ikke til gunst for Kristiansen slik

⁶⁰ Dekkes også på NRK. no: <https://www.nrk.no/sorlandet/foreldrene-om-baneheia-saken-1.14929329>

⁶¹ https://www.nrk.no/ytring/arvid-sjodin_-_viggo-kristiansen-er-uskyldig-domt-1.14963295

⁶² <https://www.nrk.no/ytring/kampanjen-mot-viggo-kristiansen-1.14961781>

Helmich Pedersen ser det. Han mener en kronikk fra en uavhengig forsker ville veid tyngre enn innlegg fra det som ble definert som partiske støttespillere. Kronikken hans ble i stedet lagt ut på bloggen til støtte for Kristiansen, og senere plukket opp og publisert i Nettavisen⁶³.

I sitt innlegg på NRK Ytring, skriver Tronsrud:

Norske medier har aldri kviet seg for å utbrodere Viggo Kristiansens problematiske sider. Når vi ønsker å belyse bevis som taler for at han likevel kan være uskyldig, oppstår det imidlertid problemer. Det er som om det finnes en slags Lex Kristiansen i redaksjonene [...] Lørdag 21. mars lanserte NRK det jeg vil omtale som en kampanjepreget bredside mot Kristiansens forsøk på å få sin sak gjenåpnet.

Etter dette bestemmer Arvid Sjødin og Kristiansens støttespillere seg for å begrense kontakten med NRK. Dermed bremses også statskanalens tilgang til dokumenter og nye opplysninger i saken. Det er TV2 som fra januar 2021 blir det mediet Tronsrud, Helland og andre i støttegruppa særlig har kontakt med. De deler det de har av dokumenter og nye opplysninger i saken med kanalens journalister. Også når Oslo-politiet etter hvert går i gang med sin etterforskning blir de en viktig kilde til informasjon. Ellers er VG og Fædrelandsvennen også i kontakt med Kristiansens støttespillere.

I NRK fastholder man at det at de etterlatte for første gang stilte opp sammen var et skup ethvert medium ville prioritert, og de mener også at det var ganske selvsagt å slippe til Arne Pedersen da han åpnet opp om hva han mente. Fagredaktør Marius Tetlie i NRK sier likevel:

Vi burde ikke ha koblet sammen saken om foreldrene og Pedersens innlegg i publiseringen på nrk.no. Så kommer beskyldningene – dere har en agenda. Og all tilgang ble strupet. Vi prøvde å få det til, men det ble vanskelig. Vi så at andre hadde disse sakene for å si det sånn. I et rettssikkerhetsperspektiv er det jo bra – at noen får tilgang. Men vi burde ha sørget for at vi tidligere jobbet inn mot miljøet som jobbet for å få opp saken til Kristiansen. Vi jobbet ikke like sterkt på begge sider. Det burde vi ha gjort.

Journalist Thomas Sommerset i NRK Sørlandet dekket Baneheia-saken fra start i 2000 og 2001, den gang for P4. Han etablerte tidlig en kilderelasjon til de etterlatte, og har laget mange saker med dem. Da boka til Jahr kommer i 2017 mener heller ikke han at den inneholder mye nytt og at boka er farget av at forfatteren vil i én retning: «Samtidig utelot den boka informasjon – det provoserer meg. Det var mye vi ikke beskrev av hensyn til de etterlatte den gangen, men som styrket Andersens daværende forklaring», sier han. Når han lager en større

⁶³ Baneheia, Viggo Kristiansen | Feilaktig og mangelfull «oppklaring» av Baneheiasaken (nettavisen.no)

reportasje i 2020 kalt «Var Viggo i bua eller i Baneheia?»^[1] er målet å få fram opplysninger som ikke har kommet fram tidligere, uten å ta stilling til hvilken side som har rett.

I dag mener han at pressen burde vært mer interessert i de nye DNA-vurderingene i 2010 og av prøvene som var forsvunnet fra Rettsmedisinsk institutt. Han trekker også fram sakene han laget om Viggo Kristiansen psykolog, der han erkjenner at han kunne vært mer interessert i *hvorfor* psykologen var overbevist om at Kristiansen var uskyldig. Han opplever i dag hets og utskjelling på sosiale medier, der han framstilles som en som er «mot Viggo Kristiansen». Det kjenner han seg ikke igjen i. Men det gjorde jobben som journalist krevende:

Etter hvert blir jeg boikottet av Sjødin, det gjør at infoen til NRK strupes. Samtidig sitter det noen andre der, og liker det vi har gjort. Det er ikke tilfeldig at det er jeg som får alle fire foreldre til å stille opp hos meg. Det samme gjør kriminalsjefen. De gikk til NRK, fordi de har likt noe av det vi har gjort før. Måten man vinkler de to skupene – det kan man alltid diskutere – det er ikke sånn at det er én journalist som bestemmer at disse her får 7 minutter i Dagsrevyen. At de skal få snakke og at Sjødin ikke skal ha stor plass. Det er en redaktørbeslutning på høyt nivå. Men så, når jeg senere sitter med mine kolleger, og vi prøver å ta kontakt, så er første spørsmål – er Sommerset med på dette? Støttegruppa ville ikke snakke med oss og meg. Slik fikk de ulike redaksjonene ulike kilder – det ble en forsterkning – NRK og sørlandspressen på den ene siden, TV2 og VG på den andre.

TV2 er altså det mediehuset som sammen med VG markerer seg med ny journalistikk på Baneheia-saken først. Fra 2020 går en gruppe unge journalister i gang med å følge opp og grave i argumentene i gjenopptakelsesbegjæringer og bevisenes stilling. Etter at det ble flertall for gjenopptakelse i kommisjonen, er de tett på Oslo-politiets nye etterforskning. Men da de gikk i gang, skjedde det ikke uten skepsis internt. Krimjournalist i TV2 Kenneth Fosshem forteller om en god del motvilje:

Vi ble sett på som litt spedalske i tv 2. Da vi lagde en av de første sakene var det en av de erfarne reporterne som skrev noe sånt som at «hva blir det neste, skal vi påstå at Anders Behring Breivik er uskyldig også?» Og vi merket jo at de som hadde dekket saken da det skjedde, var veldig følelsesmessig berørt. Men det som skjer i den andre enden er jo at det sitter en gruppe mennesker der som aldri har blitt hørt av noen journalister i store mediehus, altså støttegruppe og advokater som sitter på dokumenter, som plutselig ser at her er det noen som faktisk gidder å gå inn i saken, så vi opplevde jo også et veldig tilfang av stoff.

[1] https://www.nrk.no/sorlandet/xl/var-viggo-i-bua-eller-i-baneheia_-1.15136771

Etter at saken til Kristiansen er tatt opp igjen i 2021 og fram mot frifinnelse i 2022, er det en tydelig forskjell mellom journalistikken i NRK på den ene siden og TV2 og VG på den andre. Samtidig har det skjedd en endring i dekningen av Baneheia-saken som gjelder for hele pressen. Det er ikke lenger slik at de etterlatte uttaler seg i noen kanaler og ikke i andre. Det ble helt stille fra dem etter at beslutningen om gjenopptakelse var tatt og ny etterforskning i saken var i gang i 2022.

Innsyn og informasjon vs. varsomhet og personvern

Lenge ble de pårørende ansett som så viktige stemmer å lytte til at de preget pressens egne konferanser om krimjournalistikk og true crime. Nå argumenter som vektlegger hensyn til mennesker i sjokk og sorg, skjerming og vern av privatliv og konfidensiell informasjon mindre framme i debatten.

Når journalister vurderer hvorfor pressen var så tilbakeholdne med å gå kritisk inn i Baneheia-saken, peker de fleste på at man tok for mye hensyn til de pårørendes ønsker.

I fraværet av de etterlattes egne stemmer i denne rapporten, er det riktig å undersøke grunnlaget for denne enigheten litt nærmere.

Det er lenge siden drapene i Baneheia nå, og unntakstilstanden, med sin spesielle journalistikk, virker fjern. I dag står oppdraget om å opplyse alle sider ved en kriminalsak desto sterkere. Ikke minst er argumentasjonen preget av at informasjon må ut for å sikre alle parter en rettfærdig rettergang, der tiltalte og deres pårørende også har interesser som pressen skal forsvare.

Mens det i 2000 og 2001 var stor forståelse for foreldrenes ønske om at detaljer om hvordan drapene skjedde ikke skulle beskrives av mediene, slik at de kunne verne om døtrenes minne og skjerme sine gjenlevende barn og familie, er det i dag enighet om at det var uheldig at man etterkom dette ønsket. Argumentet er at det førte til en unødvendig rykteflom og at flere detaljer kunne gitt viktige indikasjoner om hvem som hadde begått drapene og om det var én eller to drapsmenn involvert.

Det er imidlertid grunn til å påpeke at det ikke var fraværet av detaljer om overgrep og drapsmetode som gjorde at dommen mot Viggo Kristiansen ble stående uimotsagt. Det var kvaliteten på etterforskningen, og de tekniske bevisene knyttet til DNA-spor og mobiltrafikk, som var avgjørende. Da saken gikk for retten i 2001, var det aldri et krav fra de etterlatte at politi og påtalemyndighet ikke skulle kritiseres eller at de tekniske bevisene ikke skulle granskes eller betviles.

Det er verdt skille mellom det opprinnelige ønsket om varsomhet når det gjelder nærgående beskrivelser av måten en forbrytelse har skjedd på, og det senere ønske om at dommen i saken etter mange år måtte respekteres som endelig. Sistnevnte ønske er svært forståelig, men ikke noe pressen kan etterkomme når det foreligger vektige argumenter for en at dom kan være felt på uriktig grunnlag. Når pressen lot være å gå inn i Baneheia-saken på nytt, er det da også fullt og helt pressens eget ansvar at de ikke gjorde det, uansett hvilket budskap pårørende måtte ha formidlet.

Det er også verdt å stoppe opp ved Ada Sofie Austegards ønske om at hennes datters død ikke skal være utgangspunkt for underholdning. Hennes beskrivelse av en av de omtalte journalistkonferansene der Bjørn Olav Jahrs bok var oppe til debatt i 2018 gir grunn til ettertanke⁶⁴. Hun opplevde en setting av feststemning der det skulle handle om «de bestialske og grusomme drapene i Baneheia». Hun beskriver situasjonen slik: «Debatten er klemt inn mellom velkomstdrinken i NRKs nye lokaler – og festmiddagen. Et vorspiel, om du vil. [...] Det ser ut som starten på et hvilket som helst julebord, med dempet belysning og høye forventninger til underholdningen». Debatten rundes ifølge Austegard av debattleders ord om at: "Nå må vi avslutte, hvis ikke vil kokken brenne biffen!" Hun skriver: «Jeg forlater hotellet umiddelbart, og lar konferansedeltakerne fortsette festen uten meg». Denne episoden er en sterk påminnelse om at en kriminalsak kan være interessant å følge med på og diskutere for de mange. For dem som er direkte berørt er det annerledes. Forbrytelsen forblir et dypt traume og en unntakstilstand de alltid har med seg, også når tiden har gått.

Innledningsvis i dette kapitlet ble det beskrevet hvordan krimjournalistikken alltid har vært knyttet til sterk publikumsappell, tabloide virkemidler og til tider kontroversielt innhold. Med true crime-genren har krimjournalistikken tatt nye steg i flere retninger. Når kriminalsaker rulles ut i bøker, tv-dokumentarer og podkaster får man som nevnt rom til å belyse et materiale mer inngående enn det man kan i tradisjonelle nyheter. Det kan gi et rom for å avdekke justismord, slik Bjørn Olav Jahrs bøker har gjort. Samtidig er dette arbeider som kan bryte med prinsipper i Vær varsom-plakaten.

Det ligger noen uløste dilemma her. True crime-genren er i dag omfavnet av pressen, og det lages et utall podkaster og dokumentarserier om tidligere og pågående kriminalsaker. Hva som blir for nærgående og hvilke virkemidler man kan ta i bruk, skal så lenge et av pressens organer står som utgiver, følge Vær varsom-plakaten. Men hvor den røde linja går mellom publikums berettigede krav på å få vite og hvor hensyn og varsomhet setter en stopper for hva som kan publiseres, er et spørsmål om skjønn. Dette skjønnnet utøves hver dag, og det er

⁶⁴ <https://www.journalisten.no/ada-sofie-austegard-agder-journalistlag-baneheia/reagerer-pa-baneheia-debatt-fra-bestialsk-og-grusomt--til-showbiz/342048>

mange opplysninger som aldri når publikum. Journalister vil gjerne likevel ofte fortelle mer, og med andre virkemidler, enn det de berørte selv er komfortable med.

Det er også et skjønsspørsmål når det er nok tvil rundt en dom til at det er viktig og riktig å gjøre den til gjenstand for en true crime-inspirert medieproduksjon der publikum inviteres inn for å følge med, slik man følger med på fiksjonskrim.. Hvis dramaturgien blir påtagelig og hvis framstillingene gjentas på nytt og på nytt, er det ikke vanskelig å se for seg at de faktisk handler om kan oppleve tap av kontroll, mangel på mulighet til å skjerme seg, og at traumer kan forsterkes og gjenopplives. Men dette vet vi altfor lite om. Denne gruppas erfaringer og tanker har ikke vært en del av denne undersøkelsen av pressens rolle i Baneheia-saken, og de er heller ikke i fokus i annen journalistikk-forskning. Det bør de bli.

Ytringsfrihet, opplysning og kritikk er grunnlaget journalistikken er bygget på.

Rettsikkerheten er avhengig av denne kritiske funksjonen. Justismord kan lettere skje når pressen svikter sitt kritiske mandat. Men retten til privatliv er også en grunnlovsfestet menneskerett. I vår tid med «en vegg av krim⁶⁵» i døgnkontinuerlige flater og formater er det verdt å minnes det, så ikke én urett og én blindsoner erstattes av en annen.

Konklusjon

Denne analysen har vist hvordan fortellingen om en avviker som begår en grusom forbrytelse og siden må ta sin straff, fikk forrang foran tekniske bevis og komplekse analyser. Helten i den opprinnelige historien er politiet. Pressen er fortelleren som formidler, forsterker og befester denne historien.

Pressens tilnærming til Baneheia-saken og Viggo Kristiansens kamp for frikjennelse har vært preget av en svært høy tillit til det norske rettsvesenet. Pressen framstår med få unntak i synk med politi, påtalemyndighet og Gjenopptagelseskommissjon. Når kommisjonen snur, og når Viggo Kristiansen frikjennes, snur pressen også. Da hylles også viktige motstemmer, som gjennom år har jobbet for å få saken gjenopptatt. Først da.

Måten pressen holdt fast på at dommen mot Viggo Kristiansen var riktig i årene før gjenopptagelse, framstår som et lærestykke i hvordan blindsoner oppstår og bekreftelsesfeller virker. Det er rettssystemet som først og fremst har sviktet når det skjer et justismord. Men pressen har et særlig ansvar for opprettholdelsen av en felles forståelse av saken i offentligheten. I Viggo Kristiansens tilfelle tenkte alle likt, og nesten ingen hadde lyst til å se seg tilbake og ta saken opp til ny vurdering.

⁶⁵ Røsland (2019). *Norsk kriminaljournalistikk etter 2000*.

Medienes rolle i denne saken er også et usedvanlig tydelig eksempel på hvordan pressen kan bruke sin innflytelse til å holde ute, latterliggjøre og stigmatisere kritiske stemmer.

Motstemmenes erfaringer i denne saken, enten det er advokater, psykolog, journalister, forfatter eller frivillige, er en studie i sosiale ekskluderingsmekanismer, der ytringsklimaet fremstår så ubehagelig at de fleste av oss ville holdt oss fra å stikke hodet fram.

Slik er også denne analysen om pressens rolle i et justismord en historie om helter og skurker. Heltene her er de som går mot strømmen og peker på at den etablerte fortellingen ikke er riktig. Det er folk med stort mot, som har vært villige til å ofre omdømme, tid og krefter på å få fram opplysningene og kunnskapen som til slutt gjorde at Viggo Kristiansen ble frifunnet.

At pressen selv snarere befestet og forsterket historien om Viggo Kristiansen, og at de heller enn å lytte til de kritiske stemmene stengte dem ute, kan oppsummeres og forklares i følgende hovedpunkter:

- Opplevelsen av unntakstilstand etter drapet på to små jenter i Baneheia, gjorde at journalistene som dekket saken i liten grad hadde en kritisk tilnærming til etterforskning og rettssak. Det bidro til at ett dominerende narrativ satte seg og at Viggo Kristiansen ble forhåndsdømt og utsatt for etiske overtramp i pressen.
- Etter dommen uttrykte pressen stor tillit til rettssystemet samtidig som pressen selv bidro til å mistenkeliggjøre og stigmatisere aktører som argumenterte for at dommen var felt på feil grunnlag og at saken måtte gjenopptas.
- Pressen var i stor grad avhengig av den informasjonen som tilfløt dem fra politiet under etterforskning og rettssaker i 2000 og 2001. Fra det tidspunktet saken blir begjært gjenopptatt ti år senere, hadde pressen god tilgang på dokumentene i saken.
- Kritiske stemmer, som jobbet for å få journalister til å sette seg inn i saken og tilbød innsyn i dokumenter, møtte liten eller ingen interesse fra pressen i årene mellom 2008–2021.
- Holdningen til Baneheia-saken internt i redaksjonene bidro til at de få journalistene som ønsket å se på saken på nytt ikke fikk gehør eller møtte motstand i sine mediehus.
- De etterlatte, representert ved Ada Sofie Austegard samt bistandsadvokater, jobbet aktivt for at aktører som mente dommen mot Kristiansen var feil ikke skulle nå gjennom i medier og offentlighet. De bremsset også initiativ til å lage journalistikk på saken i dokumentarform og i true crime-format
- Bjørn Olav Jahrs bok satte i gang debatt i pressekreter, men får dels lunken og dels svært kritisk mottagelse. Ingen i pressen lager journalistikk på påstandene som fremsettes i boka før gjenopptakelsen av Kristiansens sak er et faktum i 2021.

- NRK markerte seg særlig med en journalistikk fra de etterlattes og politiet i Agders sitt perspektiv i 2020. De får begrenset tilgang til dokumenter i saken etter det. Fra og med 2021 satser særlig TV2 og VG på egen, kritisk journalistikk i saken.

KAPITTEL 4

Læringspunkter

Med utgangspunkt i rapporten, har Norsk Presseforbunds arbeidsgruppe formulert noen læringspunkter. Vi håper disse kan være et grunnlag for videre diskusjoner i redaksjonene.

Arbeidet med evalueringen av Baneheiadekningen har vært bakoverskuende, men det fremste målet med arbeidet er at mediene skal lære noe, slik at vi forhåpentligvis unngår lignende saker i fremtiden.

I rapporten pekes det på ulike faktorer som i større eller mindre grad påvirket medienes arbeidsvilkår og interne prosesser, men her har vi heller valgt å gi råd om hva mediene selv kan gjøre – uavhengig av hvilke arbeidsvilkår vi møter og hvilke aktører som forsøker å påvirke vårt arbeid.

Læringspunkter:

1: Vær på vakt mot forutinntatthet og tunnelsyn. Unngå bekreftelsesfella spesielt i saker som kan virke opplagte.

2: En rettskraftig dom er ikke nødvendigvis riktig.

3: Vær særlig på vakt i saker som gjelder a) svært alvorlige forbrytelser, b) hvor siktede/tiltalte hevder sin uskyld og c) bevisene ikke er krystallklare.

4: Vær kritisk til alle kilder, ikke minst politi og påtalemyndighet. Let etter uavhengig ekspertise som kan utfordre politiets teorier.

5: Ikke la manglende deltagelse fra politi og påtalemyndighet hindre kritisk søkelys på etterforskning eller en rettskraftig dom.

6: Hensynet til pårørende må ikke veie tyngre enn å belyse fakta. Det kan kreve fokus på detaljer, selv om de er grusomme, for å opplyse saken og unngå justisfeil.

7: Vær forsiktig med å portrettere siktede/tiltalte på bakgrunn av vitneutsagn.

8: Vær nysgjerrig og lytt til motstemmene. Utstyr alle større saker med en "kald hjerne" som kan opptre som «djevelens advokat», som stiller de kritiske spørsmålene til redaksjonens tilnærming, og ser saken med friske øyne.

VEDLEGG TIL RAPPORTEN

Vedlegg til kapittel 1:

Metodologiske presiseringer

Begrensninger

I perioden 2000–2002 dekker ikke Retrievers mediearkiv kildene NRK, TV 2, Agderposten og Fædrelandsvennen. Vi har derfor hentet ut deler av datamaterialet i denne perioden direkte fra kildenes egne arkiver. Følgende materiale er hentet ut eksternt:

- Dekningen av Baneheia-saken på NRK Dagsrevyen og NRK Sørlandet er innhentet fra NRKs eget arkiv gjennom tilgang til påsynsrom hos NRK.
- Innslag om Baneheia på TV 2-Nyhetene har vi fått tilsendt fra TV 2s egne interne gjennomgang av Baneheia-saken. Klippene er basert på et utvalg TV 2 har foretatt på forhånd.
- Oppslag i Agderposten og Fædrelandsvennen på papir er gjennomgått i Nasjonalbibliotekets arkiv.

Søkestrenger

For å finne frem til alle relevante artikler fra de tre fasene er det satt opp flere søkestrenger i Retrievers verktøy. Alle oppslag må omtale Baneheia, og vi har tatt høyde for at «Baneheia» kan være feilstavet i noen tilfeller. I tillegg dekker søket skrivemåter som «Baneheia-saken», «Baneheia-siktede» og «Baneheia-drapene». Kontrolløk på Viggo Kristiansen er også inkludert for å forsikre oss om at vi dekker alt. Ettersom Baneheia ofte omtales som stedsnavn i forbindelse med tunnelarbeid og i senere tid som rekreasjons- og turområde, har vi ekskludert oppslag som nevner Baneheia, men som ikke dreier seg om drapssaken.

En annen avgrensning som er foretatt er å ekskludere små oppslag som notiser og kortmeldinger. Dette er en relevant avgrensning ettersom vi skal svare på spørsmål om kildebruk i saken, noe som sjelden fremkommer tydelig i notiser. Dermed er alle oppslag med færre enn 150 ord ekskludert i datamaterialet, med ett unntak, nemlig avisforsider. I datamaterialet kom vi over oppslag hvor Baneheia-saken blir nevnt i oppslag med mer enn 150 ord, uten at oppslagene er relevante med tanke på kildebruk og sakens essens. Eksempler på dette er omtale av andre kriminalsaker i Norge eller utlandet, hvor enten Baneheia-saken eller Stine Sofies Stiftelses arbeid med barn og unge nevnes. På grunn av slike oppslag er omtalen kategorisert etter sakens synlighet med en tredelt skala («lav synlighet», «middels

synlighet» og «høy synlighet»). Det er omtalen som har høy synlighet som er inkludert i datagrunnlaget.

Etter alle avgrensningene sitter vi igjen med et datagrunnlag på 2672 oppslag/innslag, som oppfyller utvalgsriteriene vi har presentert. Tabellen under viser en oversikt over hvordan omtalen fordeler seg på de tre fasene:

	Periode	Antall analyserte oppslag og innslag
Fase 1	Fra forbrytelsen 19.05.2000 til dommen i lagmannsretten (pluss tok uker) 28.02.2002	2 182
Fase 2	Gjenopptakelsesbegjæringen(e) fra 05.09.2008 til 29.12.2010	258
Fase 3	Dekning av «Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet» og saken fra 01.01.2017 til 31.12.2019	232
Alle tre faser		2672

I de neste avsnittene vil vi nærmere forklare hvordan vi har kategorisert og gjennomlest oppslagene for best å besvare analysens undersøkelsesspørsmål.

Hvordan er oppslagene kategorisert?

Analysen er basert på en kvalitativ nærlesning av omtalen i utvalget. Alle oppslag er gjennomlest og kategorisert på to hovedvariabler: kilder og tema. Videre presenteres kilde- og temainndelingen.

Kilder

For å undersøke mediens kildebruk er alle oppslagene kategorisert etter hvilke kilder som er til stede i medieoppslagene ut fra noen forhåndsdefinerte kildekategorier. Her har vi valgt å

kategorisere opptil fem kilder i hvert oppslag for å kunne fange opp mulige nyanser i pressens kildebruk. Kildene blir i hvert oppslag rangert etter den enkelte kildens synlighet og dominans i oppslaget. Kilde 1 er oppslagets primærkilde, kilde 2 er oppslagets sekundærkilde, helt til kilde 5, som er den minst fremtredende kilden i oppslaget. Hovedregelen i kategoriseringen er at primærkilden er den kilden som i størst grad preger budskapet som formidles i oppslaget. Ofte er dette den kilden som uttaler seg først i et oppslag eller innslag, for eksempel i overskrift og ingress. I visse tilfeller dominerer en kilde oppslagets budskap uten å være nevnt først, og kilden settes da som hovedkilde uavhengig av rekkefølgen. I meningsbærende oppslag som debattinnlegg og kronikker er det alltid forfatteren av innlegget som er kilde i oppslaget. I oppslag der kilder har vært anonymisert eller ikke direkte referert til i medieoppslag, har disse blitt kategorisert etter hvilken kilde informasjonen mest sannsynlig stammer fra, ut fra et leserperspektiv. I oppslag der det ikke er noen tydelig kilde, f.eks. i rent nyhetsrapporterende stoff, er det «redaksjonen/journalisten» som er satt som kilde.

I tabellen under følger en oversikt over de ulike kildegruppene omtalen er kategorisert etter, med en beskrivelse av hvilke aktører som tilhører hver gruppe:

Kilde	Beskrivelse
Bjørn Olav Jahr	Når Bjørn Olav Jahr uttaler seg (2017–2019)
Domstol	Dommere, sorenskriver, høyesterett og andre personer som uttaler seg på vegne av rettsvesenet.
Ekspert	Personer som uttaler seg som ekspert innenfor et fagfelt i kraft av yrkestittel og kompetanse. Oftest DNA-ekspert, rettsmedisinere, teledata-eksperter eller psykologer.
Foreldrene til ofrene	Når én eller flere av foreldrene til ofrene, deres bistandsadvokater eller nære familiemedlemmer uttaler seg eller bistår med informasjon i media.
Forsvarer – Jan Helge Andersen	Jan Helge Andersens forsvarer, Ben Fegran.
Forsvarer – Viggo Kristiansen	Viggo Kristiansens forsvarere gjennom årene, blant andre Tore H. Pettersen, Svein A. Hagen, Sigurd Klomsæt og Arvid Sjødin.
Gjenopptakelseskommisjonen	Personer som uttaler seg på vegne av Gjenopptakelseskommisjonen, eller når gjenopptakelseskommisjonen informerer om deres saksbehandling i en pressemelding.
Jan Helge Andersen og pårørende	Når Jan Helge Andersen eller familien til Jan Helge Andersen uttaler seg eller bistår pressen med informasjon.

Lokalsamfunn	Personer i lokalsamfunnet om uttaler seg. Venner, lærere, rektor, naboer, beboere i Kristiansand, prest.
Politi	Personer som uttaler seg på vegne av politiet, Kripos eller fengselsvesenet. Letemannskap fra blant annet Heimvernet er også kategorisert i denne kategorien. Uttalelser fra kriminalsjef Arne Pedersen er også i denne kategorien.
Politiker	Politikere som uttaler seg. Statsminister, ordfører og andre politiske stemmer.
Privatperson/andre	Uttalelser fra privatpersoner eller personer som ikke faller inn under de øvrige kildekategoriene. Her er uttalelser fra andre vitner i saken, forlagsredaktør av boken til Bjørn Olav Jahr, og produsenter av TV 2s podkast om Baneheia-saken
Påtalemyndighet	Når påtalemyndighet uttaler seg, f.eks: aktor, riks- og statsadvokater. Førstestadvokat i retts sakene, Edward Dahl, faller inn i denne kategorien
Redaksjon/journalist	Når redaktører, journalister eller nyhetsankere er hovedkilde. Dette er ofte nyhetsrapporterende stoff hvor ingen andre kilder er brukt, men er også meningsbærende stoff som ledere og kommentarer. Brukt i oppslag der anonymiserte kilder er brukt eller ikke direkte oppgitt, og der det ikke er tydelig hvem informasjonen kommer fra.
Viggo Kristiansen og pårørende	Når Viggo Kristiansen eller familien til Viggo Kristiansen uttaler seg eller bistår pressen med informasjon.

Tematikk

For å fange opp nyansene i mediedekningen er alle oppslag også kategorisert etter tematikk i omtalen. Hvert oppslag har fått et hovedtema og et undertema. Temakategoriene søker å fange bredt, men skal også si noe om hva som kjennetegner mediebildet og peke ut viktige momenter i de ulike fasene i undersøkelsen. Oppslagene kan ha flere tematikker i et oppslag, hvor det er det mest fremtredende temaet som får et oppslag.

I tabellen under følger en oversikt over de ulike temaene og undertemaene med en beskrivelse av omtale som tilhører de ulike kategoriene:

Tema	Undertema	Beskrivelse
Etterforskning	Situasjonsrapportering fra etterforskning	Oppslag som handler om etterforskningen mer overordnet. Typisk nyhetsrapporterende omtale og situasjonsrapporter fra etterforskningens første faser.
	Obduksjonsrapport	Omtale av obduksjonsrapporten.
	Vitner, personer og avhør	Oppslag som handler om politiets etterforskningsarbeid med avhør, vitneobservasjoner eller personer av interesse. Dette kan også være gjenfortelling av informasjon som har kommet frem gjennom avhør med mistenkte og siktede i saken.
	Drapsvåpen	Søk etter drapsvåpen og omtale av drapsmetode.
	DNA-bevis	Omtale av biologisk materiale og DNA i forbindelse med etterforskningen. F.eks politiets innsamling av biologisk materiale på åstedet og rettsmedisinske rapporter.
	Mobilbevis	Omtale av Kristiansens mobiltelefon og dekningskart over Baneheia. Rapporter fra Telenor og Teleplan.
	Evaluering av etterforskning	Når etterforskningen evalueres. F.eks. når etterforskningsarbeidet får ros eller kritikk.
Fengsling/rettssak/dom	Fengsling/siktelse	Omtale av pågripelsen, siktelsen, varetektsfengslingen av Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen. Omtale knyttet til deres opphold i fengsel etter domfellelsen.
	Rettssak	Omtale knyttet til rettssakene. Rettsreferater, utspørring av vitner, prosedering.
	Dom/straffeutmåling	Omtale av dommen og straffeutmålingen.
	Gjenopptakelsesbegjæring	Omtale av begjæringene om gjenopptakelse, Gjenopptakelseskomisjonens arbeid, behandling av begjæringene og vedtak.

	DNA-bevis	Omtale av DNA-bevis i forbindelse med rettssakene eller gjenopptakelsesbegjæringene
	Mobilbevis	Omtale av mobiltrafikk i forbindelse med rettssakene eller gjenopptakelsesbegjæringene
	Drapsvåpen	Diskusjon av drapsvåpen og drapsmetode under rettssakene eller i forbindelse med gjenopptakelsesbegjæringene
	Andre forhold	Omtale av rettslige forhold som ikke omhandler Baneheia-saken direkte. Dette kan for eksempel være omtale andre rettsprosesser enn drapene i Baneheia
Ofrene/pårørende/lokalsamfunn	Sorg/kondolanse/reaksjoner	Omtale av hvordan drapene påvirker både lokalbefolkningen og nasjonen. Begravelser, minnemarkeringer, reaksjoner og refleksjoner rundt saken
	Politisk og sosialt engasjement i saken	Politisk og sosialt engasjement i saken ut over reaksjoner og sorg. Ofte i forbindelse med Stine Sofies Stiftelses arbeid, og politisk debatt rundt straff og vold mot barn
Kristiansen/Andersen	Biografi/bakgrunn	Omtale av Kristiansen og/eller Andersens bakgrunn. Karakteristikk og beskrivelser av oppvekst og væremåte

Retrievers kildeliste

- Agderposten (ingen byline) (2008, 6. september). *Pressen svarer Klomsæt*. Agderposten (hentet fra Retrievers mediearkiv, ingen nettsadresse tilgjengelig)
- Altmann, C. (2000, 14. september). *Forklarer seg i detalj om ugjerningen*. Aftenposten, s.6-7 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Altmann, C. og Holm, P.A. (2000, 22. mai). *Skolevennene i tårer i morges*. Aftenposten, s. 7 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Berg, R. (2017, 13. oktober). *Et dødelig vennskap: Jan Helge Andersen snakker ut om livet etter Baneheia-drapene*. VG, s. 6-10 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Bjørnevik, H. og NTB (2010, 18. juni) *Ingen ny rettssak*. Fædrelandsvennen, s. 9 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Borghan, A., Jakobsen, M. og Engen, R. V. (2017, 9. oktober). *-Skulle dette være sant, vil det være en rettshistorisk skandale*. NRK Sørlandet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.nrk.no/sorlandet/-skulle-dette-vaere-sant-vil-det-vaere-en-rettshistoriskskandale-1.13726032>)
- NRK Sørlandet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.nrk.no/sorlandet/-skulle-dette-vaere-sant-vil-det-vaere-en-rettshistoriskskandale-1.13726032>)
- Dagbladet (ingen byline), (2002, 5. februar). *Kan bli dømt for alltid*. Dagbladet. (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Dagbladet (ingen byline). (2000, 15. september) *Vi så for oss et monster, en Thomas Quick skikkelse, så er det altså disse to*. Dagbladet, s. 10-11 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Dagbladet (ingen byline) (2000, 23. mai) *Sorg og raseri*. Dagbladet, s. 2 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Eie, L. (2019, 28. November). *Drapene i Baneheia: Vurderer DNA-beviset på nytt*. NRK Sørlandet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.nrk.no/sorlandet/drapene-i-baneheia-vurderer-dna-beviset-pa-nytt-1.14799324>)
- Eigeland, K. K. (Nyhetsanker/reporter). (2001, 25. mai). *Dagsrevyen* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)
- Eigeland, K. K. (Nyhetsanker/reporter). (2001, 24. april). *Sørnytt* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)
- Eigeland, K. K. (Nyhetsanker/reporter). (2000, 13. september). *Sørnytt* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)

- Eigeland, K. K. (Nyhetsanker/reporter). (2000, 25. mai). *NRK Dagsrevyen* [TV-program]. NRK (hentet fra NRKs arkiver)
- Flaa, J. (2018, 12. oktober). *Baneheia-etterlatte ut mot medier: -- Sårende og opprivende*. Agderposten (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.agderposten.no/nyheter/i/KnBQEE/baneheia-etterlatte-ut-mot-mediersaarende-og-opprivende>)
- Fossheim, K. og Solheim, M. H. (2018, 24. juni). *Nye DNA-tester kan før til at Baneheia-saken gjenopptas*. TV 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/nye-dna-tester-kan-fore-til-at-baneheia-sakengjenopptas/9926847/>)
- Fædrelandsvennen (ingen byline) (2000, 26. mai). *Hvileløs jakt på drapsmannen*. Fædrelandsvennen, s. 4 (hentet fra Nasjonalbiblioteket (nb.no))
- Fædrelandsvennen (ingen byline) (2000, 27. oktober). *Fellende bevis i Baneheia-saken*. Fædrelandsvennen, s. 1 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Gauslå, S. (2000, 15. september). *Når pressen identifiserer*. Agderposten (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Gelius, J. (Nyhetsanker/reporter) (2000, 26. oktober) *Dagrevyen* [TV-program]. NRK (hentet fra NRKs arkiver)
- Gelius, J. (Nyhetsanker/reporter) (2000, 26. oktober) *Sørnytt* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)
- Gimse, L. M. (2009, 9. april). *Fædrelandsvennen fikk medhold i Høyesterett*. Fædrelandsvennen (hentet fra Retrievers mediearkiv, ingen nettsadresse tilgjengelig)
- Hansen, F. og Pedersen, E. (2000, 17. september). *Desperat alibikamp*. Dagbladet, s. 8 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Hanssen, H. C. (2001, 27. april). *Masken rakner i retten*. Dagbladet, s. 4–5 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Hanssen, I. D. (2017, 13. oktober). *Omkamp om Baneheia-bevisene*. Fædrelandsvennen, s. 17 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Hegge, P.E. (2000, 24. mai). *Uskyldens tid over*. Aftenposten, s. 2 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Hjukse, A. K. & Aadland, C. (2002, 10. juli) *Frykter ikke mediene*. Dagbladet (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Hovdenakk, S. (2017, 13. oktober). *Varsel om justismord*. VG, s. 44 (hentet fra Retrievers mediearkiv)

- Jacobsen, H. B. og Søreide, S. O. (Nyhetsanker/reporter). (2000, 29. august) *TV 2 Nyhetene* [TV-program] TV 2 (hentet fra TV 2s arkiver)
- Jahr, B. O. (2017, 24. oktober). *Fædrelandsvennens dekning av «Drapene i Baneheia»*. Fædrelandsvennen, s. 22 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Johansen, A. H. (2009, 27. januar). «Ironisk» dødstrussel. VG. s. 10 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Johansen, G. R., Fossheim, K. og Myhrem K. (2019, 8. desember). *Ekspert slakter DNA-beviset mot Viggo Kristiansen*. TV 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/ekspert-slakter-dna-beviset-mot-viggokristiansen/11043907/>)
- Johnsen, K. & Mosland, R. (Nyhetsanker/reporter). (2000, 29. august) *NRK Dagsrevyen* [TV program]. NRK (hentet fra NRKs arkiver)
- Jonassen, A. M. (2000, 26.mai) *Håper på gjennombrudd i dag*. Aftenposten. (fra Retrievers mediearkiv)
- Jonassen, A. M. (2001, 26. april). *Nektet først all skyld*. Aftenposten, s. 6–7 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Kolstad, T. N. og Sellevold, T. [Programledere] (2018, 12. oktober). *Advokat Håkon Brækhus om media i Baneheiasaken. Sørlandssendinga* [Radioprogram]
- NRK Sørlandet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://radio.nrk.no/serie/distriktsprogramsoerlandet/sesong/201810/DKSL020058#t=:;HH start=:h;;MM start=:m;;SS start=:s>)
- Kubens, V (2010, 16. juni). *Jeg gruer meg*. Fædrelandsvennen, s. 3 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Langbach, T. (2002, 9. juli). *Medienes rolle i straffesaker*. Aftenposten (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Mauren, A. (2002, 29. juni). *Ønsker lov mot lekkasjer til mediene*. Aftenposten (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Mikalsen, Ø. (2000, 23. mai). Dette kan vi ikke leve med. Dagbladet, s. 13 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Mersland, F. og Eigeland, K. K. (Nyhetsanker/reporter). (2001, 25. mai). *NRK Dagsrevyen* [TV program]. NRK (hentet fra NRKs arkiver)
- Møllen, J. A. (2008, 5. september). *Dette kreves for å få Baneheia-saken gjenopptatt*. Fædrelandsvennen (hentet fra Retrievers mediearkiv,

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/emqx4/dette-kreves-for-aa-faa-baneheia-saken-gjenopptatt>)

Nilsen, A. T. (2008, 8. september). -*Han er en klovn: Mor til drapsdømte Jan Helge Andersen, mener Klomsæt ikke har nye fakta*. NRK Sørlandet (hentet fra Retriever mediearkiv, <https://www.nrk.no/sorlandet/--klomsaet-er-en-klovn-1.6211039>)

Nilsen, N. (2019, 11. desember). *Berøringsangst i Baneheia-saken*. Fædrelandsvennen (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.fvn.no/mening/debattinnlegg/i/aw0AqO/beroeringsangst-i-baneheia-saken>)

NRK Sørlandet (ingen byline). (2002, 1. februar). *Sørnytt* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)

NRK Sørlandet (ingen byline). (2000, 18. september). *Sørnytt* [TV-program]. NRK Sørlandet (hentet fra NRKs arkiver)

NTB (2008, 6. september). *Sterke reaksjoner på Kristiansens begjæring*. Agderposten (hentet fra Retrievers mediearkiv, ingen nettside tilgjengelig)

NTB (2000, 15. september 2000). *Delte meninger om bildebruk*. Agderposten (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Nygaard, F. (2017, 11. oktober). *Ingen tro på Viggo Kristiansen*. VG (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/v42Lp/kommentar-ingen-tro-paa-viggo-kristiansen>)

Nygaard, F. (2001, 22. mai). *Kritisk til mobiletterforskning*. VG, s. 22–23. (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Nygaard, F. og Bakkeli T. (2000, 16. september). *Drept da guttene ble redde. Drept da hun prøvde å rømme*. VG, s. 10–11 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Nygaard F., Moe, O. og Dalland, E. (2000, 23. mai). *Navngitt voldtektsdømt sjekkes*. VG, s. 10 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Onsaker, T. og Eggen, A.I. (6. februar 2002). *Juryen ble ikke påvirket*. Agderposten, s. 4. (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Nygaard, F., Aas, H. P., Gander, F., Storedal, M., Predensen, N. og Næss, A. E. (2000, 29. mai). *Fant hårstrå*. VG. (fra Retrievers mediearkiv)

Pedersen E. og Hansen, F. (2000, 24. mai). *Hentet inn til lange avhør*. Dagbladet, s. 8 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Pedersen, E. (2001, 26. april). *Presses ut av rollen*. Dagbladet, s. 16–17. (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

- Pedersen, E. (2008, 6. september) *Pårørende reagrerer. Dagbladet*, s. 10 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Pedersen, E. (2010, 17. juni). *Nei til ny Baneheia-rettssak*. Dagbladet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.dagbladet.no/nyheter/nei-til-ny-baneheia-rettssak/64517369>)
- Pedersen, E. (2010, 6. mai). *Høyre krever full granskning av Rettsmedisinsk Institutt*. Dagbladet (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.dagbladet.no/nyheter/hoyre-krever-full-granskning-av-rettsmedisinsk-institutt/65095410>)
- Rustad, P. A. (Nyhetsanker/reporter). (2000, 8. juli). *TV 2 Nyhetene* [TV-program]. (Hentet fra TV 2s arkiver)
- Rustad, P. A. og Solvang, T. (Nyhetsanker/reporter). (2002, 13. februar). *TV 2 Nyhetene* [TV program]. (Hentet fra TV 2s arkiver)
- Rød, M. (2010, 19. juni). *Tid for ro om Baneheia*. Fædrelandsvennen, s. 6 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Røset, H. H., Berg, R., og Hansen, F. (2017, 11. oktober). *Jan Helge Andersens familie reagerer kraftig på ny Baneheia-bok*. VG (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0Md20/jan-helge-andersens-familie-reagerer-kraftig-paa-ny-baneheia-bok>)
- Skard, K. (2000, 22. mai). *Hele byen i sorg*. Dagbladet, s. 8–9 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Skartveit, H. (2008, 6. september). *Grusomt og grenseløst*. VG, s. 21 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Solvang, T. (2009, 24. november). *Sjekker DNA i Baneheia-saken*. TV 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/sjekker-dna-i-baneheia-saken/12530290/>)
- Solvang, T. (Nyhetsanker/reporter) (2002, 7. februar). *TV 2 Nyhetene* [TV-program]. TV 2 (hentet fra TV 2s arkiver)
- Solvang, T. og Sviland, K. (Nyhetsanker/reporter) (2000, 15. september). *TV 2 Nyhetene* [TV program]. TV 2 (Hentet fra TV 2s arkiver)
- Staude, V. og Bubresko, P. [Programledere] (2019) *Baneheia-saken blir podcast, God Morgen Norge*. [TV-program] TV 2 (Hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.tv2.no/video/sport/engelsk-fotball/baneheia-saken-blir-podcast/1521820/>)

- Sundnes, T. (2000, 19. september) *Jeg tror ikke han har gjort det. Ikke slik som jeg kjenner ham.* VG, s. 6 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Tetlie, M. (2000, 27. september 2000). *Politiet håper på tilståelse i dag.* VG, s. 6 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Torgersen, H. O. (2008, 6. september). *Mener Kristiansen kan være uskyldig: Dømt for Baneheia drapene uten tekniske bevis.* Aftenposten, s. 4. (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- TV 2 (ingen byline) (2000, 13. september). *Ekstrasending Nyhetene* [TV-program]. TV 2 (hentet fra TV 2s arkiver)
- TV 2 (ingen byline) (2002, 1. februar). *Svar nei på skyldspørsmålet.* TV 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- Udjus, V. (2019, 11. desember). *Mens vi venter på Gjenopptakelseskommissjonen.* Fædrelandsvennen (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.fvn.no/mening/kommentar/i/6jMmP3/mens-vi-venter-paa-gjenopptakelseskommissjonen>)
- Versland, S. (2001, 27. april). *Reagerer på oppførselen.* Fædrelandsvennen, s. 5 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- VG (ingen byline) (2008, 8. September). *Baneheia om igjen.* VG, s. 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv)
- VG (ingen byline), (2000, 15. september). *Anonym advokat.* VG, s. 10. (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- VG (ingen byline) (2000, 23. mai). *Hjerterått!* VG, s. 2 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Vigsnes, E. (2001, 26. april). *Viggo – monster eller rampegutt?* Fædrelandsvennen, s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Vigsnes, E. (2000, 15. september). *Truet til å tie om drapene.* Fædrelandsvennen, s. 5 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)
- Vindslund, S. (2017, 12. oktober). *Viggos far var rasende.* Fædrelandsvennen (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.fvn.no/kultur/i/n33mJ/viggos-far-var-rasende>)
- Wiik, L. [Programleder] (2018, 20. april). *Fetteren: Derfor mener han Viggo Kristiansen er uskyldig dømt. Snakk* [TV Program] TV 2 (hentet fra Retrievers mediearkiv, <https://www.tv2.no/video/nyhetene/fetteren-derfor-mener-han-viggo-kristiansen-er-uskyldig-doemt/1324223/>)
- Wisløff J. (2000, 23. mai). *Jakter på mystiske menn.* VG, s. 7 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Wisløff, J., Gander, F. og Kristiansen, T. (2000, 21. juni) *Mangler DNA-funn fra gjerningsmannen*. VG, s. 12 (fra Retrievers mediearkiv)

Wulfsberg, M. (2017, 14. oktober). *Problematisk om justismord*. Dagbladet, s. 56 (hentet fra Retrievers mediearkiv)

Faksimileliste

Fase 1

Faksimile 1: Grøntoft, K., Hagen, A., Pedersen, E. og Rognmo, G. 24. april 2000. Barnedrapene: «Plageånden». Dagbladet, s. 14-15 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 2: Dagbladet, 23. mai 2000. Barnedrapene: Drapsdømt sjekkes. Sett av politiet i Baneheia. Dagbladet, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 3: VG, 23. mai 2000. Jakt på to menn. Jentene stukket ned og drept. VG, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 4: Wisløff et. al, 23. mai 2000. Jakter på mystiske menn. VG, side 7 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 5: Nygaard et al., 23. mai 2000. Navngitt voldtekstdømt sjekkes. VG, s. 10 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 6: Fædrelandsvennen, 23. mai 2000. To menn rømte fra lukket avdeling. Fædrelandsvennen, s. 3 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 7: Pedersen et al., 24. mai 2000. Hentet inn til lange avhør. Dagbladet, s 8 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 8: Fædrelandsvennen, 24. mai 2000. Drapsdømt tilbake på jobb i dag. Fædrelandsvennen, s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 9: Gander et. al, 24. mai 2000. -Vi har svaret. VG, s. 6-7- (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 10: Larsen, 24. mai 2000. Har løsningen i sikte. Agderposten, s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 11: VG, 24. mai 2000. Barnedrapene: Politiet i natt: -Vi har drapsmannen i vår papirer. VG, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 12: Fædrelandsvennen, 26. mai 2000. Hvileløs jakt på drapsmannen. Fædrelandsvennen s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 13: Nygaard og Bakkeli, 16. september 2000. Drept da guttene ble redde. Drept da hun prøvde å rømme. VG, s. 10-11. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 14: Dagbladet, 17. september 2000. Kjemper desperat for alibiet. Dagbladet, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 15: Bakkeli et al. 20 september 2000. – Forklaringen sprekker. VG, s. 10. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 16: Tetlie, 27. september 2000. Politiet håper på tilståelse i dag. VG, s. 6 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 17: VG, 26. oktober 2000. Baneheia-drapene: Politiet sikre på DNA-bevis mot Viggo Kristiansen. VG, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 18: Altmann, 27. oktober 2000. Avslørt av DNA-spor» Aftenposten, s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 19: Fædrelandsvennen, 27.oktober 2000. Fellende bevis i Baneheia-saken. Fædrelandsvennen, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 20: VG, 14. September 2000. Tatt. VG, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 21: Fædrelandsvennen, 14.september 2000. Mistenkt fra dag én. Fædrelandsvennen, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 22: Dagbladet, 14. september 2000. Drepte for å skjule voldtekt: Slik er de to siktede. -De må få strengeste straff. Dagbladet, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 23: Aftenposten, 14. september 2000. To drapssiktet, én har tilstått. Aftenposten, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 24: Dagbladet, 24. mai 2001. Gliste provoserende: Iskald maske rystet retten. Dagbladet, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 25: Nygaard et al. 24. april 2001. -En god dag. VG, s. 12 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 26: Fædrelandsvennen, 27. april 2001. Rystet over de tiltalte. Fædrelandsvennen, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 27: Versland, 24. april 2001. Dagen som endte med drap. Fædrelandsvennen, s. 4-5. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 28: Steensen og Onsaker, 24. april 2001. Hvorfor jeg ikke gjorde noe? Jeg vet ikke. Jeg var mer eller mindre lammet. Agderposten, s. 4-5.

Faksimile 29: Hanssen, 27. april 2001. Masken rakner i retten. Dagbladet, s. 4-5 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 30: Vigsnes, 26. april 2001. Viggo – monster eller rampegutt? Fædrelandsvennen, s. 4 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 31: Støland, 25. april 2001. Grusomhetene mot prinsessene. VG, s. 11 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 32: Vigsnes, 15. september 2000. -Truet til å tie om drapene. Fædrelandsvennen, s. 5 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 33: Tetlie, 24. september 2000. -Drapspektet bør få strafferabatt. VG, s. 7 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 34: Fædrelandsvennen, 24. april 2001. Stoler ikke på Andersen. Fædrelandsvennen, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 35: Fædrelandsvennen, 1. februar 2002. Gatas skrekk ble drapsmann. Fædrelandsvennen, forside (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 36: Onsaker og Eggen, 1. februar 2001. Ingen grunn til tvil. Agderposten, s. 7. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 37: Nygaard og Tetlie, 23. mai 2001. Tikkende bombe. Drivende mine. VG, s. 19 (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 38: Fædrelandsvennen, 4. mai 2001. Kritikk mot Aftenposten og Fædrelandsvennen. Fædrelandsvennen, s. 4. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 39: Mauren, 29. juni 2001. Ønsker lov mot lekkasjer til mediene. Aftenposten, s. 3. (hentet fra: Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 40: Hjukse og Aadland, 10. juli 2001. Frykter ikke mediene. Dagbladet, s. 18 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 41: Onsaker og Eggen, 6. februar 2002. Juryen ble ikke påvirket. Agderposten, s. 4 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 42: Langbach, 9. juli 2001. Medienes rolle i straffesaker. Aftenposten, s. 6 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 43: Altmann, 23. mai 2000. Kristiansand sterkt preget av drapene. Aftenposten, s. 3 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 44: Moe, 23. mai 2000. Gråt og sinne. Sterke følelser hos elevene. VG, s. 12-13. (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 45: Dagbladet, 22. mai 2000. Ufattelig. Hvilken syk satan har gjort dette. Dagbladet, forside (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 46: Kringstad og Juvik, 23. mai 2000. Hvem myrder barn? VG, s. 8-9 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 47: Altmann, 14. September 2000. Begge virket truende på folk. Aftenposten, s. 2 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 48: Rostad et al., 15. september 2000. Blid og aggressiv. VG, s. 10 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 49: Altmann, 14. september 2000. De to drapssiktede var nabolagets «skrekk». Aftenposten, s. 2 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 50: Bakkeli et al., 14. september 2000. Anmelde 21-åringen for kikking. VG, s. 9 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 51: Aas et al., 15. september 2000. 19-åringen får mange godord. VG, s. 11 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Faksimile 52: Dagbladet, 15. september 2000. Vi så for oss et monster, en Thomas Quick-skikkelse, så er det altså disse to. Dagbladet, s. 10 (hentet fra Nasjonalbiblioteket, nb.no)

Fase 2

Faksimile 53: Ruud, T. E. T., 9. september 2008. Viggo Kristiansen vil ta løgttest. VG s. 18. (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 54: Nilsen, A. T., 8. september 2008. -Han er en klovn. NRK Sørlandet (hentet fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/--klomsaet-er-en-klovn-1.6211039>)

Faksimile 55: Krüger, R., 8. september 2008. Kritisk til Viggos nye advokat. TV 2 (hentet fra: <https://www.tv2.no/nyheter/kritisk-til-viggos-nye-advokat/12111035/>)

Faksimile 56: Johansen, A. H., 7. september 2008. Krever alt på bordet. Dagbladet, s. 13 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 57: Pedersen, E., 13. april 2010. Kjemper for friheten: slik vil ha bli frikjenten. Dagbladet s. 10-11 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 58: Bjørnevik, H. og NTB, 18. juni 2010. Ingen ny rettssak. Fædrelandsvennen, s. 9 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 59: Kubens, V., 16. juni 2010. Jeg gruer meg. Fædrelandsvennen, s. 3 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 60: Rød, M., 19. juni 2010. Tid for ro om Baneheia. Fædrelandsvennen, s. 6 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 61: Hanssen, I. D., 21. juni 2010. Intet nytt om gjenåpning- Aftenposten, s. 3 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 62: Akerhaug, L., 26. januar 2009. Viggo Kristiansen i retten for drapstrusler. VG (hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/p3xz6/viggo-kristiansen-i-retten-for-drapstrusler>)

Faksimile 63: Damsgaard, E., 20. desember 2009. Risikerer lengre fengselsstraff. NRK Sørlandet (hentet fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/risikerer-lengre-fengselsstraff-1.6371614>)

Faksimile 64: Pedersen, E., 13. april 2010. Sår sterk tvil om DNA-beviset. Dagbladet, s. 12 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 65: Pedersen, E., 19. april 2010. DNA-eksperter ler av norsk politi i Baneheia-saken. Dagbladet (hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/dna-eksperter-ler-av-norsk-politi-i-baneheia-saken/65072968>)

Faksimile 66: Nekstad, V., 13. april 2010. Sår tvil om DNA-bevis. Fædrelandsvennen (hentet fra: <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/XnblW/saar-tvil-om-dna-bevis>)

Fase 3

Faksimile 67: Engen, E. V., Mjaaland, O. og Jakobsen, M. (2017, 9. oktober). Viggo Kristiansen er et offer for manglende rettssikkerhet. NRK (hentet fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/viggo-kristiansen-er-et-offer-for-manglende-rettssikkerhet-1.13726068>)

Faksimile 68: Kristensen, E. (2017, 9. oktober). Forfatteren bak ny Baneheia-bok: – Dette er et klassisk justismord. Fædrelandsvennen (hentet fra: <https://www.fvn.no/nyheter/i/v4gmV/forfatteren-bak-ny-baneheia-bok-dette-er-et-klassisk-justismord>)

Faksimile 69: Braaten, M., Røset, H. H. og Quist, C. (2017, 10. oktober). Forfatter om drapsdømte Viggo Kristiansen: «Uskyldig». VG, s.6 (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 70: Klækken, B. (2017, 12. oktober). -Det er riktig å komme hit og snakke om boken. Det ville vært respektløst å ikke gjøre det. Fædrelandsvennen (hentet fra: <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/oj5p0/det-er-riktig-aa-komme-hit-og-snakke-om-boken-det-ville-vaere-respektloest-aa-ikke-gjoere-det>)

Faksimile 71: Vindsland, S. (2017, 13. oktober). Viggos far var rasende. Fædrelandsvennen (hentet fra: <https://www.fvn.no/kultur/i/n33m/viggos-far-var-rasende>)

Faksimile 72: Berg, R. (2017, 13. oktober). Et dødelig vennskap. VG (hentet fra: Retrievers arkiv)

Faksimile 73: Wiik, L. og Moen, G.S. (2017, 13. oktober). – Ingen håndfaste bevis som knytter Viggo Kristiansen til åstedet. TV 2 (hentet fra: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/ingen-handfaste-bevis-som-knytter-viggo-kristiansen-til-astedet/9424565/>)

Faksimile 74: Hovdenakk, S. (2017, 13. oktober). Bokanmeldelse: Bjørn Olav Jahr: «Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet»: Varsler om justismord. VG (hentet fra:

<https://www.vg.no/rampelys/bok/i/v44yp/bokanmeldelse-bjoern-olav-jahr-drapene-i-baneheia-to-historier-en-sannhet-varsel-om-justismord>)

Faksimile 75: Wulfsberg, M (2017, 14. oktober). Problematisk om justismord. Dagbladet, s. 56

Faksimile 76: Hanssen, I. D. (2017, 13. oktober). Omkamp om Baneheia-bevisene.

Fædrelandsvennen, s.17

Vedlegg til kapittel 2: Redaksjonenes tilbakemeldinger

Henvendelse til et utvalg redaksjoner fra Baneheia-gruppen

Norsk Presseforbund nedsatt før jul en gruppe som fikk følgende mandat:

- Planlegge og bestille en spisset undersøkelse av redaksjonenes dekning av saken. NP søker om støtte til undersøkelsen.
- Be de relevante redaksjonene om å svare på sentrale spørsmål om dekningen, som også kan samles i et skriftlig materiale for ettertiden.
- Planlegge og gjennomføre et åpent seminar med mediekritikere og aktuelle redaksjoner, med vekt på å løfte sentrale spørsmål om dekning og manglende dekning av saken.

Gruppen består av:

Arne Jensen, Norsk Redaktørforening (leder)

Karianne Solbrække, TV 2

Trond Idås, Norsk Journalistlag

Eirin Eikefjord, Bergens Tidende

Espen Skoland, tidl Discovery

Hans Petter Aass, Stavanger Aftenblad

Denne henvendelsen gjelder kulepunkt to i gruppens mandat. Henvendelsen er todelt: en del som gjelder redaksjonenes egen evaluering og en del som inneholder oppfølgingsspørsmål knyttet til tre ulike faser i dekningen:

- a. Fase 1: Fra forbrytelsen 2000-05-19 til dommen i lagmannsretten 2002-02-13.
- b. Fase 2: Gjenopptakelsesbegjæringen (e) fra september 2008 – beslutning 2010.
- c. Fase 3: Fra utgivelsen av Bjørn Olav Jahrs bok – utgangen av 2019

Vi håper redaksjonene vil dele sine vurderinger med oss og dermed også med kolleger i bransjen. Målet med gruppens arbeid og det åpne seminaret vi planlegger er at vi alle skal kunne lære noe og dermed også bli bedre i stand til å gjøre en best mulig jobb i tiden fremover. Fint dersom dere svarer innen 20. mars.

Vi forutsetter at svarene på spørsmålene i dette skjemaet kan deles fritt og også offentliggjøres. Dersom dere har eget materiale ut over dette som også kan deles offentlig, så vil vi gjerne ha det tilsendt. Svarene vil bli behandlet, og sammenstilt av undertegnede, i samråd med den gruppen som NP har nedsatt. Deretter vil materialet bli gjennomgått og vurdert av medieforsker Kirsti Torbjørnsrud ved Oslomet. Hun vil også gjennomføre samtaler med enkelte nøkkelpersoner.

Gruppen vil så utarbeide opplegg for et seminar, hvor vi diskuterer erfaringer og læringspunkter fra det arbeidet som er gjort.

Oslo, 2023-03-01

Arne Jensen

Del A) Egenevaluering i redaksjonene

1. Har din redaksjon gjort en egen evaluering av egen dekning av saken?
2. Hvis ja, hvorfor? Hvis nei, hvorfor ikke?
3. Hvordan har evaluering vært gjennomført?
4. Hvilke hovedfunn har dere gjort?
5. Hvilke læringspunkter har dere identifisert?

Del B) Oppfølgingsspørsmål

Til fase 1:

6. I hvilken grad brukte redaksjonen andre kilder enn påtalemyndighet/forsvarere/pårørende (bistandsadvokater)/rettsreferat?
2. Hvilke vurderinger ble gjort med tanke på bruk av andre kilder, særlig knyttet til de sentrale bevisene i saken?
3. Hvilke vurderinger og diskusjoner hadde redaksjonen rundt VK sin egen påstand om at han var uskyldig tiltalt og etter hvert dømt?
4. Har du og redaksjonen synspunkter på hvorvidt saken ville blitt dekket annerledes dersom det hadde vært større grad av innsyn i rettsprosessen, feks tilgang på dokumenter og alle avhørene?

5. Har redaksjonen synspunkter på i hvilken grad de forskjellige profesjonelle aktørene; etterforskningsledelse, aktor og forsvarere, påvirket mediedekningen?

Til fase 2:

6. Hvilke vurderinger ble gjort mht viktigheten av gjenopptakelsesbegjæringen?
7. Ble det satt av ressurser til å sette seg inn i gjenopptakelsesbegjæringen og dokumentene som fulgte denne?
8. Hvis ja, hvilke vurderinger gjorde man rundt denne? Hvis nei, hvorfor ikke?
9. I hvilken grad påvirket de pårørende deknningen? På hvilken måte?
10. Ble det brukt andre kilder enn forsvarer/bistandsadvokat/påtalemyndighet?
11. Ble det brukt uavhengige/andre kilder for å vurdere det som kom frem i gjenopptakelsesbegjæringen?
12. I hvilken grad spilte hensynet til de pårørende inn på de vurderinger som ble gjort, eksempelvis rundt detaljnivået av gjerningsbeskrivelsen? Påvirket de pårørende deknningen, og hvis ja - på hvilken måte?
13. Var det de samme medarbeiderne som i stor grad dekket gjenopptakelsesbegjæringen som også hadde dekket rettssaken?
14. Ble det vurdert å «bytte mannskap» da gjenopptakelsesbegjæringen kom, eller da den tredje, fjerde og femte kom?
15. Hvordan ble Gjenopptakelseskomisjonens arbeid dekket?

Til fase 3:

16. Hvordan dekket dere BOJs bok?
17. Hvilke vurderinger ble gjort mht bokens nyhetsverdi?
18. Intervjuet dere BOJ?
19. Førte bokutgivelsen til at dere endret tilnærming til gjenopptakelsesbegjæringen? Hvorfor/hvorfor ikke?

Generelle spørsmål:

20. Hva tror du/dere ville blitt det journalistiske utfallet dersom Gjenopptakelseskommissjonen ikke hadde vedtatt å gjenoppta saken?
21. Sett i ettertid: Hva kunne bidratt til at dekningen ble annerledes?
22. Har det kommet frem noe som tyder på at det var journalister som på ulike stadier var engstelige for å lansere teorier om at VK var uskyldig, av frykt for hvordan man ville bli møtt fordi man var engstelig for reaksjoner fra kolleger i egen redaksjon, eller andre som dekket saken?
23. Har Baneheia-saken gjort noe med redaksjonens generelle tillit til politi og påtalemyndighet?
24. Førte informasjon som kom frem i noen av de nedenstående kildene til at redaksjonen gjorde nye redaksjonelle vurderinger og nye journalistiske tilnærminger til saken?

Ja Nei Vet ikke

Terje Hellands blogg i 2014			
TV 2s podcast i 2019			
Discoverys dokumentarserie i 2021			

25. Hvis ja på noen av alternativene, på hvilken måte?

26. Er det andre momenter som bør trekkes frem?

Vedlegg til kapittel 3: Referanser

Bekkedal, A. M. G. (2007). *Parallelletterforskning? Et søkelys på pressens arbeidsmetoder i to kjente kriminalsaker*. Master-oppgave, Universitetet i Oslo

Bodahl-Johansen, G. & H. Østbye (1996). *Bjugn-saken og pressen*. Oslo, Fredrikstad: Institutt for journalistikk

Carey, J. W. and G. S. Adam (2008). *Communication as culture, revised edition: Essays on media and society*, routledge.

Dahlstrøm, H. K. & O. Njaastad (2023). *Fædrelandsvennens Baneheia-rapport*. En ekstern gjennomgang av Fædrelandsvennens dekning av Baneheiasaken fra 2000-2022.

Ekroth, Sten (1991). *Julmorden i Lille Helvete*. Power Press

Eikje, I. V. (2023). *Hvorfor det? Hvorfor trodde psykolog Atle Austad på Viggo Kristiansen?*, Podcast Menneskeverd.

Ericson, R. V., (1991). *Representing order: Crime, law, and justice in the news media*, Open University Press Milton Keynes.

Hall S. Critcher C. & Jefferson T. (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan.

Horeck, T. (2019). *Justice on demand: True crime in the digital streaming era*. Wayne State University Press.

Håland, H. M. & Aasen, A. W. (2023). «*Drapa i Baneheia i Kristiansand er etter alt å dømme oppklart*». En evaluering av TV 2s dekning av Baneheia-saken.

Jahr, B. O. (2017). *Drapene i Baneheia. To historier. En sannhet*, Pitch Forlag.

Jahr, B. O. (2021). *Proessen mot Viggo Kristiansen*, Pitch.

Jerkø, M. (2022). "Gjenopptakelseskommissjonens paradoksale dissens." *Lov og rett*(2): 69-96.

Kringstad, H (1998): *Bjugn-formelen – metoderapport*. SKUP

- Kvamme, O. D. (2023). *Historien om et varslet justismord. Viggo Kristiansen og Baneheia-drapene*. Oslo, Nettavisen.
- Lindholm, M. (2015). *Journalistikkens autoritet. Yrkesideologi og autoritetsmarkering i norsk journalistikk 1954-2014*, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Lule, J. (2001). *Daily news, eternal stories: The mythological role of journalism*, Guilford Publications.
- Ottosen, R. (2007). Mer kritisk journalistikk om domstolen og politiet. *Norsk medietidsskrift*, 14(3), 277-284.
- Pedersen, F. H. (2017). "Domsfortellingens plausibilitet. En analyse av rettens fortelling i Baneheiasaken". *Retfærd* nr. 157 2017/3-4. s4-23.
- Riksadvokaten (2022). Riksadvokatens påtegnelse 3667/09-63/EKY001.
- Røssland, L. A., Brurås, S. & Østbye, H. (2006) *Morderjakt og mediemakt*
- Røssland, L. A. (2019). *Norsk kriminaljournalistikk etter 2000*. Oslo, Cappelen Damm Akademisk.
- Sandberg, T. (2007). *Overgrepet: Justismordene på Fritz Moen*. Oslo: DAMM forlag.
- Solheim, M. H. & A. W. Aasen (2023). «*Drapa i Baneheia i Kristiansand er etter alt å dømme oppklart*». En evaluering av TV 2s dekning av Baneheia-saken.
- Sætre, S. (2022). "Om krimjournalistikk." *Vinduet*.
- Thorbjørnsrud, K. & T. U. Figenschou (2016). "Consensus and dissent after terror: Editorial policies in times of crisis." *Journalism* 19(3): 333-348.
- Tilly, C. (2006). *Why? What Happens When People Give Reasons ... And Why*, Princeton, Princeton UP.